

Onsdagen den 23 April 1873.

Kammaren sammanträdde kl. 10 f. m.

Justerades 3 protokollsutdrag för den 22 och protokollet för den 7 dennes f. m.

Föredrogs och lades till handlingarne Stats-Utskottets den 22 dennes bordlagda Memorial N:o 66, med anledning af erhållen återremis å 1:sta punkten af Stats-Utskottets Utlåtande N:o 58.

Föredrogs och biföllos Stats-Utskottets den 22 dennes bordlagda Utlåtanden:

N:o 67, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition om anvisande af anslag för Hennes Kongl. Höghet Hertiginnan af Dalarne m. m.; samt

N:o 68, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition om anvisande af medel till bestridande af utgifterna för Kongl. Maj:ts kröning.

Föredrogs men begärdes af flere ledamöter ånyo på bordet Stats-Utskottets den 22 dennes bordlagda Utlåtande N:o 69, i anledning af väckt fråga om allmänna bevillingens och öfriga till Riksgälds-kontoret nu ingående uppborrdsmedels leverering till Statskontoret samt om öfverflyttande till sistnämnda embetsverk af den Riksgälds-kontoret ännu tillhörande befattning med en del af till extra statsregleringen hörande utgifter m. m.

Föredrogs men begärdes af flere ledamöter ånyo på bordet Bevillnings-Utskottets den 22 dennes bordlagda Betänkande N:o 7, i anledning af väckt förslag om upphörande af den nu stadgade särskilda afgift för bränvinstillverkning i sammanhang med pressjästberedning.

Föredrogs ånyo Lag-Utskottets den 16 och 17 dennes bordlagda Utlåtande N:o 23, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition angående förändrad bestämmelse i frågan om nedgrafven skatt, bottenfynd eller annat dylikt. hvartill egare ej finnes.

Herr Caspersson: Jag anser mig böra för Kammaren tillkännagifva, att jag var af sjukdom hindrad att, när detta ärende förevar i Lag-Utskottet, der vara tillstädes, hvarföre jag icke deltagit i detta ärendes behandling.

Herr von Möller: Uti riksantikvariens utlåtande i anledning af förminnesföreningens hemställan om ändring af förordningen den 29 November 1867, hvilket i särskildt tryck blifvit bland Kammarrens ledamöter utdeladt, yttras å sidan 20: "I öfrigt må man med afseende på bildandet af det värdefulla riksmuseet i Köpenhamn erinra, att förhållandet i Danmark icke är detsamma som hos oss. Grundläggaren af det danska riksmuseet och derjemte af reformen i nordiska arkeologien, den högt förtjente Thomsen, lyckades genom sin entusiasm framkalla hos landets invånare en utomordentlig välvilja för detta museum, hvilket snart betraktades icke blott som en nationalegendom, utan som en nationallära, till följd hvaraf gifvor inströmmande och fyndskatter hembjudits från alla håll". Han tillägger äfven, att han icke vågar antaga, att vårt nationalmuseum i alla delar af landet omfattas med samma patriotiska hänförelse, som det köpenhamnska. Jag kan icke neka, att jag delar hans uppfattning i visst hänseende; men det står här, efter mitt förmenande, såsom ett klander mot svenska folket, som icke har "den patriotiska hänförelsen att anse sitt nationalmuseum som en nationallära", och jag tror att man bör noga granska förhållandena innan man uttalar ett sådant omdöme. Jag erkänner, att Thomsen genom sin entusiasm, sitt förekommande väsende och sitt tacksamma erkännande af äfven de anspråkslösaste bidrag till de arkeologiska samlingarne lyckats tillvinna sig en välvilja, som burit rika frukter, men jag tror, att äfven om han icke varit entusiast, utan endast en lugn kalkylatör, hade han varit tvungen att beträda samma väg, emedan han icke, i likhet med hvad fallet är i Sverige, varit skyddad af några speciela lagbestämmelser. Han var icke någon lagens väktare, icke någon justitieombudsman på det arkeologiska gebietet, icke någon uppördsman, till hvilken hvarje person, som icke vill vara en lagbrytare, var tvungen att hembjuda de skatter han funnit "i jorden, i vattnet, i gamla byggnader eller annorstädes". I dessa lagar tror jag orsaken bör

sökas, om icke svenska folket med samma varma intresse omfattar sitt nationalmuseum som det danska folket omhuldar sitt.

I tvänne århundraden hafva vi haft dessa speciallagar, men jag vågar påstå, att ännu hafva de icke erkänts af folkets rättsmedvetande. Detta bestyrkes af de tusentals lagöfverträdelser, som ständigt begås, och derom vittna äfven de rika samlingar, som finnas vid läroverken och vid universiteten samt de till ett antal af omkring 100 kända enskilda samlingarne.

Sedan under de sista decennierna arkeologien omfattats äfven af andra personer än de officiella arkeologerna, har ett missnöje gifvit sig tillkänna i afseende på den nu gällande lagstiftningen, och svenska fornminnesföreningen har gjort sig till tolk därför. Kongl. Maj:t har med anledning deraf till Riksdagen aflåtit den nädiga proposition, som vi nu hafva att behandla.

Det torde kanske af en och annan finnas anmärkningsvärdt, att Kongl. Maj:t förbisett såväl hvad riksantikvariens och Vitterhets-Historie- och Antiquitets-akademien, som justitiekanslern haft att anmärka vid fornminnesföreningens hemställan, men jag tror, för min del, att Kongl. Maj:ts åtgärd att, oaktadt dessa anmärkningar, framlägga en nädig proposition, var välbetänkt. I den Kongl. propositionen säges:

“Vid jämförelse af hvad sålunda blifvit i ärendet anfördt, anser Kongl. Maj:t frågan, huruvida föreskriften om bronsfynds hembjudande må upphävas, böra bedömas med afseende å den arkeologiska vetenskapens eget bästa. I detta hänseende torde det vara klart, att om en hvar berättigas, utan hembud till staten, samla äfven inhemska bronsfynd, allt flera personer inom landet skola fatta intresse för bildande af samlingar af fornsaker, hvilka de egde ostördt behålla, försöka och studera, utan fruktan för anspråk från statens sida att derur bekomma de måhända värdefullaste föremålen. Med visshet lärer det ock kunna antagas, att de aldri flesta sådana samlingar i sinom tid, antingen genom gåfva eller genom köp, komma att öfvergå till statens historiska museum“. Dertill kommer äfven, att de ständiga lagbrotten skulle kunna undvikas.

Kongl. Maj:ts proposition har icke af Lag-Utskottet lemnats oförändrad. Utskottet har sökt att gå en medelväg, då det föreslagit att hembudsskyldigheten skulle bibehållas, men att upphittaren ej skulle vara skyldig att afstå fyndet, derest han ej åtnöjdes med den honom erbjudna lösen. Jag vill icke ingå i någon kritik af detta förslag, men jag tror likväl icke att det lärer till någon fördel hvarken i ena eller andra afseendet. Då nu Utskottet i en så väsentlig del ändrat Kongl. Maj:ts proposition, kan jag icke neka, att den tanken uppstått hos mig, hvarföre det icke utsträckt detta stadgande äfven till fynd af silfver och guld och ställt dem i samma fördelaktiga förhållande som koppar- och bronsfynd. Ser man på den not, som förekommer å sidan 23 uti riksantikvariens utlåtande, synes mig att Lag-Utskottet haft skäl att gå längre uti sin ändring; ty der förklaras, att Akademien fått anmärkning af Kongl. Kammarrätten i afseende på icke mindre än 33 poster, der Akademien för guld och silfver betalt mer än $\frac{1}{4}$ öfver metallvärdet, hvarigenom Akademien förmentes

hafva öfverträdt lagens bestämda föreskrift. Akademien afgaf en förklaring och Kammarrätten lät dervid bero. Det uppgifves äfven att anmärkning gjorts deröfver att ett silfverfynd som vägrade $\frac{3}{4}$ lod betalats med 25 R:dr, ehuru Akademien icke haft rätt att betala mer än värdet af $\frac{3}{4}$ lod och $\frac{1}{2}$ dertill. För min del anser jag, att Akademien handlat i öfverensstämmelse med rättvisans och billighetens fordringar, men lagen har visat sig vara felaktig och bör därför ändras. Jag vill dock icke yrka på ärendets återförvisning till Utskottet, då, såsom Herr Justitie-statsministern till statsrådsprotokollet yttrat, författningen angående forntida minnesmärkens frédande och bevarande tillkommit i administrativ väg samt följaktligen kan af Kongl. Maj:t utan Riksdagens hörande ändras.

De fleste af Kammarens ledamöter hafva säkerligen genomläst riksantikvariens samt Vitterhets-, Historie- och Antiquitets-akademiens utlåtanden, men de torde kanske icke ega kännedom om att det finnes en af våra officiella arkeologer, som icke delar de af nämnda myndigheter uttalade åsikter. Han har icke genom broschyrer sökt utsprida sina åsikter, utan han har, med anledning af en uti Göteborgs Handels- och Sjöfarts-tidning intagen artikel, deri yrkats: att hvarje län skulle få behålla de inom detsamma område gjorda fynd, till samma tidning insändt en uppsats, undertecknad af Oscar Montelius — en man, hvilkens omdöme alla, som älska fornkonstkapen, måste värdera — och hvari yttras följande: "Jag skulle vilja föreslå en annan sats, så enkel, att den väl kan betraktas som ett axiom. Utan samlingar är ingen vetenskaplig forskning möjlig, lika litet inom arkeologiens som inom naturvetenskapens område, och en vetenskaplig samling förfelar lätt sitt mål, om icke samlaren har rättighet att förvärfva allt som han vill och kan på ärligt sätt förskaffa sig. Om en hittare vill behålla hvad han funnit, om en enskild samling eller ett offentligt museum lyckats erhålla en fornsak, så bör — enligt min åsigt — lagstiftningen icke försöka att ingripa, hvarken såsom hon nu gör eller på sätt herr B—z föreslagit. Hon blir vanmäktig, derfore att hennes bud icke bringas till efterlefnad, och hon blir öfverflödig, emedan förhållandenas makt bättre än hon leder till det åsyftade målet. I 90 kanske 99 fall af 100 skall nemligen hittaren finna det med sin fördel öfverensstämmande att afstå fyndet till en samling".

Det har visat sig, att många enskilda samlingar öfvergått till nationalmuseum, hvilket på detta sätt erhållit, bland annat, några af de värdefullaste bronsyxor från Mälardalen, och äfven den vackraste bronsyxan, som finnes i nordn, hvilken af egaren doktor Ehrengrenat, blifvit, på uppmaning af Montelius, som fick se detta konföremål, under det han på halländska fornminnesföreningens bekostnad genomreste Halland, till svenska staten testamenterad. Då jag tror, att den känslan snart skall tränga sig in hos folket, att dess nationalmuseum är en nationalära, och då jag är lifligt öfvertygad om att hos oss, likasom i Danmark, någon tvångslag icke är behöflig, anhåller jag om afslag å Utskottets förslag och bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Herr Grefven och Talmannen tillkännagaf, att anslag blifvit utfördadt till sammanträdet fortsättning kl. 7 e. m.

Friherre af Ugglas: Jag måste erkänna, att det var för mig oväntadt, att, då Kongl. Maj:t vid denna riksdag framlagt en nådig proposition, åsyftande att bereda större frihet för en inom vårt land ganska vigtig forskningsgren, denna proposition icke skulle af Lag-Utskottet omfattas med mera understöd än här varit fallet, utan att Utskottet skulle i denna fråga vara mindre liberalt än Kongl. Maj:t. Jag ber att med några ord få motivera den ståndpunkt, jag i denna fråga intager, och vill då till en början kasta en blick på nu gällande lags föreskrifter. Kongl. Förordningen af den 29 November 1867 innehåller i 8 §, att en hvar, som hittar bronsfynd, skall hembjuda detsamma till Kongl. Maj:t och Kronan samt mottaga den lösen, som af vederbörande myndigheter honom erbjudes. Detta är ett bestämdt stadgande, som af 3 mom. i samma 8 § erhåller ytterligare förtydligande derigenom att der stadgas, att den, som undandöljer, nedsmälter, förskingrar, bortskänker eller föryttrar sådant fynd innan det varit kronan hembjudet, miste utan lösen hvad han af fyndet eger kvar och böte dubbla värdet af hvad han deraf nedsmält, förskingrat, bortskänkt eller föryttrat. Lagens stadgande är sålunda alldeles bestämdt och oförtydbart, att hvar och en, som hittar det minsta fynd af brons, skall hembjuda det till kronan, och gör han det icke, mister han fyndet och bötar dess dubbla värde. En sådan lag är, efter mitt förmenande, icke möjlig att tillämpa, och det har äfven här i landet visat sig, att mångfaldiga fynd blifvit påträffade, med hvilka icke så förfarits, som denna Kongl. förordning föreskriver, utan att man ens vågat mot dem, som så förbrutit sig, göra lagen tillämplig. Jag vågar således såsom ett gifvet faktum antaga, att denna lag icke tillämpas och icke heller kan tillämpas. Endast af detta förhållande har jag ansett skäl förefinnas till en förändring, ty en lag, som icke kan tillämpas och som man icke vågar tillämpa, är en dålig lag, hvilken måste förändras; men skall man underkasta sig en sådan lag, så förefaller det mig, att något godt och viktigt ändamål derigenom skall befordras och framför allt att detta ändamål i sjelfva verket vinnes. Men äfven i detta afseende vågar jag hysa stora tvifvel. Visserligen finnes i bilagan till Kongl. Maj:ts proposition infördt ett utlåtande, afgifvet af den myndighet, som i främsta rummet har att öfvervaka våra forsakers skydd, hvilket utlåtande uttalar den bestämda åsigt, att, ifall denna lag skulle ändras i den syftning Kongl. Maj:t föreslagit, skulle derigenom också för statens museum hvarje tillfälle gå förloradt till att föröka sina samlingar. Så villig jag än är att erkänna de stora förtjensterna hos denna myndighet, vågar jag dock betvifla, att dess uppfattning af denna fråga är den riktiga, och jag stödjer mig dervid på den erfarenhet, som såväl inom vårt land som andra länder i detta hänseende vunnits. Jag vågar påstå, att långt ifrån att statens museum genom en förändring i den syftning, Kongl. Maj:t föreslagit, skulle gå miste om sina samlingars förökande, skulle tvärtom genom bifall till Kongl. Maj:ts proposition musei samlingar komma att i betydlig mån ökas. Kasta vi nu först och främst en blick på vårt eget museum och hålla oss till de föremål, som nu äro i fråga, så finna vi, att omkring 80 procent af de bronsaker, som der finnas, hafva erödlits i strid mot

lagens föreskrifter. De hafva erhållits genom gåfvor och inköp från enskilda personer, hvilka olagligen innehaft dessa konstföremål, men det oaktadt hafva de hittat vägen till museum. Efter min uppfattning är det naturligt, att en större frihet i detta afseende skall i sista hand lända museum till fördel. Omkring 3 af de fynd, som nu göras, äro beroende på slumpen och tillfälligheten, ity att de hittas vid jernvägsarbeten och större gräfningar med mera. Man drar sig för att uppsöka dylika fynd, så länge man icke eger rätt att behålla dem, ty man vill icke göra sig själf till en lagbrytare och man förlorar allt intresse för att anställa sådana undersökningar. Om man nu skulle medgifva full frihet i detta afseende, lider det intet tvifvel, att intresset skulle i hög grad ökas, och det slutliga resultatet blifve, att dessa fynd hittade väg till nationalmuseum. Om vi betrakta förhållandena uti vårt grannland Danmark, så finna vi att dess oldnordiske museum, som i afseende på rikedom visserligen icke står efter vårt nationalmuseum, uppkommit och tillväxt, oaktadt den största frihet, beträffande de samlingar, hvarom nu är fråga, alltid der varit rådande. I Danmark har nemligen en alldeles motsatt åsigt mot den i vårt land hittills rådande städse gjort sig gällande. Den officiella fornforskningens målsmän hafva der fört frihetens talan, och jag vågar påstå, att om man ser på resultaten af de båda museernas verksamhet, kan man icke säga, att Danmark blir på jmförelsen lidande. Efter som jag befinner mig på detta ämne, ber jag att få meddela en upplysning, för hvars noggrannhet jag tror mig kunna ansvara, ehuru jag icke sett de officiella handlingarne, nemligen att på den danska Riksdagens bord hvilat för närvarande ett afenskild motionär väckt förslag om införande af en expropriationslag, förmedelst hvilken kronan skulle kunna skydda de fasta fornlemningarne. Jag har hört, att detta lagförslag icke omfattas med något lifligt intresse af den nuvarande fornforskningens målsman, och att han i fornforskningens intresse önskar, att lagen icke måtte komma till stånd. Jag vågar sålunda tro, att vår nu gällande lag icke kan vara hållbar, då den icke kan tillämpas, och jag vågar äfven påstå, att erfarenheten inom vårt land och ännu mera inom Danmark visat, att friheten i detta hänseende vida mera befordrar förökandet af statens samlingar än det tvång, som här i landet eger rum. Om nu detta är förhållandet, hvilket jag tror vara temligen gifvet, så frågar jag, hvad det finnes för skäl att icke äfven vi skulle beträda en mera fri bana, än nu är fallet. Lag-Utskottet har icke delat en sådan åsigt, utan har föreslagit endast den förändring i nuvarande författning, att bronsfynd skola hembjudas till staten, men upphittaren icke vara skyldig att afstå fyndet, derest han icke åtnöjes med den honom erbjudna lösen. Jag vill erkänna, att häri ligger ett steg framåt, men jag kan icke finna, att härigenom något väsendtligt blifvit gjordt för åstadkommande af ett bättre förhållande uti ifrågavarande afseende. Den stora olägenhet, som för närvarande eger rum, ligger deri, att om någon hittar ett fynd, är han skyldig att lemna detsamma till kronobetjeningen eller Konungens Befallningshafvande, som uppsänder det till statens museum, der det granskas och priset bestämmes, i fall staten vill behålla det, men eljest skickas det tillbaka. Allt detta

besvär och dessa omgångar, som måste ega rum, när något fynd blifvit hittadt, åstadkomma, efter mitt förmenande, vida mera ondt, än frågan om det högre eller lägre pris, som för ett sådant fynd kan komma att af kronan erläggas. Jag tror icke, att genom Lag-Utskottets förslag något väsendtligt godt i detta fall är att vinna; men, i händelse man skulle beträda den väg Lag-Utskottet föreslagit, vågar jag påstå, att man måste låta det föreslagna stadgandet gälla icke blott bronsfynd utan äfven alla fornsaker. Om det stadgades, att hvarje fornfynd skulle hembjudas staten och upphittaren bestämma priset, så vore det en genomförd princip, men att tillämpa en sådan hembudsskyldighet endast på bronsfynd men icke på de öfriga, anser jag vara ett halft steg.

I största korthet vill jag för Kammaren tillkännagifva, huru denna fråga i sjelfva verket uppkommit. Det är visserligen svenska fornminnesföreningen, som framburit denna önskan till Kongl. Maj:t, men från början uttalades den af en man, hvilkens omdöme i denna fråga icke lär kunna jäfvas, nemligen Professor Nilsson. Ut i ett arbete, som han utgaf för några år sedan, uttalade han sin öfvertygelse, att det för fornforskningens framgång vore nödvändigt, att bronsfynd blefve befriade från det tvång, som de nu äro underkastade, och ställdes i samma förhållande som sten- och jernfynd. Det förefaller också onaturligt, att då jern- och stenföremål äro befriade från någon hembudsskyldighet, just det ämne, som utgör materialet för studium af den mellanliggande perioden mellan sten- och jernaldern, skall vara underkastadt ett tvång, som icke åligger de andra. Professor Nilsson yttrar också, att, såvida man vill studera dessa saker, måste man ega tillgång till de materialier, som utgöra sammanbindningslänken, likaså väl som till materialierna för den föregående och efterföljande perioden; och detta förefaller mig så enkelt och klart, att jag icke kan annat än instämma i hans åsigt. Jag vågar derjemte påstå, att han i detta afseende bör kunna anses vara en auktoritet, på hvars ord man kan lita, helst som han understöddes, på få undantag när, af hela den yngre generationen af fornforskare och af män sådana som Thomsen och Worsaae i Köpenhamn.

Det har förefallit mig särdeles besynnerligt, att lagen skall i afseende på studiet af denna vetenskap ålägga ett tvång, som icke någon annan vetenskap är underkastad. Hvarföre skall man icke få ega samma frihet att samla bronsfynd som t. ex. manuskript och många andra material för studier? Jag inser icke hvarföre i detta afseende ett tvång skall vara mera nödvändigt än i andra fall, och jag är öfvertygad, att ett bifall till Kongl. Maj:ts proposition skulle kraftigt uppväcka och befordra det intresse, som lyckligtvis börjat att göra sig gällande i afseende på värden och studiet af våra fornsaker. Då jag dessutom hyser den bestämda öfvertygelsen, att detta i sista hand skulle lända till musei tillväxt och utveckling, tvekar jag icke att tillstyrka Kammaren, att med afslag å Lag-Utskottets betänkande bifalla Kongl. Maj:ts nädiga proposition.

Herr Dahm: Jag behöfver icke för denna bildade församling framhålla, hurusom den nu gällande lagstiftningen rörande fynd af

fornsaker leder sitt ursprung från insigten derom, att fornforskaren i likhet med historieforskaren måste, för att kunna forska grundligt och väl, hafva ett stort material att bearbeta på det han må komma i tillfälle att genom noggrann korsexaminering och kollationering af fynden uppsåra sanningen. Till följd af den lagstiftning som, stödjande sig på denna grundsats, länge hos oss varit gällande, har det lyckats oss att erhålla ett museum, som står högt bland samlingar i denna riktning och som med skäl utgör föremål för vår stolthet. Att lagstiftningen ensam bär förtjensten häraf, vill jag icke säga, men jag vågar påstå, att den i väsentlig mån härtill bidragit. Nu vill man i den arkeologiska vetenskapens intresse öppna alla portar och göra handeln med fornsaker alldeles fri. Jag befarar, att detta skall visa sig lika välbetänt som om man öppnade alla portarne till sitt hus och anförtrodde sin egendom åt den allmänna rättskänslan. Till stöd för denna min åsigt torde jag få anföra några skäl; men dessförinnan vill jag göra några anmärkningar med afseende å den rika litteratur, som på kort tid uppvuxit angående detta ämne och som frikostigt kommit oss till del.

Denna litteratur utmärker sig förnämligast derigenom, att den med åtskilliga slagord, lånade än från den ena, än från den andra vetenskapens rustkammare, vill bryta sig fram här i världen. Bland dem är det ett, som väger mycket tungt när det rätt användes, nemligen det att man icke genom tvångslagar bör förnäma "den enskildes rätt". I detta afseende kan jag icke finna annat, än att den enskildes rätt, att skörda der han icke sått och upptaga der han icke nederlagt, icke är fotad på någon bredare basis, än den samhällets lagar lagt för densamma, samt att således anmärkningen härom icke bör tillerkännas någon större betydelse. Ett annat slagord, som jemväl användts, är, att man genom den nu gällande lagen lägger hinder i vägen för "det fria utbytet". Låt vara att så är; men då man talar om hinder för det fria utbytet vid måhända endast ett eller annat hundratal köp om bronssaker under ett decennium synes mig, att man närmar sig det sublima — på ett stegs afstånd.

Man talar om "privilegerade forskare"; men icke kan jag se, att den nuvarande lagen ställer museets vårdare i någon privilegerad ställning, då den bereder dem utväg att taga kännedom om de fornsaker, som anträffas, men tillika ålägger dem det privilegiet att förevisa de offentliga samlingarne för hvem som helst och dervid lemna alla nödiga upplysningar. Med lika mycket skäl kunde man säga, att en bibliotekarie vore privilegerad derföre, att han eger tillgång till de lärdoms-skatter, som blifvit satta under hans vård. Men privilegiet, om man nu ändtligen vill anse att ett sådant existerar, har för en sådan man, liksom för statens antiqvarier, icke någon betydelse, derest han icke tillika eger det, att i dessa skatter kunna se mera och läsa tydligare än andra; men detta privilegium gifves honom icke af staten utan af Gud.

Jag kan icke heller förstå hvad man menar då man talar om „inskränkning i den fria forskningen“. Afser man dermed friheten att forska eller leta efter fornsaker, så har ju den ifrågavarande lagförändringen icke något att dermed skaffa. Afser man åter friheten

att forska i fornfynd eller med tillhjälp af fornfynd, så får jag bekänna, att jag icke förmår inse i hvad mån denna frihet lider någon inskränkning genom nuvarande lagstiftning. Mig synes uppenbart, att forskningens frihet, om man dermed vill afse lättheten att forska, är vida bättre tillgodosedd derigenom att materialet finnes på ett ställe, än om forskaren för sina studier vore hänvisad till hundratal ställen. Utom det, att besöken på de spridda ställena skulle föranleda betydlig tidsförlust och ansevärliga kostnader, må man betänka, att det ingalunda är säkert, att den, som innehade ett dyrbarare fornfynd, ville framlägga det för andras blickar. Något sådant kan icke inträffa då fyndet eges af staten, ty statens samlingar äro ständigt tillgängliga för en och hvar.

Man talar om det "trassel, som uppstår derigenom, att man skall hänvända sig till kronobetjeningen" eller Konungens Befallningshafvande. När man använder sådana argument, stärker man icke den sak, hvars talan man för. Icke hafva väl några fornsaker blifvit undandolda derföre, att man befarat trassel med kronobetjeningen; ty upphittaren har ju endast att aflemna fyndet, hvarefter kronobetjeningen har allt bestyret.

Det talas om "en systematisk transitohandel med svenska fornsaker öfver Danmark till England och andra länder." Då uppgiften förekommer i en offentlig handling, måste man väl tro, att handeln bedrifves i stor skala och att föremålet för denna transitohandel redan har ett högt handelsvärde. Men om så är, att dessa varor hafva högt handelsvärde, så är ock säkert, att om handeln dermed alldeles frigöres, komma de äfven att, liksom andra värderika handelsvaror, blifva föremål för annonsering, och det skulle då icke förvåna mig om man en vacker dag finge läsa en annons hurusom, sedan svenska statens förmynderskap öfver den fria forskningen lyckligtvis blifvit afskaffadt och upphäfdt, så hafva vi N. N. af intresse för den arkeologiska forskningen nu öppnat agentur i Stockholm och i de särskilda städerna inrättat filialafdelningar för uppköp af fornsaker, som af oss betalas med mångdubbelt högre pris, än af staten, och få vi till allmänhetens lagnande upplysa att ingen af våra uppköpare är kronobetjent, som förorsakar trassel. Sådana annonser, spridda öfver land och rike, skulle sannolikt icke blifva utan verkan, och antagligen blefve det endast undantagsvis, staten komme i tillfälle att förvärfva anträffade fornsaker. Slikt annonserande torde icke vara synnerligen önskligt, och det skulle icke kunna ega rum, derest Lag-Utskottets förslag antages. Staten vore då den enda som annonserade och det genom lagen, som påbjöd hembud; men lagstadgadhet vore icke annat än en påminnelse till hvar och en att uppfylla en fosterländsk pligt, men något våld utöfvades ej derigenom mot den enskildes rätt.

Det har anmärkts, att det vore underligt, att forskarne i denna vetenskap ej finge bilda samlingar, då deremot rättigheten att göra samlingar eljest är obegränsad. Denna vetenskap befinner sig emellertid i en alldeles egendomlig ställning, till följd deraf, att en stor del af hvad som för densamma samlas är unikt, under det att materialet för

för andra vetenskaper finnes i oändlighet. Nu kan man väl framhålla, att, oberoende af lagens bestämmelser, enskilda samlingar blifvit bilåde; men detta har sin förklaring deri, att sedan den offentliga samlingen blifvit tillgodosedd, behöfver staten icke alla de fornsaker, som anträffas, utan då får den enskilde samla; och om äfven den enskilde i någon mån hindras att göra samlingar, så är detta icke någon stor förlust; icke är det väl nödvändigt, att forskaren sjelf skall vara egare till det material, hvaröfver han skall anställa forskning. Det må nu vara angenämt för honom att kunna säga, att detta fynd är hans; men icke blir fyndet derigenom mera upplysande eller forskaren skarpsyntare, utan snarare tvärtom; ty just den omständighet, att det är hans, kommer mången gång att förläna detsamma en egendomlig betydelse för honom, och då man känner den menliga svagheten, torde det icke vara oberättigadt att påstå, att den, som forskar i egen samling, löper fara att något för högt uppskatta dess värde, så att han deri ser hvad som ingen annan opartisk skulle kunna upptäcka.

Man säger, att de enskilda samlingarne komma att föräras till Nationalmuseum och införlifvas med dess samling. Jag är öfvertygad, att så kommer att ske, då våra samlare allmänt äro lifvade af fosterländsk anda; men intill dess sådant införlifvande egt rum, äro dessa fornsaker icke lika tillgängliga för forskningen, som de hvilka staten eger, och i allt fall finnas helt säkert många samlare, som icke äro så patriotiska, utan som skulle låta hvad de förvärfvat komma under handelns allmänna lagar. Men i enlighet med dessa lagar söker sig varan dit, der den bäst betalas; och tillvaron af den förut omnämnda transitohandeln vittnar, att varan betalas bra i England och att följaktligen der kunde blifva en marknad för våra fornsaker. Nu säges visserligen, att vetenskapen är kosmopolitisk, och att det derföre är likgiltigt hvar materialet förvaras. Jag tror emellertid, att denna sats icke eger giltighet, då fråga är om *svensk* fornforskning. Denna måste nemligen företrädesvis vara *svensk*, och jag tror att undersökningen af en fornsak lämpligast eger rum i det land, der den är funnen, emedan man der säkrast kan få reda på alla vid och med fyndet förknippade omständigheter, som stundom äro mera upplysande än sjelfva fyndet. Det är väl troligt, att så en fornsak går i handel, vanligen en så kallade fyndhistoria medföljer, men innehållet af denna fyndhistoria torde mången gång vara mindre tillförlitligt, just till följd deraf att fornsaken betraktas såsom handelsvara.

Man åberopar exempel från Danmark, och jag medger, att detta exempel är stort och lysande. Men männe icke Danmarks museum tillkommit under helt egendomliga förhållanden, och blir det väl så säkert, om man granskar det som rörande detta talats och tryckts i Sverige, att samma anda i detta hänseende finnes hos oss som i Danmark?

De anmärkningar, jag tillåtit mig framställa, gälla hufvudsakligen Kongl. Maj:ts proposition, men äfven med afseende å Lag-Utskottets förslag torde jag få göra en erinran. I likhet med den

näst föregående talaren tror äfven jag, att bäst hade varit om man tagit steget fullt ut och sålunda utsträckt bestämmelserna för fynd af koppar och brons jemväl till fynd af guld och silfver. Man hade då handlat mest konsekvent, och dit kommer man i allt fall framdeles, derest förändring i hittills gällande stadganden nu beslutes. Men dessutom får jag till Kammaren hemställa, huruvida icke för ernående af det åsyftade ändamålet, att fornfynden skola hembjudas staten innan de få blifva föremål för enskildes spekulation, tjenligt vore att i lagen stadgades, att hembud till staten skall ega rum, och att öfverenskommelse om priset må träffas mellan upphittaren och staten, men att, för den händelse sådan öfverenskommelse ej kan träffas, priset skall bestämmas af en särskild nämnd, ett slags expropriationsnämnd. Ett sådant stadgande vore, efter mitt förmenande, synnerligen gagneligt, ty eljest kunde det inträffa, att i archeologiskt hänseende viktiga fynd undandroges statens samling, derföre att upphittaren fordrade så hög betalning, att staten icke mäktade inlösa dem. Stadgandet kunde ej heller anses förnärmande för den enskildes rätt, ty då lösningssumman bestämdes af expropriationsnämnd, vore upphittaren tillförsäkrad att erhålla hvad han skäligen kunde fordra.

Detta förslag torde ej, sådant det nu blifvit framställt, kunna af Kammaren antagas, och då jag ej vill yrka återremiss, måste jag anhålla om afslag å såväl Kongl. Maj:ts proposition som Lag-Utskottets betänkande.

Grefve Hamilton, Henning: Jag är kanske af en allt för lugn sinnesstämning; men jag får erkänna, att jag icke kan förstå, huru det varit möjligt att kunna göra denna fråga så storartad som den på sednare tider blifvit, om man får döma efter den skriftvexling, som egt rum dels i allmänna tidningarna, dels ock i broschyrer. Skulle man döma efter dessa handlingar, kunde man föreställa sig, att i den mörka byggnaden vid Skeppsholmsbron sitter en månghöfdad tyrann, som vill beröfva svenska folket dess dyrbaraste rättigheter, inskränka dess frihet och förhindra det från möjligheten att fritt disponera öfver sin egendom, hvilket anses både som ett vilkor för och frukten af en stadgad samhällsordning. För mig ställer sig saken mindre farlig och mera enkel; och detta vare sig jag betraktar den ur vetenskapens eller den enskildes intresse. Kongl. Maj:t har i sin nådiga proposition sett den endast ur vetenskaplig synpunkt, och det må nu vara riktigt; i det hänseendet tror jag, att man kan vara af olika mening, stödjande sig dels på auktoriteter, som en talare gjöst, dels på den erfarenhet som i vårt grannland Danmark vunnits; men å andra sidan tror jag, att man också kan anföra ganska giltiga skäl, hvarför det från vetenskaplig ståndpunkt kan vara anledning att bifalla Utskottets förslag. Fornforskningen förutsätter, för att blifva verklig vetenskap, ett någorlunda rikt material; den fornforskare, som sitter och för sin vetenskaps bearbetande begagnar en liten samling, skall sannolikt deraf icke kunna draga några allmänt vetenskapliga resultat. Det är först genom jemförelse af ett större antal exemplar och af samlingar i flera länder, som de verkligt vetenskapliga resultaten vinnas. En enskild samling har egentligen sitt värde så-

som blifvande bidrag till en större offentlig samling, och frågan skulle således kunna reducera sig till det mer eller mindre sannolika, att dessa små samlingar må komma till statens. Vi hafva den erfarenhet här, att åtskilliga samlingar blifvit dels till staten donerade, dels ock af staten inköpta, och jag drager deraf den slutsats, att icke vare sig fäderneslandet eller vetenskapen skadas genom den Kongl. propositionen; men å andra sidan tror jag, att Utskottets förslag är lika tillfredsställande och vill, för min del, bifalla detsamma. För den enskilde upphittaren tror jag, att Utskottets förslag verkligen är fördelaktigare än Kongl. Maj:ts proposition; han är derigenom till en början betryggad att finna en köpare af sitt fynd, om han icke fordrar ett orimligt pris, och för att finna denna köpare behöfver han icke gå längre än till närmaste kronobetjening. Om t. ex. en bonddräng under plöjning finner en liten spännbuckla af brons, skulle det icke vara särdeles lönande för honom att behöfva söka en samlare för att inköpa hans fynd. Men det är en annan omständighet, som är af stor vikt för upphittaren, eller att han kan få för sin vara hvad den verkligen är värd. Det är alldeles omöjligt för den, som hittar största delen af de fornsaker, som finnas i den svenska jorden, att sjelf bestämma deras värde. Jag anförde nyss exemplet af en spännbuckla af brons, som är ett högst vanligt fynd; en sådan har fått ett temligen lågt pris i handeln, men det kan vara en högst obetydlig omständighet, som endast den mera bildade fornforskaren kan förstå, och som åt ett sådant exemplar gifver tiofaldigt värde mot det vanliga. Det kan vara en liten skilnad i formen eller olikhet i ziraterna, som är af beskaffenhet, att den antyder ett annat ursprung och gifver anledning till att detta fynd betalas mångfaldiga gånger högre än ett vanligt exemplar. Detta kan i allmänhet icke ens den enskilde samlaren bedöma, utan kan först komma i dagen, om fyndet hembjudes till statens samlingar, der tillfälle är att göra jämförelse mellan ett större antal exemplar och der större kännedom härom är att påräkna. Hembudsskyldigheten till staten är ock ett skydd för upphittaren i ett annat hänseende. Det händer någon gång, att personer hitta saker af guld, men som genom ålder och den omgifning, i hvilka de varit, blifvit så vanställda, att man icke vet hvad det är. De skickas då till statens museum; man undersöker dem och man kan vara förvissad, att den tyranniska Vitterhetsakademien icke söker profitera af hittarens okunnighet om fyndets värde; men det är icke lika visst att så skulle ske, om handeln vore fullkomligt fri, och den förste köparen, som kom, fick taga fyndet om hand. Vore nu besväret för upphittaren synnerligen stort, kunde man säga att i hans intresse staten kunde hafva skäl att eftergifva något af sina önsknings; men hela besväret är icke vidare, än att han går till närmaste kronobetjening, genom hvars försorg fyndet inskickas till museum, och om man icke kommer öfverens om priset, skickas det tillbaka på samma väg och således reducerar sig alltsammans i värsta fall till en liten förlust af tid.

Hvad som egentligen förorsakat, att man nu fäst sig vid bronsfynd, är den omständighet, att under det vårt museum, som i afseende å guld är särdeles rikt och beträffande stensaker kanske öfverflödigt

rikt, samt i allmänhet är rätt väl försedt, saknar detsamma dock den mellanliggande länken, som utgöres af brons. Man har således önskat att, såvidt det genom tvång kan åstadkommas, söka att ytterligare med brons saker rikta museum, till dess detsamma äfven i detta hänseende kan bättre motsvara vetenskapens fordringar. Man har såsom stöd för en fullständig frihet i detta hänseende åberopat Danmarks exempel, och jag vill erkänna, att det är särdeles talande. Der har handeln med fornsaker varit fullkomligt fri och museum har likväl der blifvit på ett märkvärdigt sätt riktadt; men det finnes vissa omständigheter, som framkallat detta förhållande i Danmark och icke i samma mån ega rum i Sverige. Hufvudsakligen bör då bemärkas, att landet är så litet och att fynden äro gjorda inom en liten krets, der alla hafva nära till Köpenhamn. Det finnes knappt någon af den danska allmogen, som icke reser in till Köpenhamn och genom det intresse för museum, som dess förre föreståndare lyckats ingifva, besökes museum af det stora flertalet, som kommer till hufvudstaden. Deraf följer, att alla fynd med lätthet hitta väg till museum, under det omöjliga samma förhållande kunde ega rum i Sverige, hvars hufvudstad och i synnerhet museum besökes af ett jembforelsevis ganska inskränkt antal personer af dem, som kunna blifva upphittare af fornsaker, eller landets befolkning i allmänhet. Att denna fullständiga frihet i Danmark burit så rika frukter, vittnar derfore icke bestämdt derom, att samma frihet hos oss skulle åstadkomma samma resultat.

Mot den nu gällande lagen har ock blifvit anfördt, att den icke efterlefves, att åtskilliga enskilda samlingar finnas, och man har till och med sagt, att man icke skulle våga tillämpa denna lag. Det uttrycket synes mig dock något vågadt, i synnerhet som lagen verkligen har blifvit tillämpad, ehuru icke genom Vitterhets-akademiens åtgärd utan till följd af en enskild persons anmälan, hvarpå åtal verkligen följde och sedermera laga straff. Man kan i detta fall åberopa åtskilliga andra lagar, som också gälla, oaktadt man vet, att temligen uppenbart brytes deremot; jag behöfver blott anföra bränvinslagstiftningen, som hvarje år sysselsätter oss här, mot hvilken man vet, att många öfverträdelser begås, utan att något åtal eger rum. Att exemplet icke är mycket slående, vill jag gerna erkänna; men det kan i allt fall tillgripas och må nu gälla hvad det kan. Hvad som emellertid bör anmärkas är, att icke alla enskilda samlingar hafva oloffligen tillkommit; och åtminstone har icke allt hvad de innehålla blifvit oloffligen inköpt. Det finnes åtskilligt i dessa samlingar som verkligen varit hembjudet till staten, men som staten icke behöft, och hvilket derfore kvarstannat i enskilda samlingar. Dessutom är det klart, att, då den auktoritet, som hufvudsakligen har att öfvervaka efterlevandet af lagen, vet, att en samling kan göras utan skada för vetenskapen, låter den sådant ega rum, och endast i det fall att någon skada sker, kan det komma i fråga att tillämpa lagen.

Mot Utskottets förslag har man anmärkt den ofullständighet, att det icke skulle utsträcka den regel, som är föreslagen angående brons, äfven till guld eller silfver. Skulle Riksdagen anse detta nödigt,

finner jag icke något ondt deri; men jag tror likväl, att, då upphittaren får metallvärdet och en åttendedels förhöjning derutöfver, deri redan ligger en borgen för honom, att han får hvad saken är värd, i synnerhet då dertill kommer, hvad erfarenheten bekräftat och i dag här blifvit anfördt, att, då ett fynd egt ett synnerligt vetenskapligt värde, Vitterhets-akademien icke tvekat, oaktadt Kammarrättens anmärkningar, att utöfver denna en åttendedels förhöjning betala hvad det verkligen varit värdt. Lagen berättigar visserligen säljaren att få $\frac{1}{8}$:dels förhöjning; men den kan omöjligen förbjuda köparen att betala hvad han derutöfver anser saken vara värd, då köparen har full dispositionsrätt öfver det härför anvisade anslaget.

Jag skall icke vidare upptaga Kammaren, utan vill blott tillkännagifva, att jag kommer att rösta för bifall till Utskottets förslag.

Herr von Gegerfelt: Efter det anförande, som den siste talaren afgifvit till försvar för Utskottets betänkande, har jag ganska ringa att tillägga. Huru skiftande meningarne, intressena eller sympatierna i denna fråga må vara, torde det dock vara en sak, hvarom alla komma öfverens och som står i spetsen för resonnementet i Kongl. Maj:ts proposition, att denna fråga bör bedömas med afseende på den arkeologiska vetenskapens eget bästa. För mig synes det klart, att den verkliga, på djupet gående vetenskapen icke blott har intresse af, utan ovilkorligen fordrar, att större samlingar äro på ett ställe förvarade; endast då kan forskaren genom jmförelse draga sina slutsatser och derigenom utveckla vetenskapen. Jag har den största aktning för dilettant-studium, det lifvar intresset och framkallar vetenskapsmän; men icke bör detta dilettant-studium befordras på vetenskapens bekostnad. Fornminnesföreningen har grundat sina anspråk derpå att den enskilde samlarens *rätt* skulle vara förnärad genom det företräde statens museum i förevarande hänseende åtnjuter. Jag för min del känner icke någon *rätt* att köpa annans egendom; väl kan den, som har något att sälja, ega giltigt anspråk att få sälja till hvem han vill; och, såsom den siste talaren yttrade, är säljarens intresse genom Utskottets betänkande behörigen tillgodosedt. En hufvudsaklig olägenhet i nu gällande stadgande är, att det befordrar fornfynds försäljning till utlandet. Man har fruktat och med skäl, att, när upphittaren icke är förvissad om att få sitt fynd betaldt af staten lika högt som af enskild köpare, han skall derigenom blifva frestad att undandraga sig att hembjuda detsamma till staten. Detta är förekommet genom Utskottets förslag, enligt hvilket han icke skulle behöfva afstå fyndet utan en ersättning, hvarmed han åtnöjer sig. För staten återstår den fördelen att få taga kännedom om fyndet och att komma i tillfälle att sluta aftal med upphittaren, om han vill afstå sitt fynd. Att någon skulle undandölja ett fynd för att undandraga sig det besvär, som ligger i hembudet, anser jag för min del vara mindre troligt; åtminstone, om ett sådant skäl förefinnes, vittnar det icke om den kärlek till museum, såsom en national ära och stolthet, som här blifvit åberopad. För öfrigt, hvad som brister i detta hänseende, torde i viss mån få tillskrifvas personliga

förhållanden och för dessa bör icke lagen stiftas, ty de äro af öfvergående natur.

Man har sagt, att vederbörande icke kunde eller vågade tillämpa denna lag. Den anmärkningen är redan besvarad af den siste talaren, och jag vill blott tillägga, att hvarje sådan lag som denna vinner på att med urskilning tillämpas och att förbises, der det icke är behöfligt eller lämpligt att göra derå grundade anspråk gällande.

Friherre af Ugglas har frågat, hvarför ett studietväng skall finnas i den arkeologiska vetenskapen, då det icke finnes inom andra vetenskaper. Något tvång finnes alls icke för den som vill studera, endast för den som vill samla; och det är den väsentliga skillnaden mellan denna och andra vetenskaper, att ifrågavarande föremål, intill dess de upphittas, icke hafva någon egare, under det föremålen för andra samlingar ovilkorligen finnas inom den enskildes eganderätt, och det är väsentligen olika att nödga någon att afstå hvad han hittar eller hvad han eger.

Man har här åberopat professor Nilssons auktoritet. Skall man bygga på auktoriteter, får man ihågkomma, att å andra sidan äro Riksantikvarien, Vitterhets- Historie- och Antiquitets-akademien samt Justitiekanslern också auktoriteter. För öfrigt, auktoriteter i all ära; men allraminst hafva de någon afgörande betydelse, när de enskilda passionerna komma med i spelet; och den skriftvexling, som egt rum i denna fråga, visar, att striden icke förts med det lugn, som i en vetenskaplig fråga vore önskelig.

Emot Utskottets betänkande har blifvit anmärkt, att det föreslagna stadgandet bort tillämpas på alla fornsaker och särskildt på silfver och guld. Jag är fullkomligt af denna åsigt; men hvarken Fornminnes-föreningens ansökan eller Kongl. Maj:ts proposition berör fynd af silfver eller guld, hvarför Utskottet på goda skäl ansett sig icke böra ingå i någon pröfning i afseende på dem. Det kan anmärkas, att Utskottet begått en inkonsequens, då det hänfört koppar till brons; men kopparn står så nära bronzen och kan ofta icke skiljas derifrån, att en lag angående brons svårligen kunnat tillämpas, utan att äfven hänföra kopparen dit. För öfrigt har jag, för min del, ej väntat, att från Fornminnes-föreningens sida någon anmärkning kunde göras mot Utskottets förslag; det innehåller nätt och jemnt de åsigter, som i en utdelad skrift äro uttalade af friherre Djurklou, hvilken må anses såsom förande föreningens talan. Enligt hans yttrande (pag. 5) medgifver den privata fornforskningen, som af Fornminnes-föreningen representeras, staten "förköpsrätt till märkligare fynd", och han förklarar (pag. 34), att i afseende på bronssakerna finnes "intet skäl till anmärkning, utom det att det torde kunna ifrågasättas om det är så alldeles rättvist att säljaren eller hembjudaren skall vara tvungen att lemna sin vara till det pris som köparen själf bestämmer". Denna sednare anmärkning är genom Utskottets förslag undanröjd. Hembjudaren skulle ej vidare behöfva lemna sin vara utan för ett pris, hvarmed han åtnöjes.

En annan talare har velat gå ännu längre än Utskottet och ansett statens inlösningspris böra bestämmas genom en expropriationsnämnd. Jag tror, att för den meningen finnas föga sympatier; då

samme talare icke gjort något yrkande derom, behöfver jag icke besvara hans anförande.

Jag yrkar bifall till Utskottets förslag.

Herr Berlin: Om den princip, som legat till grund för stadgandet i Förordningen af den 16 Februari 1864, måste anses hafva varit en önskan att föröka de offentliga samlingarne af fornsaker, och man får antaga, att samma princip gjort sig gällande äfven i Förordningen af den 9 November 1867, då fornlemningar af sten och jern samt andra fornsaker af ringa materielt värde undantogos, måste denna sednare förordning hafva berott derpå, att man ansett de offentliga samlingarna vara tillräckligt försedda med dylika fornsaker; men om vi skola bibehålla samma princip äfven nu, kunna icke fornsaker af brons behandlas på samma sätt som fynd af sten, emedan det är just fornsaker af förra slaget, som vi behöfva samla i största mängd för att kunna utreda bronsens förhållande till urinnevånarnes ursprung och kultur. Om åter det af Kongl. Maj:t föreslagna undantaget för brons skulle grunda sig på grundsatsen om frihet vid köp och försäljning af jordfynd i allmänhet, finner jag för min del en inkonsequens nu vara begången deruti, att icke denna frihet blifvit utsträckt äfven till fornlemningar af guld och silfver, hvilka i sjelfva verket äro mindre upplysande än fornlemningar af brons. Kongl. Maj:ts proposition torde äfven i ett annat afseende kunna ingifva någon betänklighet, emedan den förutsätter, att upphittaren skulle förstå att skilja mellan guld, silfver, koppar och brons. När dylika fynd göras, äro vanligen silfverfynden svarta och visa den hvita silfverfärgen först vid skrapning; bronsfynden äro ofta anslupna af erg, men vid skrapning kommer fram en gul färg, som föranleder de flesta att tro, att de funnit guld, då deremot när de verkligen funnit guld, de kunna anse detta vara messing och därför göra sig skyldiga till lagbrott, om fyndet icke företes till inlösning. I detta fall synes mig Utskottets förslag hafva det bestämda företräde, att det öfverlemnar till sakkunnige personer att afgöra icke allenast beskaffenheten af fyndet, utan äfven att på samma gång bereda det offentliga tillfälle att inlösa detsamma till ett pris, som kan och måste vara för säljaren tillfredsställande. Man har anfört, att, om handeln af bronsaker frigöres, intresset för antiqviteter och arkeologiska studier derigenom skulle väckas och förökas. Jag tror visserligen, att intresset för antiqviteter derigenom skulle kunna ökas, ity att många skulle lägga sig till samlingar endast för samlingarnas skull ofta blott för att med vinst afyttra dem; men jag anser, att endast i få fall studiet häraf skulle mycket befordras. För arkeologiens studium är nödvändigt att kunna rådfråga en mycket stor mängd af föremål, stora samlingar hopkomna från olika lokaliteter och med bestämd uppgift om stället, der fynden äro gjorda. De flesta misstag, som fordom blifvit begångna vid antiqvariska forskningar, hafva berott derpå, att man undersökt ett alltför inskränkt antal föremål och deraf dragit allmänna slutsatser. Det är således alldeles nödvändigt för den arkeologiska forskaren att hafva tillgång till ett större antal arkeologiska föremål, än han sjelf någonsin skulle kunna uppsamla. Man har här

nämnet ett namn, som tillhör vår förste arkeolog; och hans auktoritet i denna fråga har blifvit åberopad. Jag har haft tillfälle att bevittna, huruledes denne utmärkte fornforskare, när han sysselsatte sig med stenålderns studium, ehuru han hade förskaffat sig en ganska stor enskild samling af stensaker, det oaktadt var nödsakad att undersöka större samlingar både inom och utom riket för att kunna draga bestämda slutsatser; och dessa samlingar stå ju öppna för hvar och en. Jag skulle visserligen kunna tillägga åtskilligt i denna fråga; men jag är hufvudsakligen förekommen af föregående talare och inskränker mig till att yrka bifall till Utskottets förslag, då jag icke anser, att ett bestämt afslag på både Utskottets och Kongl. Maj:ts förslag kan medföra några bättre följder.

Friherre Nordenfalk: Då detta betänkande justerades i Utskottet, hade jag icke tillfälle att dervid närvara och fick därför icke anmäla min reservation, hvilken eljest skulle innehållit ett yrkande om bifall till Kongl. Maj:ts proposition, hvilken jag inom Utskottet sökte förorda. Hvarföre jag tror, att den af Kongl. Maj:t föreslagna ändringen kan och bör bifallas, är, emedan det undantag, som gjordes år 1867 med afseende på sten- och jernåldrarne, icke visat sig hafva haft några vådliga verkningar, utan att en mängd föremål tillhörande samma åldrar i allt fall efter tiden kommit museum till del; vidare emedan erfarenheten från Danmark talar för denna förändring och kanske främst emedan den nuvarande lagen, efter allas erkännande, icke är tillämplig. Den lärer väl af enskild person i ett fall blifvit tillämpad; men såsom vi nyss hörde, har just staten, hvars skydd den egentligen afser, icke kunnat använda den, utan öfverträdelse af densamma förekomma stundligen. Väl säger man, att då museum redan 1867 hade en tillräcklig mängd af fornsaker af de båda nyssnämnda åldrarne, så kunde den eftergift, som då gjordes, utan våda ske; men när man talar om bronsåldern, anser man, att det i detta fall förefinnes en väsendtlig olikhet. Att nya former kunna framkomma, gäller dock i afseende så väl på den ena som den andra åldern. Utskottets förslag i denna del tror jag visserligen vara ett steg i den rätta riktningen, men ett för ringa, allrahelst Utskottet icke kunnat tillämpa sitt förslag äfven på fornsaker af guld och silfver. Detta låg tyvärr icke inom Utskottets befogenhet, då fråga derom icke var väckt.

Dem, som vilja försvara den nu gällande lagen, torde man böra fråga, huruvida det icke vore mera enligt med *deras* syfte, att densamma ändrades så, att ej endast *upphittaren* drabbades deraf. Det är nemligen sannolikt, att den nu gällande lagen verkar derhän, att en del samlare, för att förvissa sig att få behålla hvad de funnit af guld, silfver och brons, osannt uppgifva att de erhållit fyndet af främmande, hvarigenom uppgifterna om fyndorten just för närvarande lätt blifva otillförlitliga.

En talare har nyss anfört åtskilligt, som det kunde vara skäl bemöta; men då jag icke vill trötta Kammaren, skall jag endast fästa mig vid ett par af de förslag han angifvit. Det ena var, att han ansåg lämpligt, att priset på fornsaker skulle bestämmas af en "ex-

propriationsnämnd", något som jag för min del skulle tro vara föga praktiskt. Vidare yttrade han, att "andan" hos våra fornforskare icke vore lika god som i Danmark. Jag vågar deremot tro, att det intresse för fornforskningen, som på sednaste tid uttalat sig såväl i många andra hänseenden som i den begäran att fornforskningen måtte afven här få vara fri såsom hvarje annan vetenskap, icke berättigar till ett sådant omdöme. Om man ser, att verkningarna af den lag, som finnes i Danmark, varit välgörande, och man önskar, att en dylik lag måtte blifva gällande här, borde detta icke blifva föremål för tadel utan tvärtom. För min del tror jag, att det förslag Kongl. Maj:ts proposition innehåller, går i den rätta riktningen, och att man kan och bör bifalla densamma. Det synes mig ej ovärdigt den Riksdag, som borttagit de sista fjettrarne å öfvertygelsens frihet, att afven bidra till borttagandet af det skråtvång, som ännu hämmar den naturligen fria vetenskapliga forskningen. Jag yrkar bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Herr Hallenborg: Då diskussionen i denna fråga varat särdeles länge och ämnet Ulifvit från alla sidor af föregående talare skärskådadt, skall jag icke besvara med något långt anförande. Jag vill endast förklara, att jag förenar mig i de åsikter, som af Friherre af Ugglas blifvit uttalade; och då Utskottets förslag bibehåller skyldigheten för upphittaren att hembjuda fynd till staten, men icke bestryggar staten att få allt hvad som upphittas, om staten så önskar, tror jag att, då jag har att välja emellan Utskottets och Kongl. Maj:ts förslag, jag röstar för bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Grefve Mörner, Oscar: Då Kongl. Förordningen den 16 Februari 1864 om nya strafflagens införande skrefs, ansåg man, att stadgandet i 48:de kap. Missgernings-balken om fynd icke behöfde någon ändring, utan blef detsamma till framtida gällande kraft bibehållet och samma stadganden upptogos och återupprepades samt stärktes genom tillagda straffbestämmelser i den af Kongl. Maj:t i administrativ väg utfärdade förordningen den 29 November 1867. Då detta skett, kan det icke undgå att förvåna, att Kongl. Maj:t i detta ämne redan nu, eller blott fem år och några månader efteråt, ansett nödigt att föreslå en förändring i denna af regeringen så nyss och, enligt hvad man måste antaga, efter mogen överläggning beslutade lagbestämmelse. Jag skulle önska någon mera stabilitet i lagstiftningen, så att lagar icke utan nogaste besinning vare sig infördes eller sedermera ändrades. Jag har afven försökt att göra mig reda för, hvad som kunnat föranleda behovet af nu ifrågavarande lagförändring, men jag har sannerligen icke funnit det. Visserligen har jag sett åberopadt, att svenska Fornminnesföreningen ingått till Kongl. Maj:t med en begäran om ändring; men Fornminnesföreningen i all ära, vet jag dock för min del föga om hvad den är och ännu mindre om hvad den utträttat, och kan således vid den och dess möjliga förmenanden icke fåsta någon synnerlig vikt. Deremot har jag erfarit, att Vitterhets- Historie- och Antiqvitets-akademien motsatt sig denna begäran af Fornminnesföreningen och Vitterhets-akademien

måste jag åter anse förtjena uppmärksamhet i anseende till genom den framställda åsigt. Jag kan som sagdt icke se någon anledning, hvarför denna förändring i afseende å brons skulle behövas. Hade regeringen framkommit med förslag, att denna förändring skulle afse alla fornsaker, äfven af guld och silfver, skulle jag kunnat förstå det; då skulle jag måhända betänkt mig att motsätta mig förändringen, men hvarför endast artikeln brons skall undantagas, utan att man ens låter koppar följa med, ehuru den svårligen skiljes från bronzen, kan jag icke begripa. Emellertid upphäfdes af diverse mer eller mindre fanatiska personer ett rop derom, att en ändring skulle ske, och så framkom först propositionen ifrån regeringen och derefter från Utskottet detta förslag, hvarigenom man ville söka att jemka meningarne och se, som det påstods först och på ett ganska besynnerligt sätt, vetenskapen och så äfven tillika den så kallade upphittaren till godo. Hvad nu först vidkommer vetenskapen, kan man betvifla, att några små samlingar hos en och annan fornforskare, vare sig den som antager denna benämning gör det med skäl eller måhända blott fuskar litet i saken, kunna blifva till särdeles gagn, isynnerhet om någon sådan, kanske en eminent fornforskare, skulle göra sig en förvärfskälla genom att till utlandet sälja de samlingar han lyckats bilda, och hvad upphittarens rätt beträffar, är den väl, sådan nu gällande lag framställer densamma, icke så synnerligen stor; och när en talare framböll, att i afseende å manuskripter full frihet existerade och deraf vill draga någon analogi i anseende till fornfynden, glömde han, att förhållandena äro helt olika. Ett manuskript är något, hvartil alltid en egare funnits, och innehafves med en eganderätt, hvilken staten icke har rätt att kränka. Hvad åter angår fynd, finner jag för min del åtminstone, att staten icke erkänt att upphittaren har någon egentlig eganderätt dertill. I Missgerningsbalkens 48 kap. 1 § heter det:

“Hvar, som något hittar, han bör det genast kungöra och lysa låta, tre söndagar å rad i närmaste kyrka å landet eller i alla stadens kyrkor, så ock å häradsting eller rådstufva. Kommer den som mist hafver och viser att det hörer honom till, tage sitt åter och gifve skälighittelön. Kommer han ej inom natt och år, sedan lyst är, tage Konungen två delar och tridiung den, som hitte“.

Staten har således icke här medgifvit någon eganderätt vid dylika tillfällen. I fråga om nedgrafven skatt stadgas uti 2:dra paragrafen, att “der ej egare finnes till, tage jordegare halft, och halft den som hitte“. Att denna princip blifvit frånträdd i afseende på fornsaker, finna vi visserligen redan i äldre stadganden i 1684 års plakat och vidare i nu gällande lag, men detta frånträdande har ingalunda skett för någon upphittares förmenta rätt utan just för att, i enlighet med gällande åsigt att för den historiska forskningens gagn dessa fynd borde bevaras, så ordna att de upphittade sakerna komme i statens ego. Det var denna sak jag ville isynnerhet påpeka, på det att icke någon må låta beveka sig genom vackra ord om upphittarens förmenta rätt, och denna är väl icke större i afseende på fynd af brons än utaf andra fornsaker.

Angående saken i öfrigt betviflar jag för min del, att fornforsk-

ningen skulle befrämjas derigenom, att man tåge bort alla dessa stadganden. Hvad här af Utskottet blifvit föreslaget afses att förbehålla staten tillfälle att kunna få inlösa det som för dess samlingar anses behöfligt och gagneligt, och detta förslag, innefattande redan det en eftergift å det allmännas sida, torde innehålla den gräns hvarutöfver man icke bör gå och aldraminst behöfver gå, då man afväger de skäl som för förändringens påstådda nödvändighet blifvit anförda.

Jag får yrka bifall till Utskottets förslag.

Herr Carlson: Författningen af 1867 har här anförts såsom läggande band på den fria forskningen och ett nästan oerhördt tvång på vetenskapen. Jag anhåller att få erinra derom, att denna författning grundar sig på den lagstiftning, som af ålder gällt i vårt land, och om den i något skiljer sig, så är det genom en eftergift, nemligen i afseende å sten och trä. Och hvarför gjorde man denna eftergift? Jo därför att tiden dertill ansågs vara inne, då den offentliga samling, som vetenskapen behöfde, redan hade sitt behof fyldt. Hvarpå är det åter som svenska lagstiftningen allt från äldsta tider grundat den nu gällande rättsregeln? Jo, på den i folkmedvetandet fastrotade föreställningen om Konungens rätt till det, som ingen viss enskild egde. Om en hittare är underkastad en sådan skyldighet, som för närvarande eger rum, så är det därför att hans eganderätt är honom af staten tillagd. Hittills har han egentligen ej ens ansetts hafva fått en sådan, utan det har endast hetat, att sedan fyndet blifvit kronan hembudet, löseskillingen skulle tillfalla honom. Detta är också orsaken, hvarför naturhistoriska föremål och manuskript ej äro underkastade samma hembudsskyldighet. De naturhistoriska föremålen röra sig i naturen, den, som faller ett djur, eger detsamma så snart det skett inom ett område der han har jagträtt. Den, som innehar en bok eller ett manuskript, har ju påtagligen eganderätt till densamma. Der finnes således ingen grund för en hembudsskyldighet. Orsaken åter hvarför staten bör begagna sig af den honom sålunda tillkommande rätt ligger i den särskilda vetenskapens ställning och i dess ställning just för det närvarande. Denna vetenskap behöfver ett stort antal föremål bredvid hvarandra för att kunna grundlägga en bestämd uppfattning, för att kunna leda sig till att urskilja genom tidernas dunkel de vägar, kulturen tagit i dessa aflägsna tider, innan ännu en skriftlig tradition fanns. Den behöfver det just nu, därför att den period, som här är i fråga, eller bronsens, är den, som är fattigast representerad i våra samlingar. En talare frågade hvarför, då sten och jern och trä voro förklarade fria, ej äfven den mellanliggande perioden skulle vara det. Men det är ej någon mellanliggande period, som representeras af bronsen; tvärtom, den sträcker sig icke allenast in i den äldsta jernåldern utan blandar sig äfven med den nyare, och det är således en högst betydlig tid, som omfattas af bronsen under dess olika former. Att man, när behöfvet är så stort och man har en gammal lag, då skall släppa denna, dertill finner jag ej alls någon grund. I likhet med den näst föregående talaren tror jag ej, att förhållandena hafva så förändrat

sig sedan i November 1867, att de nu föranleda en förändrad lagstiftning. Författningen innehåller för öfrigt många andra bestämmelser, som skulle falla, om den ifrågavarande bestämmelsen borttages. Det är nemligen ej blott hembud, som är föreskrifvet, utan skyldigheten för kronobetjeningen att gå hittaren tillhanda vid hembudet; denna bestämmelse skulle bortfalla, om bronsen uttages ur antalet af de föremål, som skola i nu stadgad ordning hembjudas kronan. Man har sagt, att det ännu händer att trä och sten hembjudas, fast skyldigheten att göra det upphört och att faran derföre är ringa. Ja, vanan öfverlever alltid någon liten tid lagstadgandet, men den förlorar sig sedan, och det snart, i mån af tidens förtgång. I de kretsar, der ännu det allmänna intresset för fornforskningens skyddande ej är fullt utvecklade, der behöfves ganska väl att man håller vid lif önskvärdheten deraf att hvad som hittas är ett materiel som bör bevaras för den vetenskap som behöfver det.

I afseende å en och annan detalj anhåller jag få tillägga några ord. Man har trott att forskningens frihet skulle vara i fara, derföre att hembudsskyldighet vore stadgad. Ingenting kan vara mera ogrundadt. Forskningen är fullkomligt fri; och forskare, som infinna sig för att se samlingarne, hafva mycket större gagn af att på ett ställe taga kännedom af dem, än om de derför måste resa kring landet och fatta sitt omdöme först efter det en längre tid förflutit mellan det de sett hvarje föremål. Jag tror till och med, att den starka utveckling vår fornvätskap tagit på senare tiden, det försprång den eger framför så många andra länders, till ej obetydlig del grundar sig på det tillfälle som funnits att på ett ställe taga kännedom af ett mycket rikt materiel. Det har ock blifvit sagdt att ingen skulle bry sig om att uppsöka fornyfynd, om han nödgades hembjuda dem till staten, men jag ber att få fästa uppmärksamheten derå, att detta argument helt och hållet förfaller om Utskottets förslag antages, ty den person, som söker och finner, kan ovilkorligen behålla fyndet utan det ringaste intrång i statens rätt, om han nemligen ej är nöjd med den betalning staten bjuder, och är han samlare så är det all sannolikhet att han sätter så mycket värde på det funna att han behåller det.

Jag tror sålunda för min del, att den gamla författningen ganska väl hade kunnat bibehållas, men Utskottets förslag innebär en modifikation, som synes ganska antaglig, enär enligt detsamma hittaren själf får bedöma, huruvida han vill antaga det pris, som bjudes eller icke. Det har väl anmärkts ligga en inkonsekvens deruti, att silfver och guld icke äfven blifvit häri inbegripna; men denna anmärkning har föga vigt af det enkla skäl, att föremål af silfver och guld hafva sin särskilda karakter; de hafva ett högt materielt värde, som lätt kan bestämmas; detta är också orsaken att de behandlas efter andra grunder ej blott i vår lagstiftning men äfven i andra länders. Hos bronsföremålen deremot är det det vetenskapliga värdet, som är det förnämsta. Vetenskapens fördel är det som man här förnämligast bör tillgodose. Derföre är det som jag för min del yrkar, att Utskottets förslag bör bifällas.

Friherre af Ugglas: Då jag från flera håll hört anmärkas, att Kongl. Maj:ts proposition, som jag för min del understödjer, skulle lända vårt museum till skada, har jag begärt ordet för att förklara, att anledningen hvarföre jag understödjer det Kongl. förslaget just är ett af Kongl. Maj:t anfördt skäl, nemligen att man, genom att bereda större frihet för forskningen uti denna vetenskap, äfven skulle bereda museum större fördelar. Jag är lika med den näst föregående talaren öfvertygad derom, att en stor samling är af ett stort och väsendtligt värde, men jag är också fullkomligen öfvertygad, att ett bifall till Kongl. Maj:ts proposition, långt ifrån att skada museum, tvärtom skulle gagna detsamma. I detta afseende kunna tankarne naturligtvis vara delade, och jag respekterar till fullo en motsatt åsigt, men den af mig uttalade åsigten stöder jag på den erfarenhet, vårt eget museum företett. Det förhåller sig nemligen så, att en högst betydlig del af de bronsföremål der finnas, och just de dyrbaraste, icke tillkommit genom hembud, utan derigenom att enskilda samlingar hittat väg till museum; dertill kommer att Danmarks museum, som ända hittills lefvat under fullkomlig frihet och varit grundadt på enskilda bidrag, har vida rikare bronssamlingar än vårt museum. Dessa båda omständigheter måste väl betyda någonting till stöd för den af Kongl. Maj:t här uttalade grundsats. Jag vill för min del ej vidröra alla de hänsyftningar här framkastats angående partistrider, angående mer eller mindre lugn i afseende å skriftvexlingen i detta ämne, angående tillvaron af en smyghandel med fornsaker i Skåne, alla dessa omständigheter vill jag ej vidröra, utan önskar jag, att Kammaren måtte, utan afseende å dylika motiv, fatta sitt beslut utslutande på grund af öfvertygelsen derom, att detta förslag är gagnande för den svenska fornforskningens framtid. Detta är det enda motiv, som får ligga till grund för vårt beslut, och måste vi förbise allt hvad eljest i frågan förekommit. Det finnes väl ej någon fråga, som under sin förberedelsetid icke gifvit anledning till strid och till ord, som helst icke bort blifva fällda, men det tillkommer representationen att oberoende af dylikt fatta sitt beslut, och det är det jag anhåller att Kammaren behagade göra.

En aktad talare, min granne till venster, stödde sin begäran om bifall till Lag-Utskottets hemställan deruppå, att derigenom hittarens rätt skulle vara bättre skyddad; hittarens rätt skulle nemligen derigenom vara betryggad att han finner köpare för sitt fynd, att han får det betaldt med hvad det verkliga är värdt, och att han ej befarar att få en verklig guldsak såld såsom en sak utan något högre värde. Jag medgifver, att denna rätt vore i fara, så vida fråga vore att borttaga hembudsrätten till kronan, men så länge denna rätt finnes kvar och, så länge man ej har någon anledning att antaga, att intresset att öfverkomma dyrbara fynd skall minskas hos dem, som hafva det förtroendet att vårda vårt museum, kvarstår ju hittarens rätt att hembjuda sitt fynd till kronan och att af vederbörande få veta hvad det är värdt. Så länge ej denna rätt borttages, medför det ej något äfventyr för hittaren, att skyldigheten borttages.

I denna fråga har redan blifvit så mycket ordadt, att ej något vidare kan vara att tillägga, men jag anhåller ännu en gång, att

Kammaren uteslutande ur synpunkten af fornforskningens eget intresse vilje bedöma denna fråga, och att om, såsom Kongl. Maj:t i sin proposition fullkomligen ådagalagt, Kammaren finner Kongl. Maj:ts förslag lända ej blott fornforskningen, utan äfven vårt museum till gagn och utveckling, Kammaren då måtte skänka sitt bifall till detsamma.

Grefve von Platen: Det kan visserligen, efter hvad redan blifvit anfördt i denna fråga, ej vara af något synnerligt intresse för Kammaren att höra mina åsikter i ämnet, men lika visst som jag hoppas, att Riksdagen aldrig skall afgöra en fråga efter sympatier eller antipatier, för att icke säga godtycke, lika rädd är jag att sjelf låta mig ledas af något dylikt. När det sålunda blir fråga om att förändra en nu befintlig lag, vill jag gerna först undersöka hvilka skäl, som finnas för förändringen, hvilka olägenheterna kunna vara af det närvarande, hvilka förbättringar förändringen skulle föra med sig. Att jag hyllar friheten, tror jag knappt att jag behöfver omtala, jag hyllar den i allmänhet, jag hyllar den i politiken, i handel och vandel, och sannerligen icke minst i afseende å vetenskaper och konster. Det finnes blott en sak, som jag sätter högre, och för hvilken jag anser, att den enskilda friheten bör underordna sig, och det är lagen. Man har såsom ett skäl för en förändring anfördt, att missbruk af och brott emot den nuvarande lagen hafva skett, men om vi skulle upphäfva alla lagar, som ej ovilkorligen efterlefvas, huru skulle det då gå med vårt statsskick? Lagen mot stöld är temligen gammal, men det kan dock ej nekas, att missbruk sker i det afseendet, och det faller väl dock ej någon in att säga, att den lagen skall upphäfvas? Jag tror dessutom, att man något öfverdrifver när man talar om missbruken, visserligen har jag anledning tro, att lagen understundom förbises, men så efterlefves den också i många fall. Således kan jag ej ause detta vara ett giltigt skäl för lagens upphäfvande.

Vidare har blifvit sagdt, att den ifrågasatta förändringen skulle lifva intresset för fornforskningen, men ser man på det intresse, hvarmed denna fråga bedrifvits både i tal och skrift, får jag bekänna, att detta intresse redan synes mig vara väckt. Hvad svenska fornminnesföreningen uträttat känner jag ej, men jag förmodar att det är väl något. Vi hafva flera enskilda samlingar, tillkomna just under den tid som skulle varit så hindrande för all utveckling af fornforskningen. Jag tror således ingalunda, att det är någon fara för att intresset under närvarande förhållanden skall dö ut.

Man har äfven velat antyda, att olägenheter skulle uppstå deraf, att samlingarne voro inskränkta till ett enda ställe. Flera talare med vida bättre omdöme i dessa saker än jag hafva redan tydligt ådagalagt fördelarne af att en samling, som skall ligga till grund för vetenskapliga studier, är så stor och fullständig som möjligt, men det är dessutom ej fullt faktiskt, att den stora samlingen åter upp alla de smärre, utan hafva vi så väl i Lund som vid åtskilliga gymnasier ganska vackra samlingar i denna väg. Således finner jag ej heller ur denna synpunkt någon anledning till förändring.

Det har jemväl blifvit sagdt, att i följd af gällande lag en mängd forntynd säljas till enskilde eller gå till utlandet, och jag vill visst ej neka till att ganska mycket går ur landet, men jag måste bekänna, att jag ej kan fatta annat, än att, om man tager bort det nuvarande förbudet, sådant frandeles skall ske i ännu större skala, och jag tror derföre, att lagen länder till rätt mycket gagn. Förhållandena i Danmark hafva anförts såsom exempel att lända till efterföljd, men om exempel från främmande länder skola betyda något, tror jag att man först måste vara säker, att ej andra omständigheter der tillkomma, och det tror jag här vid lag vara händelsen. En hvar, som tagit kännedom om de annonser, som under de sista tio åren förekommit i våra tidningar om uppköp af föremål, vare sig utaf konstnärligt eller vetenskapligt värde, skall finna, att ej allenast intresset för sådana saker — det kan ju ej vara annat än önskligt — men jagten efter sådana föremål, för att derpå förtjena penningar, blifvit något helt annat under dessa sista 10 år än förut. Om jag ej misstager mig, har den stora värderika danska samlingen hufvudsakligen blifvit bildad före den sednare tiden, och utom de skäl, som af talaren på Södermanlands-banken anfördes, hvarföre denna samling blifvit så stor, tror jag ett ytterligare ligga deruti, att den bildades på en tid, då hägen att uppköpa dylika föremål ej var lika allmän öfver hela världen som nu. Jag tror derföre ej, att det är så gifvet, att det skulle vara nyttigt för oss att nu slå in på samma väg.

Man har gjort en jemförelse mellan bronzen å ena sidan, jern, sten och trä å den andra, samt tyckt att det ej vore någon fara, om samma bestämmelse gällde den förra som de sednare. Ett alldeles tillfyllestgörande motskäl är dock i mina ögon, att bronzen är mycket sämre representerad i vårt museum.

När jag nu i främsta rummet fäster mig vid Kongl. Maj:ts proposition, så kan det ej annat än väcka förundran, att, då vederbörande, i öfverensstämmelse med 10 § Regerings-formen, blifvit hörda öfver förslaget, och dessa vederbörande äro Riksantikvariern, Vitterhets-Historie- och Antiquitetsakademien, Justitiekanslern och Högsta domstolen, så finnes det ingen af dessa höga auktoriteter, som ej gjort någon anmärkning vid förslaget, fast i olika delar. Under sådana omständigheter kan jag ej tillstyrka bifall till detsamma. Utskottets förslag anser jag deremot gå allmänna önskingarne till mötes, och ännu mer, jag anser det gå i den riktning saken en gång kommer att taga, nemligen till fullkomlig frihet. Jag kan ej se, att, om Lag-Utskottets förslag antages, någon svårighet skall uppstå för den, som hittar något, att få för sitt fynd hvad han önskar, och tror jag, att den skyldighet, kronobetjeningen nu har att befatta sig dermed, ej skulle förändras. På grund af hvad jag sålunda haft äran anföras, får jag anhålla om bifall till Lag-Utskottets förslag.

Herr von Koch: Efter den diskussion, som här redan egt rum, kan det naturligtvis ej falla mig in att vilja orda mycket vidare i frågan, utan önskar jag blott få tillkännagifva det resultat, hvartill jag kommit, dels på grund af hvad här yttrats, dels på grund af min egen lilla erfarenhet. Min erfarenhet i detta fall har lärt mig, att

förevarande lag har ej blott det med alla lagar gemensamma felet att ej kunna *alltid* blifva åtlydda, utan hvad värre är, det felet att den högst *sällan* åtlydes. Den utväg, som anvisats upphittare, att få anlita kronobetjening, innebär en ganska tvifvelaktig fördel; jag hemställer nemligen till dem af Herrarne, som bo på landet, och till dem, som bo här i Stockholm, om det icke är nästan lika svårt att förmå en person af den tjenande klassen eller af allmogen att vända sig till länsmannen, som det är här i Stockholm att förmå sin piga gå upp i polisen.

Om jag vore säker på att Utskottets förslag ledde till det resultat, som jag äfven åstundar, eller samlingarnes fullständigande i vårt museum, visste jag att detta snarare vunnos på *tvångets* än på *frihetens* väg, skulle jag ej hafva mycket emot att votera för Utskottets förslag, men nu förefaller det mig som man just antagit hvad som skulle bevisas. Jag har nu hört sakkunnige personer säga att frihetens väg äfven här vore bäst, för att få hvad som nu är ofullständigt i vårt museum. Jag skulle derföre ock helst se, att *alla* föreskrifter om hembud af fornsaker toges bort. Då jag nu kommer att rösta för Kongl. Maj:ts proposition, sker det i den förhoppning, att den innebär första steget i en sådan riktning, jag tager den, som engelsmännen säga "as an instalment". — För öfrigt måste jag erkänna, att jag har högst ringa erfarenhet i afseende å samlingar, har aldrig sjelf delat den allmänna vurmen att ens "*samla pipor, sigill*"; men jag föreställer mig att man i detta, som i så många andra afseenden kommer längst på det fria utbytets och *konkurrensens* väg. Blir det väl allmänt känt. att museum önskar köpa brons saker, och att det betalar *hvad det deraf behöfver med sakens högsta värde* — hvilket ju är en bagatell för det allmänna, som dessutom ej bör tillskansa sig fördel på enskild persons bekostnad; — så kan man nog lita på att sakerna hitta vägen dit. Jag har aldrig för min del brukat afslå anslag till vittra eller lärda samfund, ehuru jag visst ej på något vis kan räknas till den klassens folk, och jag skall alltid med nöje bevilja hvad för konst och vetenskap kan erfordras. Jag har häruti i allmänhet funnit mig dela åsichter med svenska folkets öfriga mindre bildade representanter. Jag tror dessa gerna för museer och akademier gifva anslag, om man blott då också vill taga bort monopol, sådana som de ifrågakörande och dem som Svenska akademien och Vetenskapsakademien ega. Hvad har väl följden blifvit af dessa sistnämnda monopol? Jo, en dålig almanacka, en dyr och dålig kalender och en dålig statstidning, och sådana blifva i allmänhet resultaten af monopol. Den väg, vi hittills följt i afseende å brons saker, har ej visat sig lycklig, ty vi hafva ej kunnat få vår bronssamling fullständig; hvarföre då ej beträda den, som inslagits i Danmark? Den har förordats af åtskillige vetenskapsmän äfvensom af flere mycket kände dilettanter, som ej alls äro rädda derför. Det finnes dessutom ett särskildt skäl, som jag har, och det i vetenskapens eget intresse. Huru det nu kan vara, vet jag ej, men nog minnes jag, att det i min ungdom funnos åtskilliga gamla herrar samlare, som man aldrig tordes släppa in i en samling isynnerhet om de hade mycket yfviga peruker. Det var troligen en
naturlig

naturlig följd af en lagstiftning som ständigt frestade till *små* förbi-seenden af lagen, till dess fallet skedde och derefter gränsen mellan *små* och *större* öfverträdelser nedföll; jag vill hoppas att moraliteten nu så stigit att dylikt ej vidare förekommer, men man är skyldig att betaga folk frestelsen till dylika förseelser. Jag slutar detta mitt anförande med tillkännagifvandet af att jag för öfrigt som regel antagit "in re dubia pro rege"; samt således äfven af denna anledning skulle rösta för Kongl. Maj:ts förslag.

Herr von Möller: Här har redan yttrats så mycket i denna Kammare både för och emot att jag blott skall tillägga ett par ord i afseende på ett yttrande, som här fälldes derom, att en eminent fornforskare sålt en betydande samling förnaker; men detta är ej annat än ett obestyrt rykte, som icke i ringaste mån bör inverka på någons omdöme. För öfrigt kan jag, medan jag har ordet, nämna för dem, som hafva större sympatier för Kongl. Maj:ts förslag än för Utskottets, att Andra Kammaren redan antagit den Kongl. propositionen med 151 röster mot 28.

Herr Caspersson: Jag hade ej ämnat uppträda i denna fråga och skall nu ej heller upprepa de skäl för och emot, som förut blifvit anförda, utan anser jag att diskussionen i den riktning, den hitills förts, varit uttömmande. Man har såsom ostridigt framhållit att denna fråga bör uteslutande bedömas ur vetenskaplig synpunkt; jag vill ej söka afgöra huruvida man ej här förblandat vetenskapen med vetenskapsmännen; vetenskapens fördel är ej detsamma som de enskilda samlarnes. Hvad jag egentligen vill fästa uppmärksamheten å är det nuvarande stadgandet om jordegarens rätt. Då de flesta af Kammarens ledamöter väl ej hafva lagboken till hands, ber jag att få läsa upp 16 § 3 mom. i förordningen om nya Strafflagens införande: "af nedgrafven skatt, bottenfynd eller annat slikt, der ej finnes egare till, tage jordegare halft och halft den som hitte. Är det gammalt mynt, guld, silver, koppar, metall eller andra konststycken; då bör han det Konungen bjuda. Löser Konungen det in, gifve honom fulla värdet och en åttendedel dertill; den lösen behålle han som hitte o. s. v." — Deraf följer således, att, om Konungen löser fyndet, får hittaren behålla lösen, men gör han det ej, har jordegaren sin rätt till hälften bibehållen. Man kan tycka att häruti ligger en inkonsequens, men den hvilar på historisk grund; ursprungligen ansågs nemligen allt dylikt tillhöra Konungen, och då han afstod hälften till jordegaren, skedde det under förbehåll att Konungen skulle hafva rätt till lösen af allt, som hade värde för fornkunskapen. Att nu i all tysthet vidtaga en så principiell lagförändring, utan att något derom förekommer i Utskottets betänkande eller Kammarens öfverläggningar, kan jag ej anse lämpligt. Det låg i jordegarens intresse att tillse det fynd ej fördoldes, och då upphittaren, om han försummade göra hembud, måste frukta att jordegaren skulle göra sin rätt gällande, låg här en kontroll, som gjorde särskildt bötesansvar obehöfligt, och härigenom förklaras orsaken att åtal nästan

aldrig förekommo. Jag har ej något yrkande att framställa, men tror icke att frågan bör af denna Kammare afgöras, innan den sida af saken, jag påpekat, blifvit utredd till fullo. Jag har endast velat anföra detta till det afseende Kammaren kan behaga dervid fästa.

Herr Statsrådet Wennerberg: Utskottet har gått en medelväg mellan den nu gällande lagen och den af Kongl. Maj:t föreslagna. Utskottet har dervid råkat ut för det, som så ofta händer, när man söker att sammanjemka två stridiga åsikter, att nemligen ej lyckas ställa någondera tillfreds. Utan tvifvel skulle statens högsta myndighet för fornforskningen vara mera belåten med den lag, som är, än med den af Utskottet föreslagna, emedan, om den antages, allt skäl finnes att antaga, att fynd visserligen dit hembjudas, men i allmänhet till så höga pris att det blir omöjligt att erlagga dem. Den enskilde samlaren blir ej heller belåten, men väl hittaren. Lag-Utskottet har nemligen ansett, att hittaren af bronsföremål ej vidare skall nödgas att till statens samlingar afyttra sitt fynd för dess i allmänhet obetydliga metalliska värde plus det lilla tillskott för dess historiska, som kan lemnas, utan han kan, enligt Lag-Utskottets förslag, sätta hvad pris han behagar på sitt fynd; och derigenom är onekligen hans rätt bevarad. Det finnes två slag af hittare: de, som tillfälligtvis, utan insigt om det funnas värde, hitta någonting, och för hvilka detta då ej har annan betydelse än den, som penningen kan gifva deråt, samt de, som tillika äro sökare och samlare på grund af ett större eller mindre vetenskapligt intresse. För dessa sednare är ingalunda sörjdt, de stå kvar på samma punkt som förut, de äro skyldiga hembjuda sina fynd till statens museum och riskera att förlora dem för sina egna samlingar. En samling har sitt värde för mången derigenom, att den uppkommit under hans egna ögon, och det ena fyndet gifver det andra ökad betydelse, så att, om det bästa fyndet toges bort, så har hela samlingen såsom sådan lidit.

Det kan ej nekas att ett djupare forskande i vissa vetenskaper i hög grad kräfer tillgång till stora och rika samlingar. Så är förhållandet inom de naturvetenskapliga ämnena, så med konsthistorien, så ock med arkeologien. Det är dertöre fullkomligt rätt hvad som säges i inledningen till Lag-Utskottets betänkande, att ett djupare studium af denna vetenskap förutsätter en rik samling. Men det djupare studiet kommer ej, förr än det mindre djupa föregått, och detta sednare ej förr än intresset därför blifvit väckt. Intresset åter väckes och fixeras lättare af de enstaka, än af de oöfverskådliga föremålen. Det är en anmärkningsvärd företeelse, att just vår i afseende å naturalster så sparsamt utrustade Nord frambragt de största naturforskare, under det de saknas såväl från de torftiga länder, som ligga inom polcirkeln, som ock från de yppiga zoner, som brännas af en hetare sol. Detta torde icke oväsentligt sammanhänga dermed att naturen hos oss under olika årstider småningom och sparsamt frambringa alster, som ej öfverväldiga, men icke heller underlåta att framkalla åskådarens intresse. Jag betviflar att någon vetenskapsman inom arkeologien ursprungligen fått sin hög väckt och

blifvit bildad i ett storartadt museum, likasom jag också betvivlar att någon sådan uppstått, der alla yttre väckelser saknats.

Långt från att Kongl. Maj:ts proposition skulle i minsta mån hindra det historiska museet här i Stockholm i dess utveckling, låter den detta museum fritt utveckla sig och sålunda lemna den mognade vetenskapsmannen ett nödigt material för hans forskningar, på samma gång som det allmänna intresset i hela landet kraftigare lifvas derigenom, att icke enskilde forskare och samlare någonstädes blifva hindrade att göra mindre samlingar. Man tror att härpå skulle statens historiska samlingar komma att lida. Jag kan ej dela denna förmodan. En hvar måste finna att i sådana frågor som den, hvilken nu utgör föremål för öfverläggning, kommer man icke långt med några försök till aprioriska bevis, utan måste stödja sig på erfarenhet och faktiska förhållanden. Om vi då se till huru det förhåller sig i andra länder, visar det sig, så vidt jag kunnat få reda på saken, att någon egentlig fyndlag ej finnes mer än i Baiern och England. Helt visst finnes åtminstone ingen dylik i större delen af Tyskland, Holland och Belgien, och den i Danmark är endast gällande guld och silfver. I Danmark har dock under uppmuntran af dem, som haft med dess fornhistoriska museum att göra, detta höja sig till en punkt, på hvilken något annat dylikt museum ej befinner sig. Detta kan dock ej, såsom i riksantikvariens utlåtande blifvit sagdt, hafva varit beroende på några för Danmark egendomliga förhållanden, som jag rätt ej vet, hvilka de skulle vara, utan helt visst deruppå, att den enskilde der varit oförhindrad samla. Det är nemligen ganska väl känt att enskilda samlingar utgöra tillflöden för statens, och mycket stora och värdefulla tillskott hafva tillflutit äfven vårt museum från enskilde. Sådana skola äfven framgent ske, fullt ut lika ofta som förut, emedan det genom antagande af Kongl. Maj:ts proposition bör blifva så väl lättare för den enskilde att samla och mer möjligt att förhindra det våra fornfynd inköpas af kringresande handlande och sedan föras till utlandet. Jag vet att en motsatt åsigt söker göra sig gällande, och den tyckes visserligen vid första påseendet hafva skäl för sig. Må man likväl besinna, att nu finnes en konkurrens endast mellan utländska köpare och statens fornmuseum; men antages Kongl. Maj:ts förslag, deltaget äfven hvarje enskild samlare i uppköpet. Fornfynden komma så att stiga i pris. Det är en känd sak att nästan för hvarje nytt föremål, som införlifvas med en samling, ökas samlarens intresse och han blir benägen att mer och mer göra uppoffringar för sin samling. På så sätt komma fynden att stanna inom landet och förr eller sednare införlifvas med landets förnämsta samling, antingen genom köp, gäfvu eller utbyte. Sådant utbyte försiggår, i förbigående sagdt, redan mellan vårt fornmuseum och läroverkens samlingar, till stort gagn för dessa sednare. För att såväl den enskildes rätt som det allmänna vetenskapliga intresset må tillgodoses, tror jag derföre att det ej behöfves mera än att man låter den så kallade hembudsskyldigheten upphöra, men bibehåller hembudsrätten och utrustar det historiska museum i Stockholm med medel att bättre kunna betala behöfliga fynd samt sålunda med större framgång kunna konkurrera med den enskilde.

Jag kan ej underlåta att slutligen uttala den önskan, som jag tror vara i full öfverensstämmelse med den arkeologiska vetenskapens bästa, att denna Kammare, med afslag å Lag-Utskottets förslag, måtte antaga Kongl. Maj:ts proposition, enär denna äfven tillgodoser andra än de rent vetenskapliga intressena. Och jag vågar erinra änyo derom, att den djupa vetenskapliga forskningen alltid har behof af ett föregående allmännare intresse, hvilket det kunde vara skäl att väcka till lif mera, än hvad som hittills skett här i landet.

Herr Bergstedt: Min ärade granne, som nyss hade ordet, uttryckte sin förvåning öfver, att en angelägenhet så obetydlig som denna fått äran att blifva föremål för en Kongl. proposition. Jag har delat denna förvåning och kanske dertill förundrat mig öfver att, då landets alla officiella auktoriteter hafva afstyrkt en framställning i ämnet, Kongl. Maj:tt grundat sin proposition på en auktoritet, som icke är officiel, ifall den ens öfver hufvud taget är en auktoritet. Samme ärade talare nämnde, att han icke kände något om hvad den svenska fornminnesföreningen egentligen vore eller hvad den uträttat. Hvad dess enskilda medlemmar gjort för vetenskapen hör icke hit, men hvad föreningen själf uträttat torde vid denna frågas bedömande icke vara utan sin vikt. I afseende derå ber jag att få omtala hvad som kommit till min kunskap, och hvilket stått att läsa i offentligt tryck. Svenska fornminnesföreningen utgifver handlingar, hvilka dock icke äro af arkeologiskt innehåll, såsom en af dess egna medlemmar under en ganska känd signatur har förklarar i en offentlig tidning. Uti en recension, som förlidet år förekommit i ett af de största stockholmsbladen, säger nemligen denne ledamot, att föreningen icke kan befatta sig med arkeologiska undersökningar, emedan lagstiftningen i Sverige lägger hinder deremot. Det har emellertid icke fallit den ärade recensenten och ledamoten af fornminnesföreningen, som är bosatt i Stockholm, in. att han, på kanske endast femtio stegs afstånd från sin bostad, gratis hade tillträde till statens stora samlingar för alla undersökningar, af hvilka han kunde vara i behof. Hvad deremot den svenska fornminnesföreningen offentligen visat sig vara, det är en polemisk institution. Den började med att under diskussionen på sitt första offentliga möte göra ett utfall mot Kongl. Vitterhets-, Historie- och Antiquitets-akademien eller, rättare sagdt, tillät en af sina medlemmar att göra detta utfall, hvilket, af en aktad svensk tidskrift förklaradt vara nära nog skandallöst, fått kvarstå i dess protokoll.

Ett nytt element har nu inkommit i denna fråga, nemligen eganderätten. Jag vågar dock påstå, att denna i och för sig i detta fall är af så ringa betydelse, att den icke kan blifva föremål för lagstiftningen, ty de flesta materiella ting, som komma under den här ifrågavarande lagens tillämpning, äro, med undantag för dem af silver och guld, blott af ett ideellt värde. Den svenska fornminnesföreningen skyndade att kalla till sin förste hedersledamot en man, hvilkens namn här blifvit nämndt och ej kan nämnas utan djupaste vördnad. Han aflät till föreningen en skrifvelse, sedermera intagen i dess protokoll, som var full af flera bittra känsloutbrott, än man

kanske i allmänhet är van att höra från personer, som ställt sig på det vetenskapliga området. Jag tror med anledning deraf, att det på djupet af denna fråga ligger icke en eganderättstvist utan en stor vetenskaplig kontrovers, som gått till en häftighet, hvilken jag för den vetenskapliga forskningens skull beklagar. En olika uppfattning i afseende på den arkeologiska hypotesen om närvaron af ett folk af semitiskt ursprung här i Norden har medfört dessa känslor af missförstånd, och jag misstänker högeligen, att mycket uti denna fråga om eganderätten till bronsfynden har sin grund just deruti.

I afseende på sjelfva lagen har här blifvit taladt så mycket, att jag icke dermed vill upptaga tiden. I sjelfva verket är det något besynnerligt, att en dylik föreskrift kunnat inkomma i civillagstiftningen. Jag tror dock, att det ifrågavarande lagstadandet i gamla tider varit befogadt just på grund af det utmärkta stöd, som den svenska fornforskningen hemtat hos den svenska fosterlandskärleken, och att det är af detta skäl, som en bestämmelse om undantag från de allmänna eganderättsreglorna blifvit inrymd i Sveriges lag till förmån för den arkeologiska vetenskapen. Den svenska staten, som med en generositet, som från statsmakternas sida lyckligtvis icke är sällsynt, afstod kronans rätt till fynden, har afven med ett deltagande för vetenskapen, som likaledes icke är sällsynt, afhändt jordegaren den återstående rätten till dessa fynd för att lägga dem i upphittarens hand såsom en uppmuntran till dylika eftersökningars verkställande. De hafva också bedrifvits med ett nit, som icke af någon, som följt den arkeologiska vetenskapens gång, kan förnekas. Frågan gäller nu, huruvida en förändring i lagstiftningen skall befordra eller förminska det vetenskapliga intresset; ty icke kan det vara ett eganderättsförhållande, för hvilket vi lagstifta, då, som sagdt är, de flesta här ifrågavarande saker icke hafva något materiellt värde. Jag antager således, att vi i detta fall kunna vara eniga med den Konungens rådgifvare, som nyss yttrade sig, att här är fråga om vetenskapen och ingenting annat. Är det nu tänkbart, att genom det sätt Lag-Utskottet här föreslagit för sakens uppgörande forskningen skulle blifva lidande? Man har visserligen sagt, att upphittarne vore af två klasser: litterata och icke litterata, samt att, då det icke litterata upphittare-intresset ej behöfde komma under någon allvarsam pröfning, deremot de litteratas rätt skulle trädas för nära genom ett bifall till Lag-Utskottets hemställan. Dessa sednare skulle icke kunna anläggas några enskilda samlingar, emedan staten hade rätt att öfverbjuda dem, och de skulle således vara afstängda från att kunna tillgodogöra sig resultatet af sitt nit och sin omsigt. Lyckligtvis sade dock Herr Ecklesiastik-ministern, att de enskilda sanlarne äro så rika och nitiska, att de kunna och vilja betala betydliga summor för dylika föremål, och genom detta erkännande tror jag, att han sjelf fullkomligt har neutraliserat intrycket af sitt yttrande i öfrigt. Vilja nemligen de enskilda göra så stora uppoffringar, så lär det väl för dem icke möta något hinder att öfverflygla staten, som icke är så öfveröst med frikostiga anslag. Jag kan icke heller dela den tanke, som ligger till grund för Herr Statsrådets yttrande, att i de offentliga samlingarne borde det mindre vara fråga om en stor och om-

fattande rikedom på material, än mera på en väl genomförd ordning, samt att man ofta blefve förbryllad i ett stort museum, då man deremot hade mera upplysning af ett litet, men väl ordnad. Jag tror emellertid, att det icke allenast är för nybörjare, som de offentliga museerna äro inrättade, utan äfven för forskare, och för de sednare måste det vara en gifven fördel att hafva allt samladt på ett ställe, naturligtvis så väl ordnad som omständigheterna medgifva.

För en stund sedan pågick en liten debatt mellan två ledamöter af denna Kammare, om huruvida försäljningar af fornminnessamlingar skett till främmande länder. Deröfver vill jag icke yttra mig, men hvad jag vet är, att underhandlingar varit öppnade från utländsk ort med egare af betydande samlingar, och att dessa underhandlingar strandat just på den nuvarande lagen.

Det har varit sagdt om denna lag, att den icke kunde efterlefas, och en talare yttrade att, om den icke kan efterlefas, så ligger det i statens intresse att få den förändrad. Men, mine Herrar. huru många paragrafer i vår lag är det icke, som ej kunna tillämpas, och som ingen sätter i fråga att tillämpa? Jag anser icke den paragraf, hvarom vi nu diskutera, såsom en strafflagsparagraf, hvilken det åligger rättsbetjeningen i landet att tillämpa, utan snarare såsom ett tillkännagifvande om hvad staten väntar af de enskilda personer, hvilka få fornsaker i sina händer. För sådant ändamål tror jag icke, att lagen är så dålig, som man velat göra den, och icke heller kan jag betrakta Lag-Utskottets förslag såsom en försämring deruti, utan snarare såsom en förbättring.

Jag sade nyss, att jag icke ville efterforska, huru det förhåller sig med försäljningen af svenska fornsaker till utlandet. Att sådant skett kan väl hända, men man spanar icke efter dylika förbrytelser mot lagen, emedan man anser den i detta fall snarare såsom en fingervisning och en önskan, än såsom något, hvarmed en kitslig åtalare kan trakassera en uppbyggare. Kändt är emellertid, att hvarken de officiella tillämparne af lagen eiler någon annan och aldrig minst de auktoriteter, som hafva fornfynden under sin närmaste vård, hafva ansett sig böra med åtal förfölja svenska män, som skänkt ganska betydande samlingar till utländska furstlige personer eller museer. Om lagen blir helt och hållet borttagen, så är det icke osannolikt, att hvad den sökt förhindra kommer ännu oftare att inträffa, och jag hemställer, huruvida det kan vara önskvärdt att uppmontra dertill.

Jag har underhållit Kammaren länge nog och vill nu blott säga, att man här har lagt mycken vikt på den omständighet, att bronsfynden i alla händelser skulle komma till statens antiqvariska museum, äfven om tillfälle beredes privata forskare att tillägna sig dem. Jag tror visserligen, att detta kan hända, men hvad jag vet är, att det kommer att dröja mycket länge, innan dessa fornfynd komma att hembjudas till staten; sannolikt är att sådant ej sker, förrän efter egarens död. Jag vill nemligen fästa uppmärksamheten på en sak, som icke är en civilrättsfråga, utan en rent vetenskaplig fråga, och det är, att det vid vetenskapens närvarande ståndpunkt ligger i hvarje forskares intresse att så fort som möjligt få kännedom om hvad som af bronssaker finnes i den svenska

jorden, emedan kulturgraden hos det folk, som brukat dessa brons-saker, just nu står på vetenskapens dagordning.

Här är således en vetenskaplig precedensfråga eller, om jag så må säga, en vetenskaplig jalousi, som kommer med i spelet, och kan man då föreställa sig, att något annat skulle kunna inträffa, än att de enskilda forskarne skola söka att begagna tillfället för att åt sig monopolisera dessa fynd så länge som möjligt.

För att i korthet formulera min åsigt om saken, så vill jag säga, att mig synes det intet tvifvel underkastadt, att den närvarande lagen är nyttig, och att vetenskapen bäst befrämjas genom att låta det omhandlade stadgandet stå kvar. Jag kan dock icke neka, att åsigtar här gjort sig gällande, som förtjena mycket afseende, och särskildt tror jag det vara af vigt att befria de lagstiftande makterna från alla oberättigade anklagelser för någonting liknande skrätvång, och med afseende derpå anser jag Lag-Ütskottets förslag såsom ett framsteg. Jag kan nemligen icke se annat, än att det skulle befrämja den vetenskapliga forskningen, och kan icke finna, att det på något sätt skulle störande ingripa i den enskilda eganderätten. Jag anhaller därför att få gifva mitt bifall till detta förslag.

Grefve Mörner, Oscar: Då en ärad talare från en af hallands-fåtöljerna yttrat, att det skulle hafva stort inflytande på denna sak, ifall det vore sannt hvad jag kom att nämna derom, att en *eminent forskare* skulle hafva sålt en större samling fornsaker till utlandet, så ber jag få förklara, att det kanske var orätt å min sida att, då allting är relativt här i världen, nyttja ordet *eminent*, isynnerhet om detta kunnat utöfva det inflytande på Kammaren, som den ärade talaren befarade. Jag hade således kanske bort inskränka mig till att säga *fornforskare* utan tillägget *eminent*, då detta är ett helt och hållet subjektivt begrepp. Jag behöfver för öfrigt icke framlägga några bevis för mitt yttrande i den form det framkom, liksom jag icke heller behöfver nämna några namn; möjligt är ock, att jag helt och hållet blifvit vilseledd. Jag har emellertid ansett mig skyldig att nämna detta för att förekomma möjliga missförstånd och förmenanden, dem jag hvarken sjelf vill sprida eller önskar få utspridda.

Hvad angår sjelfva saken, så har jag derom icke mycket att nu säga. Jag ber blott att få fästa uppmärksamheten på, att, genom ett antagande af Kongl. Maj:ts proposition, denna redan högst besynnerliga lagstiftning komme att inträda i ett nytt ännu besynnerligare förhållande. Händelsen är nemligen den, på sätt jag redan framhållit, att vi rörande dessa fornsaksfynd hafva två olika lagar. Den ena är bestämmelsen i § 16 mom. 3 af Kongl. förordningen om nya strafflagens införande; det andra lagbudet är det, som förekommer i § 8 mom. 1 i Kongl. Maj:ts nådiga förordning om forntida minnesmärkens bevarande m. m. af den 29 November 1867. Dessa båda lagar innehålla i hufvudsaken detsamma, eluru 1867 års förordning är något mera vidlyftig. Nu är emellertid icke af Kongl. Maj:t framlagdt något förslag till ändring i denna förordning, emedan den är utfärdad på administrativ väg. Antager då Riksdagen Kongl. Maj:ts förslag, hvilket således i och med detsamma är lag, så hafva vi de

facto två lagar, af hvilka den ena säger ett, den andra ett annat. Nu säger man, att detta hjälpes derigenom, att Kongl. Maj:t yttrat sig vilja se till, att äfven 1867 års förordning blir ändrad i öfverensstämmelse med det i Kongl. Maj:ts proposition framställda förslaget. Jag tviflar visst icke på, att detta löfte kommer att infrias, och medgifver således, att någon egentlig skada icke kan inträffa, men jag vill dock fästa uppmärksamheten på det kuriösa förhållande, att vi, detta oaktadt, komma att hafva två olika lagar, den ena grundad på Kongl. Maj:ts proposition och Riksdagens dertill lemnade ovilkorliga bifall, den andra utfärdad i administrativ lagstiftningsväg. Om man i stället ser till Utskottets förslag, så innehåller det: "att Riksdagen, med förklarande, att Kongl. Maj:ts förevarande nädiga proposition icke kan oförändrad bifallas, måtte för sin del besluta följande: Förordning angående nedgrafven skatt, bottenfynd eller annat dylikt, hvartill egare ej finnes. Med upphäfvande af ej mindre 16 § 3 mom. i förordningen den 16 Februari 1864, om nya strafflagens införande och hvad i afseende derå iakttagas skall, än äfven af hvad för öfrigt i strid mot nedannämnda bestämmelser finnes stadgadt, förordnas som följer:" etc. Derigenom har man upphäft alla andra lagar, som strida deremot. Om jag således icke af min åsigt vore bunden att yrka bifall till Utskottets förslag, så skulle jag ansett nyttigt föreslå, att Kongl. Maj:ts proposition måtte i hufvudsak varda antagen, men med förändrad ingress, nemligen så, att den ingress, som Kongl. Maj:t föreslagit, skulle utbytas mot den Lag-Utskottet begagnat, ty den passar lika väl till båda förslagen. Ett sådant yrkande kan jag dock icke framställa, emedan jag naturligtvis måste anhålla om bifall till Utskottets förslag; jag har endast velat fästa uppmärksamheten på dessa omständigheter, till det afseende de kunna anses förtjena. Att vidare ingå på frågan om sjelfva fornfynden vill jag på intet vilkor inlåta mig; derom har jag redan hört nog och Kammaren troligen också. Jag yrkar fortfarande bifall till Utskottets förslag.

Grefve Manderström: Denna fråga har redan blifvit så vidlyftigt behandlad af personer, som dertill äro mera kompetenta än jag, att jag ej skall upptaga Kammarens tid med något längre anförande. De anspråk, som från vissa håll blifvit framställda i afseende på den nya lagen, synas mig vara en yttring mera af benägenhet att tillgodose den enskilde samlarens intressen än önskan, att statens samlingar måtte blifva i högsta möjliga mån fullständiga och rikhaltiga. Jag tror likväl, att i afseende på vetenskapliga samlingar, och kanske företrädesvis arkeologiska sådana, det sednare är mycket att föredraga. Man har äfven talat mycket om, å ena sidan, ömhet för *hittaren*, och, å den andra, ömhet för den *enskilde samlaren*. För min del hyser jag icke någon egentlig ömhet hvarken för den ena eller den andra. Hvad hittaren angår, så har det redan blifvit anmärkt, att han, i händelse han påträffat något, som förut varit en *res nullius*, bör vara fullt belåten, om han icke behöfver afstå saken annat än emot erhållandet af dess fulla värde. Beträffande åter den enskilda samlaren, synes han i afseende på nu ifrågavarande föremål verkligen befinna sig i en något bekymmersam ställning. Äfven jag

har under loppet af en lång lefnad varit samlare i åtskilliga grenar, men det finnes icke i mina samlingar något enda föremål, om hvilket jag icke kan bestämdt uppgifva, af hvem jag köpt eller erhållit det-samma. En enskild samlare åter, som i sina samlingar upptager saker, hvilka icke blifvit erbjudna staten till inlösen, står i detta af-seende, enligt min tanke, i en helt annan ställning. Jag anhåller att få fästa uppmärksamheten derpå, att det existerar en stor skilnad emellan *samlare* och *samlare*. Det finnes äfven bland dem personer med ytterst aktningsvärda sträfvanden, och bland dem, som här i dag yttrat sig i en riktning, motsatt den åsigt jag hyser, är en person, af hvilken statens historiska museum erhållit högst värdefulla gåfvor; men jag befarar, att icke alla samlare hafva samma sinnelag som han, och hvarifrån skulle väl eljest de icke obetydliga samlingar af arkeologiska föremål från nordén, hvilka finnas i *British Museum*, och på flera andra ställen i utlandet, hafva kommit, om icke de blifvit utförda från Skandinavien och till stor del äfven från Sverige. Antagandet af Kongl. Maj:ts proposition skulle, efter min tanke, ännu mera underlätta denna slags samlingslusta, som har sin grund i spe-kulation på utförelse, än gynna den verkligt respektabla samlaren, hvilken, såsom här förut blifvit anmärkt, aldrig blifvit af auktorite-terna qvald för sin önskan att till vetenskapens tjänst göra samlingar. Ehuru jag för min del måste erkänna, att Lag-Utskottets för-slag icke är för mig fullt tillfredsställande, så tvekar jag dock icke, att på de grunder, som af flere föregående talare, isynnerhet af en från Södermanlands och af en annan från Gefleborgs län, blifvit an-förda, anhålla om bifall till Lag-Utskottets förslag.

Herr Nordström: Kongl. Maj:ts och Lag-Utskottets nu ifråga-varande förslag gå båda ut på en större utsträckning af de jordfynd och fornsaker, som skulle befrias från den skyldighet till hembud åt kronan, hvilken hittaren af sådana, enligt nu gällande lag, är förbun-den att fullgöra, innan han af dem får fri disposition. Regeringens förslag vill likväl från hembudsskyldigheten utesluta endast fynd och fornsaker af *brons*, medan Lag-Utskottets förslag derifrån vill utesluta sådana både af *brons* och *koppar*. Regeringens förslag vill vidare, att jordfynd eller fornsaker af guld eller silfver skola vid inlösen efter hembud betalas efter *metalliska* värdet med en åttendedels för-höjning, men deremot de af koppar eller annan metall efter hvad ut-öfver metallvärdet kunde anses motsvara fyndets *vetenskapliga* värde, medan åter Lag-Utskottet, instämmande i Regeringens proposition i hvad angår fornfynd af guld eller silfver, föreslår, att fornsaker af brons eller koppar väl skola hembjudas, men hittaren, om han med det erbjudna lösningspriset ej finner sig belåten, ega att afslå det och då öfver fyndet få fri disposition. Att äfven härvid det vetenskap-liga värdet hufvudsakligen anses böra komma i betraktande, torde man få antaga vara meningen.

Után att nu försöka ingå i någon framställning af den unga, arkeologiska vetenskapens stora betydelse, — en framställning som dessutom under loppet af debatterna i dag af flere talare före mig blifvit gifven — tillåter jag mig anmärka, att, efter mitt omdöme,

Lag-Utskottets förslag om uteslutande från hembudsskyldigheten af både brons och koppar i praktiskt hänseende eger företräde. Brons är ej någon från naturens verkstad omedelbart utgången, enkel metall; den är deremot endast en artificiell metall, sammansatt af koppar och tenn. Allt efter de ändamål, för hvilka bronsen skulle användas, kunde proportionerna emellan dessa två legeringsmetaller vara olika och kopparn stundom så öfvervägande, att det för det öofvade ögat kunde blifva svårt att bestämma, huruvida fyndet är koppar eller brons. Aldraminst torde det kunna antagas, att de till allmogens klass hörande hittare, och dessa äro dock flertalet, alltid skulle innehafva dertill erforderlig urskilningsförmåga. Gör man bronsfynden fria, borde förderskull och kopparfynden medfölja.

Hvad inlösningspriset och de föreslagna grunderna för dess bestämmande angår, framträder dervid den anmärkning att, då enligt Regeringens förslag *det vetenskapliga värdet* i förening med det metalliska skulle få tagas till grund i fråga om inlösen af brons- och kopparfynd, men deremot i fråga om inlösen af guld- och silfverfynd endast *det metalliska värdet*, ökad med en åttandedel deröfver, dessa bestämmelser i vetenskapligt afseende stå i motsägelse till hvarandra i så måtto, att principen i det förra fallet förnekas i det sednare och leder derhän, att vederbörande, som vid inlösen af guld- och silfverfynd låte äfven det vetenskapliga värdet inverka på prisets höjande, skulle i sjelfva verket begå en olaglighet. Att detta dock ej kan vara meningen, torde man få antaga, och uppenbart är, att, om *exempelvis* fornyfynd af guld eller silfver inom våra landamärens gjordes, som befunnos vara af feniciskt ursprung, sådana fynd i vetenskapligt afseende skulle ega ett särdeles stort värde ur synpunkten af bidrag till belysning af de skäl och grunder, på hvilka den ärade seniorn bland vårt lands och Nordens arkeologer stödt sina framställningar om antagligheten af en fenicisk kolonisation i Norden, eller åtminstone af förbindelser emellan fenicierna och Nordens dåvarande bebyggare, framställningar, för hvilka han allaredan i sitt berömda arbete om "Nordens ur-innevånare" uppvisat så många, ehuru ännu omtvistade, sannolikhetsskäl. Önskligt vore derföre, att de i Regeringens förslag i afseende å inlösen af guld- och silfverfynd förekommande, inskränkande bestämmelser ännu en gång blefve tagna under närmare öfvervägande.

Sådant vore äfven önskligt ur den synpunkt, att god betalning för fornyfynd från kronans sida innebure en särdeles verksam uppmuntran till hembud för den klass af hittare, till hvilken dock de fleste höra; och hvad den befarade *utförseln* af fornyfynd angår, skulle ock densamma redan derigenom i icke oväsentlig mån hämmas. Ett annat medel till dess hämmande vore ett behörigen utfärdadt förbud mot sådan utförsel, så framt ej visas kunde, att hembud i behörig ordning derförinnan skett; och som jag, för min del, ej tror att centralisation af fornyfyndssamlingar på ett enda ställe i riket bättre leder till de arkeologiska studiernas väckande och utbredande, än om en större frihet dervid blefve medgifven, är jag ock af den mening, att hembudsskyldigheten kunde till nu nämnda förhållande inskränkas. Fornfyndens förnämsta betydelse hänför sig dock främst

till det land och de orter inom landet, der de anträffats, och de inhemska samlingarnes riktande beror i väsendtlig mån af den uppmantran, hittaren erhåller genom god betalning för fyndet.

På grund af allt detta och särskildt med afseende på de anförda erinringarne vid både Regeringens och Lag-Utskottets förslag, samt då för öfrigt bibehållande af status quo för ännu ett år ej torde för saken medföra någon egentlig skada, hemställer jag, huruvida icke de två förslagen nu kunde få förfalla, på det att sjelfva sakfrågan måtte kunna blifva upptagen till ytterligare och förnyad pröfning.

Hans Excellens Herr Justitie-statsministern Adlercreutz: En talare har ansett sig böra framhålla, att jordegarens rätt i afseende på fornfynd genom den ifrågasatta lagstiftningen skulle borttagas, och han har till stöd för sin åsigt om jordegarens rätt åberopat det nu angående jordfynd gällande stadgandet, som från 1734 års lag blifvit öfverflyttadt till den s. k. promulgationslagen. Jag anser visserligen icke, att någon fara vore förenad dermed, att jordegaren, i händelse han verkligen hade en sådan rätt, finge afstå detsamma i den arkeologiska vetenskapens intresse, men jag tror icke att någon sådan rätt enligt omförmälda lagrum tillkommer honom. I det nu gällande stadgandet, att *hittaren* för egen del får behålla den lösen han af staten kan erhålla, ligger nemligen, enligt min uppfattning, uttryckt, att derest staten ej löser, han ensam eger behålla fyndet eller det värde, hvartill han på annat håll kan försälja detsamma. För ett sådant antagande anser jag mig också hafva så mycket större stöd, som jordegaren före 1734 icke hade *någon* andel i fynd af fornsaker.

Hvad derefter sjelfva saken beträffar, så har det redan förut blifvit erinradt, att frestelsen att underlåta den nu föreskrifna hembudsskyldigheten icke är obetydlig och att, hvad värre är, det visat sig att man hyst betänkligheter mot att tillämpa lagens bestämmelser mot de felande. När så är förhållandet, synes det mig icke vara skäl att utbyta det nuvarande stadgandet mot Lag-Utskottets förslag, som snarare ökar frestelsen för hittaren att undandraga sig hembudsskyldigheten och ingalunda minskar betänkligheterna mot att tillämpa lagen samt dessutom till sjelfva sin uppfattning innebär en stor oegentlighet, ty stadgandet om en hembudsskyldighet, så ordnad att den, som har denna skyldighet, kan göra lösningsrätten *illusorisk*, kan icke anses annat än som ett öting. Klart är också, att om upphittaren sjelf är fornforskare och vill behålla fyndet, så bestämmer han sig för att icke antaga hvilket anbud, som kan göras honom af staten. Jag yttrade, det frestelsen att undandraga sig hembudsskyldigheten genom Lag-Utskottets förslag skulle *ökas*. Detta har jag tänkt mig skola blifva förhållandet af den anledning, att, då för närvarande en person, som gjort ett fynd, ej har annat att iakttaga än fullgöra sin skyldighet att hembjuda detsamma åt staten, samt nöja sig med den lösen staten vill lemna, så måste, då det enligt Lag-Utskottets förslag skulle bero på honom sjelf att antaga eller icke antaga den summa, som kunde erbjudas af staten, han

först göra sig underrättad hvad värde fyndet kan ega och i sådant afseende sätta sig i beröring med personer, som äro fornforskare och samlare samt derom kunna upplysa honom. Träffar han då på en *utländing*, som sjelf skulle vilja blifva egare af fyndet, är det klart att denne, på samma gång han upplyser om fyndets värde, säger hvad han sjelf skulle vilja gifva, och derigenom blifver frestelsen stor för upphittaren att icke göra något hembud till staten, utan genast afsluta ett köp. Vänder upphittaren sig åter till en *svensk* samlare, så kan denne tänkas säga: jag erbjuder dig det och det för fyndet; du har visserligen skyldighet att hembjuda det åt staten, men vi komma på förhand öfverens om att du icke skall antaga hvad staten kan komma ett erbjuda; och så blifver aftal derom uppgjort.

En ärad talare på östgötabänken har yttrat sig om den våda, som skulle ligga deri, att, om ingressen till Kongl. Maj:ts förslag nu godkändes, vi skulle erhålla två författningar, den som nu blefve antagen och Kongl. förordningen den 29 November 1867, hvilka innehölle mot hvarandra stridande bestämmelser. Samme ärade talare har dock haft godheten draga försorg om att visa, det någon sådan våda i sjelfva verket icke skulle vara att befara, ty han påpekade, hvad som ock finnes i Kongl. Maj:ts proposition antydt, att den nya lagen efter all sannolikhet icke blefve af Kongl. Maj:t promulgerad förr än Kongl. Maj:t på samma gång å administrativ väg ändrade 1867 års författning. Jag tror mig derföre i detta afseende icke behöfva tillägga något annat, än att den vådan genom ändring af ingressen möjligen skulle kunna antagas inträffa, att Kongl. Maj:t, med begagnande af sin administrativa lagstiftningsrätt, ändrade 1867 års författning innan den nya lagen hunne promulgeras och hvarigenom skulle inträffa att den nya lagen upphäfde något som icke i verkligheten funnes till.

Jag hemställer vördsamt om bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Friherre Nordenfalk: Jag skall icke tillåta mig att ingå i någon ytterligare pröfning af sjelfva saken, utan anhåller endast att få fästa Kammarens uppmärksamhet uppå hvad, efter hvad jag föreställer mig, följderna skulle blifva, om denna Kammare bifölle Utskottets förslag, sedan Andra Kammaren redan antagit Kongl. Maj:ts proposition. Denna *borttager* men Utskottets förslag *bibehåller* skyldighet för upphittaren att åt staten hembjuda bronsfynd. Någon möjlighet för Utskottet att sammanjämka dessa begge åsikter synes mig *icke* förefinnas, och frågan skulle alltså, om denna Kammare bifaller Utskottets förslag, hafva förfallit. Det är endast härför jag velat fästa deras uppmärksamhet, hvilka verkligen önska en förändring i nu gällande lag, om de äfven möjligen heldre skulle vilja antaga Utskottets förslag än Kongl. Maj:ts proposition.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad samt Herr Grefven och Talmannen yttrat, att under densamma hade yrkats dels bifall till Lag-Utskottets förevarande utlåtande; dels att Kammaren, med afslag å Utskottets utlåtande, för så vidt det skiljde

sig från Kongl. Maj:ts i ämnet aflättna nådiga proposition, skulle bifalla samma proposition; och dels slutligen att utlåtandet måtte af Kammaren afslås; framställde Herr Grefven och Talmannen proposition på bifall till utlåtandet och, då dervid svarades många ja och nej i blandning, förklarade sig hafva funnit ja öfvervägande.

Flere ledamöter begärde votering.

Efter det Kammaren, uppå Herr Grefven och Talmannens framställning, beslutat, att kontrapropositionen vid den blifvande voteringen skulle innehålla afslag å utlåtandet i dess från Kongl. Maj:ts proposition afvikande del och bifall till propositionen; uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som bifaller Lag-Utskottets utlåtande N:o 23, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, afslår Kammaren detta utlåtande, för så vidt det samma skiljer sig från Kongl. Maj:ts ifrågavarande nådiga proposition, och bifaller samma proposition.

Omröstningen företogs och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—33.

Nej—65.

Anmäldes och bordlades Konstitutions-Utskottets utlåtande N:o 11, i anledning af väckt motion om borttagande af 107 § Regeringsformen.

Kammaren åtskiljdes kl. 2 e. m.

In fidem

O. Brakel.

Onsdagen den 23 April 1873.

Kammaren sammanträdde kl. 7 e. m.

Justerades två protokollsutdrag för sammanträdet å f. m. och protokollet för den 7 dennes e. m.

Anmälades och bordlades Bevillnings-Utskottets betänkande N:o 8, angående kurhusafgiftens upphörande och densammas ersättande med en personlig sjukvårdsafgift.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till afgörande Lag-Utskottets den 16 och 17 dennes bordlagda utlåtande N:o 24, i anledning af väckta motioner om ändring af gällande stadganden angående skyldighet att deltaga i byggnad och underhåll af tingshus och häradsfängelse.

1:sta punkten.

Herr von Gegerfelt: Vid sidan af den stora frågan om indelningsverkets och grundskatternas aflösning, lindring, afskrifning eller upphäfvande — olika termer, som begagnats under frågans olika utvecklingsstadier — hafva sedan många år tillbaka framställts yrkanden om ändring i fördelningen af de kommunala onera och besvär, som nu belasta endast jordegendomen eller vissa slag deraf. Man har anmärkt, att, då dessa kommunala onera och besvär utgå till förmån för kommunen i dess helhet, ej blott en *del* utaf dess medlemmar, utan *alla* borde deltaga i dess utgörande. Denna åsigt har ock allt mer och mer gjort sig gällande inom representationen och funnit sitt uttryck i särskilda framställningar; så anhöll Riksdagen år 1866 genom underdånig skrifvelse, att Kongl. Maj:t måtte framlägga förslag till kyrkobyggnadens och väghållningsskyldighetens fördelning efter billiga grunder; genom skrifvelse år 1871 gjordes framställning

i afseende å byggande af folkskolehus; och slutligen afäts 1872 en skrifvelse i afseende å prestgårdsbyggnaden. Den enda af hithörande frågor, som ej ännu blifvit till Kongl. Maj:ts pröfning hänskjuten är — jag vågar påstå den minst viktiga af dem alla, men med afseende å hvilken billiga anspråk äfven kräfva rättelse — den om deltagande i byggandet af tingshus och häradsfängelset. Redan år 1867 fattade båda Kamrarna ett beslut i den syftningen, att hos Kongl. Maj:t anhålla om förslag till fördelning af kostnaderna härför på tingslagens samtliga innevånare. Denna skrifvelse råkade, såsom känt är och ofta under förhandlingarne härom omförmäls, genom en händelse att ej blifva expedierad. Sedan dess har frågan vid hvarje riksdag förevarit. Andra Kammaren har vidhållit sitt beslut, Första Kammaren har deremot afslagit förslaget om en dylik framställning. Vid sista riksdagen fick frågan ett nytt uppslag, i det att då framställdes förslag att byggnadsskyldigheten skulle öfverflyttas på staten. Förslaget vann sympatier, men blef ej bifallet, antagligen af den anledning att motion i sådant hänseende ej blifvit väckt. Nu har emellertid detta förslag i särskilda motioner blifvit upptaget, och Utskottet har understött detsamma. För min del har jag dock ej kunnat biträda Utskottets tillstyrkan och har i en reservation sökt utveckla skälen härtill. Utskottet säger, att, då rättstillståndets upprätthållande obestriddigen är en statsangelägenhet, borde deraf följa, att staten skulle bekosta för sådant ändamål erforderliga anstalter, hvartill tingshus och häradsfängelser äro att hänföra. Jag tillåter mig härvid erinra, att religionsvård och folkundervisning också äro statsangelägenheter, men det oakadt har aldrig blifvit ifrågasatt att staten skulle öfvertaga motsvarande skyldighet beträffande deras upprätthållande. Jag får vidare erinra, att kostnaden obestriddigen blir större, om staten skall bygga, än om de särskilda kommunerna göra det, enär det enskilda intresset att spara i det förra fallet får mindre tillfälle att göra sig gällande, än i det sednare. Detta är visserligen en underordnad omständighet, men likväl icke utan all betydelse. Jag vågar dessutom påstå, att den föreslagna lösningen af frågan — ehuru jag erkänner densamma vara beqväm — icke är rättvis. Jag har i min reservation sökt visa detta och dervid hufvudsakligen framhållit den orättvisa, som genom förslagets antagande skulle drabba dem, som nu äro fria från deltagande uti ifrågavarande byggnadsskyldighet. Af de förut väckta förslagen har ej något gått längre, än att de nu ej byggnadsskyldige skulle deltaga efter fyrk. Enligt föreliggande förslag komme hvarje samhällsmedlem att deltaga efter bevillning, antagligen andra artikelns, enligt hvilken bristen i statsbehöfven, sedan öfriga tillgångar blifvit beräknade, uttaxeras. Nu är det klart, att, om denna byggnadsskyldighet utginge efter nyssnämnde grund, skulle de, som erlägga bevillning för annat än jordbruksfastighet, få vidkännas dubbelt så stor andel, som om den beräknades efter fyrk. Vidare skulle förslaget blifva orättvist mot de tingslag, som nu uppfört dyrbara tingshus af sådan beskaffenhet att några kostnader för deras underhåll ej på flera år skulle förekomma. De skulle för afstående af sina i godt stånd varande, genom betungande uppoffringar åstadkomna tingshus ej hafva större

fördel än andra tingslag, som afstodo visserligen i laga skick varande sådana byggnader, men af obetydlig beskaffenhet, helst de komma att lika med desse sednare i beskattningsväg deltaga i den på staten öfverflyttade byggnadsskyldighet. Men hvad som kanske aldra mest, enligt min åsigt, talar mot förslaget, är den orättvisa mot städerna det innebär. Städerna skulle nemligen fortfarande hafva skyldighet att bygga och underhålla sina egna rättegångslokaler. Om nu detta förslag går igenom, skulle städerna deltaga i tingshusbyggnadsskyldigheten i mån af sin bevillning. Enligt tillgängliga uppgifter visar det sig, att år 1872 bevillingen efter 2:dra artikeln för städerna utgjorde 1,235,188 R:dr 72 öre, för landet 1,041,236 R:dr 37 öre, således var bevillingen för städerna, efter denna artikel, omkring 200,000 R:dr högre än för landet. Följden skulle alltså blifva, att städerna, jemte det de fortfarande bygga sina egna rättegångslokaler, skulle till mer än hälften deltaga i landets byggnadsskyldighet. Jag vet, att jag härvid mötes af det inkast, att städerna hafva fått donationsjord, tolag och öfriga fördelar. Detta åberopas alltid vid de tidt och ofta förekommande frågorna om att främtaga städerna någon hitintills innehafd rättighet eller pålägga dem nya skyldigheter. Men vi torde kunna vara ense derom, att, huru vidsträckt man än tänker sig omfattningen af de ändamål, hvartill dessa förmåner äro afsedda, ej lära de lemnats städerna för att användas till bekostande af tingshusbyggnader på landet. Utom dessa olägenheter, som skulle blifva en följd af förslagets antagande, finnes äfven en annan, bestående deri, att en högst egendomlig egendomsgemensamhet i vissa fall skulle uppstå. Uti de tingslag, som uppfört stora tingshus, hafva dessa ofta blifvit afsedda äfven för inrymmandet af lokaler för andra ändamål. Om nu dessa tingslag afstode sina tingslokaler till staten, skulle de dock fortfarande ega den del af husen, som innefattade dessa särskilda lokaler. Härigenom skulle uppkomma en samegendom, som vore hvarken för staten eller tingslagen fördelaktig. Jag medgifver gerna, att förslaget har den betydande förmånen att underlätta en blifvande reglering af tingslagen, derigenom att kommunerna ej i de kostnader, som skulle förorsakas dem genom uppförandet af nya tingshus, skulle finna en anledning att motsätta sig en sådan reglering, men denna fördel motväger, åtminstone enligt min tanke, icke de olägenheter, som genom förslagets antagande skulle blifva en följd. Jag yrkar därför afslag å betänkandet i denna punkt, hvaremot jag, vid föredragningen af den andra punkten, kommer att anhålla om bifall till densamma.

Herr von Geijer: Onekligen är det ganska svårt att bestämma, huruvida byggandet af tingshus och häradsfängelse rätteligen bör vara ett statsbestyr eller en kommunalangelägenhet. I väsentlig mån måste frågan härom vara beroende af godtycke. Af den diskussion rörande detta ämne, som sistförflutne riksdag egde rum, synes mig visserligen framgå, att mellan dessa olika slag af byggnadsskyldighet lämpligen skulle kunna göras den distinktion, att häradsfängelsebyggnad borde tillhöra staten, men tingsbyggnadshus deremot kommunen.

kommunen. Och som jag, för min del, anser farligt att det ena efter det andra af kommunala onera och besvär öfverflyttas till staten, skulle jag verkligen varit benägen att hålla fast vid den förutnämde distinktionen, så vida jag ej af *ett särskildt skäl* funnit mig föranlåten att sluta mig till Lag-Utskottets förslag, att byggandet af både tingshus och häradsfängelse skulle öfvertagas af staten. Jag antager nemligen — och manne icke Utskottets både majoritet och minoritet göra detsamma — att, om skyldigheten att bygga och underhålla tingshus och häradsfängelse icke snart blefve öfverflyttad på staten, komme förslag om förändring i grunderna för denna byggnadsskyldighets utgörande att hvarje riksdag väckas, och följden häraf slutligen bliwa den, att detta nu ensamt hemmanen inom tingslaget påliggande onus komme att fördelas på *tingslagets* alla skattskyldige inneväanare, efter, såsom det heter, billiga grunder. Och det är just en sådan fördelning, som jag är rädd för! Jag tror, att vår kommunala beskattning trycker alltför hårdt den klass af skattskyldige på landet, som utgöres af små kapitalister, löntagare, handverkare, näringsidkare m. fl., samt att, om man på dessa skattskyldige fördelar kostnader, som nu uteslutande påhvila jordbruksfastigheterna, komma de att digna under bördan. Jag har sökt göra mig bekant med förhållandena i afseende å kommunalbeskattningen i Danmark och Norge och tror mig kunna försäkra, att, om kommunalskatten fördelades hos oss efter samma grunder som i nämnda våra grannländer, komme den ifrågakvarande klassen skattskyldige i landtkommun att beskattas vida lindrigare än nu sker. Och detta oakadt, åtminstone i Norge, en del af kostnaden för tingshus- och häradsfängelsebyggnad ävensom för väganläggning bestrides af häradskommunen eller ock af amt-kommunens kassa, till hvilka kassor de ifrågakvarande skattskyldige bidraga. Men de bidraga efter en mycket måttlig tariff. Enligt ett af en komité nyligen i Norge afgifvet förslag till lag för den kommunala beskattningen å landet, uttaxeras en del af det för året bestämde skattebeloppet på jorden ensam, en annan del på förmögenhet d. v. s. allt fast och rörligt kapital, dervid afdrag sker för skuld och inteckning — slutligen återstoden på inkomst, nemligen såväl afkastning af kapital som af personlig verksamhet, så att jordegaren, hvilken sjelf sköter sin jord, icke såsom hos oss blir för inkomsten af detta sitt arbete för egen räkning skattefri. Den grundsatsen, har gjort sig gällande i detta förslag, att den kommunala beskattningen bör ordnas med fästadt afseende å den omständigheten, att icke alla, i kommunen varande skattskyldige kunna hafva samma intresse af vissa utaf de ändamål hvartill kommunalafgifterna måste användas. Derföre att detta förhållande är i vårt land snart sagdt helt och hållet opåaktadt, är jag rädd att få en sådan kommunalskatt, som den ifrågasatta byggnadsskyldigheten, fördelad äfven på de medlemmar af kommunen, hvilka nu äro derifrån befriade. Det har blifvit sagdt af ordföranden i Lag-Utskottet såväl i hans reservation, som när han nyss hade ordet, att det skulle vara fördelaktigare för dem, som nu ej äro skyldige att bygga tingshus och häradsfängelse, om de *fingo deltaga i denna byggnadsskyldighet* efter fyrk än om byggnads-

skyldigheten öfvertogs af staten. Ty, menade han, i sednare fallet komme kostnaden för tingshus- och häradsfängelsebyggnad att bestridas genom förhöjd bevillning enligt II Artikeln, som är en för icke jordbruksfastighetsegare mindre förmånlig fördelningsgrund än fyrken. Jag får i anledning deraf nämna, att jag ej kan föreställa mig att, i händelse den nämnda byggnadsskyldigheten öfverginge till staten, bevillningen efter andra artikeln derföre skulle komma att ökas; -- i förhållande till statsutgifternas totalbelopp blir kostnaden för tingshus- och häradsfängelsebyggnad af en försvinnande litenhet. Staten kommer nog alltid, att för statsbehovvens fyllande hufvudsakligen begagna sin stora beskattningsapparat: de indirekta skatterna. Och jag må dessutom tillägga, att med den bevillningsförordning vi nu hafva, enligt hvilken den snart sagt nödstälde medborgaren kan komma att skatta lika mycket som den välbergade och förmögne, behöfva vi säkerligen icke frukta att den allmänna statsskatten, undantagandes vid utomordentliga tillfällen, kommer att höjas utöfver sitt nuvarande låga belopp.

Det har vidare blifvit sagdt och påstådt, att, om byggandet af tingshus och häradsfängelse öfvertoges af staten, skulle, i följd deraf att staten bygger vida kotsammare än kommunen, en nationalförlust uppkomma. Jag tror ej detta; enligt min erfarenhet, ombestyra kommunerna sådana företag föga ekonomiskt. En ganska stor misshushållning torde tvärtom ofta ega rum vid dylika tillfällen, åtminstone är förhållandet sådant i den ort der jag bor. Och min erfarenhet är tillika den, att staten numera utför byggnadsarbeten för ganska billigt pris både i afseende å arbetskostnad och materiel.

Jag har nu endast till slut att göra en anmärkning mot den vid Utskottets betänkande fogade, af dess ordförande afgifna reservation, hvilken anmärkning gäller en deri förekommande inexakt beräkning, hvilken repeterades af Utskottets Herr ordförande nyss då han hade ordet. Ehuru denna anmärkning ej är af någon stor vikt, tillåter jag mig dock att framställa den. Det synes som ville Herr ordföranden påstå att, om för utgörande af ett visst bestämdt skattebelopp bevillningen enligt II Artikeln tages till fördelningsgrund, komme de skattskyldige, hvilka erlagt bevillning för annat än jordbruksfastighet, att få vidkännas dubbelt större andel i skattebeloppet än dem tillkommit i fall fyrken tagits till fördelningsgrund. Detta är tydligtvis ett misstag. Om exempelvis jordbruksfastighetsegarne erlagt en million R:dr i bevillning och icke jordbruksfastighetsegarne också en million R:dr, och 90,000 R:dr skatt skall af dem tillsammans utgöras efter fyrken såsom fördelningsgrund, kommer, enär i fyrkberäkningen bevillningen för jordbruksfastighet ingår med dubbel pondus, jordbruksfastighetsegarne att betala 60,000 R:dr och icke jordbruksfastighetsegarne 30,000 R:dr. Om bevillningen tagits till fördelningsgrund, hade jordbruksfastighetsegarne kommit att betala 45,000 R:dr och icke jordbruksfastighetsegarne också 45,000. Men 45,000 R:dr är ej dubbelt så mycket som 30,000 R:dr.

Det belopp icke-jordbruksfastighetsegare betalt med fyrken såsom fördelningsgrund kan omöjligen blifva ända till dubbelt större derigenom att i stället för fyrken bevillningen tages till fördelnings-

grund. Anmärkningen är, såsom jag nämnt, visserligen ej af någon betydighet, och jag ber den ärade ordföranden i Lag-Utskottet att han ville anse densamma såsom ett bevis på den stora uppmärksamhet hvarmed jag i riksdagshandlingarne läser allt som flutit ur hans penna.

Friherre De Geer: Om man anser, lika med mig, och såsom det synes allt mera börjat erkännas, att en utjemning af ifrågavarande besvär att bygga och underhålla tingshus och häradsfängelse bör ske, har man två vägar att välja; den ena, som Utskottet tillstyrkt, eller att detta onus skulle öfvertagas af staten och den andra, som Utskottets ordförande i sin reservation föreslagit, att det skulle på billiga grunder fördelas mellan kommunens samtliga medlemmar. Emot det förslag, Utskottet framställt, har af nämnde reservant blifvit anmärkt, att någon anledning att på staten öfverflytta detta besvär icke kan hemtas deraf, att rättstillståndets upprätthållande är en statsangelägenhet, emedan äfven religionsvärden och folkundervisningen äro statsangelägenheter och man har icke ifrågasatt, att staten skulle öfvertaga de deraf beroende skyldigheterna att bygga kyrka, prestgård och skolhus. Häremot skulle man kunna invända, att staten företrädesvis och i första rummet är en rättsanstalt och att icke någon stat kan finnas, som icke gjort rättskipningen till sin egen angelägenhet, hvaremot det både kan finnas och finnes stater, hvilka icke hafva någon statsreligion, likasom folkundervisningen icke behöfver vara en statsangelägenhet, om den äfven är det hos oss. I allt fall har väl icke någon ifrågasatt, att det skulle vara orätt, det tingshus och häradsfängelser skulle byggas och underhållas af kommunen, utan man har använt detta skäl endast i den mening, att det icke kan finnas något principiellt hinder mot, att staten öfvertager detta besvär, i händelse det af andra anledningar skulle finnas lämpligt. Vidare yttrade den förste talaren, att en orättvisa skulle uppstå, genom att staten öfvertager detta onus, mot dem, som äro derifrån befriade, i stället för om det fördelas på kommunens medlemmar efter fyrk. Men en fördelning efter fyrk skulle för vissa af kommunens medlemmar föranleda en ännu större orättvisa, till exempel egare af säterier, ladugårdshemman samt rå- och rörsheffman, hvilka nu äro alldeles befriade, men finge deltaga deri icke allenast efter bevillningen enligt andra artikeln, utan efter dubbla bevillningen eller den åsatta fyrken. I allt fall har resonnementet att, om staten öfvertager detta onus, kostnaden lär komma att utgå efter andra artikeln, endast i det fallet sin sanning, att man antager, det statens alla öfriga inkomster och utgifter skulle gå jemnt ihop och man fick taxera en förhöjning på andra artikeln af hvad som behöfs för detta ändamål. Men så tillvägagår man väl icke. Om det anvisas något nytt anslag på statsmedel, kan det icke sägas gå af någon viss inkomst-titel utan af statskassan i sin helhet. Då statsinkomsterna för närvarande äro beräknade till omkring 52,000,000 R:dr, men deremot bevillningen efter andra artikeln icke går till mer än ungefär 2,000,000 R:dr, utgöres således den allra största delen af andra titlar än bevillningen, hvilken kommer att bidraga med en ganska liten

andel till hvad som utgifves. Det är väl heller icke troligt, såsom den föregående talaren anmärkte, att, i händelse skatteökning behöfs, man kommer att tillgripa en förhöjning af andra artikeln för sådana ständigt fortgående utgifter, som denna skulle blifva. Tillökning i II Artikeln tror jag deremot med mycket skäl sker för tillfälliga brister i budgeten; och detta är också den uppgift, som för bevillningen är anvisad af grundlagen.

Vidare har blifvit anmärkt mot Utskottets förslag, att kostnaden för tingshusbyggnader skulle blifva betydligt större, om staten toge befattning dermed. Det är visserligen ett gammalt påstående, och som jag tror har varit fullkomligt sannt, att staten i Sverige har byggt synnerligen dyrt; men detta påstående eger måhända numera icke sanning, åtminstone icke i den utsträckning som förr. Jag tror, att en enskild, som har dertill erforderliga insigter, kan bygga för bättre pris än staten; men dessa byggnader byggas icke för närvarande af enskilde utan af menigheter, som icke kunna göra det sjelfva. Jag föreställer mig, att det kommer att gå på samma sätt, om staten skulle öfvertaga detta besvär, eller att byggnaderna komma att byggas på entreprenad och jag kan icke se, hvarföre det skulle blifva dyrare; deremot har staten bättre tillfälle att kontrollera, att byggnaderna blifva riktigt och efter kontrakt uppförda och i tillfälle till en sådan starkare kontroll ligger icke någon dålig hushållning.

Det är medgifvet, att Utskottets förslag har företräde i det afseendet, att det underlättar domsagornas ordnande, men detta skäl har man icke velat tillerkänna någon synnerlig vikt. För mig deremot eger detta skäl ganska mycken vikt. Utan att domsagorna blifva ordnade med endast ett tingställe, kunna de icke komma i åtnjutande af de tätare sammanträden, som behövas för rättsskipningen, och jag tror att i många andra afseenden svårigheter skola uppstå, såsom till exempel om fastighetsböcker komma att införas, hvilka blifva voluminösa och icke lätt kunna transporteras, hvarföre det blir nödvändigt att de finnas förvarade på ett ställe i domsagan.

I afseende å det andra alternativet, att detta besvär skulle fördelas mellan medlemmarne af tingslagen efter billiga grunder, får jag förklara, att jag för min del icke skulle hafva något emot en sådan lösning af frågan, om jag trodde, att den verkligen kunde vinnas. Men jag tycker, att man icke kommer ett steg närmare målet genom att uttala den satsen, att denna fördelning skall ske *efter billiga grunder*, så länge man icke uppgifver, hvilka dessa billiga grunder äro. Hvarföre har man icke i de förslag, som afse något sådant, utsatt att det skulle gå efter fyrk? Förmodligen är detta icke meningen, då det icke blifvit uttryckt. Men hvad vill man då sätta i stället? Det har visat sig, att man icke har kunnat komma öfverens, hvad detta skulle vara, och just derföre tror jag, att frågan är lättare och icke mera orättvist löst derigenom, att man låter staten öfvertaga detta besvär. För öfrigt anser jag för min del icke önskligt, att staten genast omedelbart öfvertager detta besvär, utan att det samma bör ske i sammanhang med domstolsorganisationen; men en sådan verkställighet strider icke mot det förslag till skrifvelse, som Utskottet har framställt, och vid sådant förhållande föreställer jag

mig, att Kongl. Maj:t vid den utredning, som kommer att göras, skall dervid fästa afseende.

Jag anhåller om bifall till Utskottets betänkande.

Herr von Koch: Efter det yttrande, som nu sednast blifvit afgifvet, återstår icke mycket för mig att tillägga. Jag är väsendtligen förekommen af Friherre De Geer och instämmer med allt hvad han sagt i afseende på nödvändigheten att tillvägabringa den så länge efterlängtade organisationen af domstolarne på landet, hvilken åtgärd jag icke tror det vara möjligt att väl genomföra utan att den fråga som nu föreligger får en lycklig lösning. Detta har också varit insett allt från den tid man började tänka på domstolarnes organisation och fängelseväsendets dermed egande nära sammanhang. Det första uppslaget härtill skedde vid 1840 års riksdag, då i anledning af dåvarande Kronprinsens förträffliga skrift om *straff och straffanstalter* nationen greps af en varm entusiasm för reglerandet af straffanstalterna och i sammanhang dermed domstolarnes organisation. Detta föranledde ock att, oaktadt Kongl. Maj:t vid nämnde riksdag icke hade begärt mer än ett anslag af 270,000 riksdaler, egentligen för att experimentera med cellsystemets införande, Riksdagen likväl, sedan dåvarande Justitie-statsministern Grefve Posse med värma omfattat detta ärende och, på Kronprinsens begäran, lätit i Justitiestats-expeditionen utarbete ett förslag till domstolarnes organisation och fängelsers inrättande öfver hela riket, hvilket förslag var färdigt inom några månader efter den nya departementalstyrelsens införande d. 16 Maj 1840, beviljade anslag af icke mindre än 900,000 Riksdaler banko för länshäkten, 300,000 Riksdaler banko för *städernas ransakningshäkten* och 100,000 Riksdaler allt banko för *häradshäkten*. Stats-Utskottet hade i sitt betänkande dessutom tillstyrkt en straffanstalt efter Philadelphia-systemet; men detta sista förslag, som bifölls af Ridderskapet och Adeln samt Presteståndet och en ganska stark minoritet i Borgareståndet, föll dock vid gemensam votering i Förstärkt Stats-Utskott. Uti den skrifvelse, som Riksdagen då afgaf, förekommer det, utom andra saker, följande angående häradshäkten: "Angående *häradshäkten* stadgar visserligen lagen i 26 kap. 4 § Byggningsbalken, att byggnaden skall af Häradet bekostas; hvilken förbindelse likväl torde böra anses fullgjord, så framt fängelset lemnar tillräckligt utrymme för fångarnes förvarande, men icke kunna utsträckas derhän, att Häraderna böra vidkännas de betydligt ökade kostnader, som blifva förenade med nu åsyftade anstalter för en mera grannliga fångbehandling, hvarföre *Rikets Ständer* trott, att *dessas häktens ombyggnad och inredning till celler* bör af *allmänna medel bekostas*". Detta i afseende å häradshäkten. Dertill lemnades icke mer än 100,000 Riksdaler, ehuru åtskilliga reservationer gingo ut på att anvisa 200,000 å 300,000 Riksdaler. I afseende å *städernas ransakningsfängelser* heter det: "Vid fråga om *städernas ransakningshäkten*, anser *Rikets Ständer* böra tillämpas samma grundsats, som, i afseende på häradshäktena, blifvit antagen, nemligen att *kostnaden för ombyggnad efter cell-system* bör af *allmänna* medel bestridas; men underhållet af fängelsebyggnaderna, inventariers anskaffande, samt fångarnes vård

och underhåll fortfarande bekostas af menigheterna". Följden af detta resonnement var det nämnde anslaget af 300,000 Riksdaler banko.

Jag vill taga mig friheten att göra en liten distinktion mellan de två sakerna *häkten* och *tingshus*. Jag måste bekänna, att jag betraktar dem från olika synpunkter. Den reservant i Lag-Utskottet, som yttrade sig, har sagt, att någon giltig anledning att på staten öfverflytta detta besvär icke kan hemtas deraf, att rättstillståndets upprätthållande är en statsangelägenhet. Jag medgifver det. Jag tror icke heller att staten *omedelbart* bör bestrida alla statsangelägenheter; tvärtom är jag icke någon vän af centralisationssystemet, utan anser, att en hop statsbestyr heldre kunna lemnas till kommunen, i den mån sådant lämpligen kan ske, på grund af för handen varande förhållanden och den upplysning, som är spridd i de särskilda kommunerna. Angående *religionsvården*, likasom *fattigvården* och *folkundervisningen*, tror jag att decentralisationen kunde och borde vara långt större, än den för närvarande är, och att staten t. ex. i de lägre graderna af undervisningen borde inskränka sig till en blott kontrollerande myndighet. Hvad *häktena* eller *fängelseväsendet* deremot beträffar, anser jag, att detta är en så beskaffad statsangelägenhet, som måste af *en central myndighet omedelbart* bestyras, emedan det är nödvändigt för upprätthållande af *likheten inför lagen* att tillse, att de, som blifva beröfvade sin frihet och isynnerhet sådana, som ännu icke blifvit dömda, komma att behandlas på samma sätt från Torneå till Skanör. Det är svårt att göra detta, utan att se till att häktena blifva på ett riktigt sätt uppförda. Jag vet icke om den värde ledamoten besökt häkten på andra ställen än i städerna; jag har haft till embetsskyldighet att besöka dem och dervid nästan besökt hvarje häkte i Sverige under de 20 år jag utöfvat mitt embete, och jag har dervid sett, hvilka ynkliga hyblen som användas icke blott på landet utan äfven i de smärre städerna.

Jag tror, som sagdt är, att det är statens skyldighet tillse, att häktade personer, isynnerhet ransakningsfångar, blifva behandlade efter samma grund och enligt lag; men det är svårt att göra detta, när dåliga gemensamhetshäkten skötas af gamla häradstjenare eller rådstugunyckelbevarare. Jag nämnde, att redan vid 1840 års riksdag hade Rikets Ständer sagt, att härad- och stadshäkten skulle byggas af allmänna medel; men förmodligen har Herr von Gegerfelt icke erinrat sig detta, då han klagat öfver, att städerna skulle blifva så betungade, om detta onus blefve allmänt. Dervid torde ihågkommas, att jemte det städerna erhöles 300,000 Riksdaler banko, hvaraf 170,000 Riksdaler banko lemnades till Stockholm, som dessutom fick det så kallade lilla mynthusets tomt af staten, ransakningshäkten i några och tjugo länsresidensstäder hafva blifvit byggda. Jag tror således icke, att städerna hafva så mycket att klaga öfver.

Samme talare har jemväl sagt, att icke någon gått längre, än att deltagandet i detta onus skulle bestämmas efter fyrek. Jag tror mig hafva ådagalagt att Rikets Ständer år 1840 hade gått vida längre. Då fanns icke nuvarande fyrktal. Att kostnaden för dessa byggnader skulle utgå efter fyrek är, enligt min åsigt, alldeles orimlig, då

dessa byggnader skola stå i många år, derest betalningen kommer att ske genast (och icke med amorteringslån), ty derigenom skall detta komma att drabba just herrar embetsmän och kapitalister samt personer, hvilka drifva en rörelse, som några år kan gå bra, men sedermera lemna mindre goda resultat.

I afseende på, *sit venia verbo* — den banala fras, som vi under den sista riksdagsperioden fått in af de hemliga motståndarne till alla verkliga reformer, hvilka kastade sig på att smicka dem som nöjde sig med skuggan och släppte köttstycket, och derigenom undanröjde alla reformer angående upphörande af allmänna besvär eller att fördela dessa efter *billiga grunder*, som vi hört Andra Kammarrens flertal, i skarp motsats till Skånes säteriegare, anse vara efter fyrk, hvarigenom andra fastighetsegare komme att för tillfället blifva skonade, men deremot nämnde säteriegare, fabrikanter, kapitalister, skulle så mycket mera belastas, så hafva vi sett följden af användandet af denna fras, mot hvilken jag alltid protesterat. De underdåniga skrivelserna med begäran om förslag till fördelning efter *billiga grunder* hafva åtminstone efter 1866 icke ledt till något resultat i *sak*, men till split och tidsspillan. Att komma till regeringen med underdåniga önskingar och uttrycka dem i så svaga fraser, är blott att fresta regeringen att göra såsom den gjort med Rikets Ständers skrivelse år 1866 angående ändring i gällande stadganden att deltaga i kyrkobyggnad. Det heter nemligen i Justitie-ombudsmannens berättelse vid denna riksdag, att nämnda skrivelse ännu beror på anmälan hos Kongl. Maj:t. Denna skrivelse hade följande lydelse: "I anledning häraf anhålla Rikets Ständer i underdånighet, att Kongl. Maj:t täcktes låta utarbета och *nästkommande riksdag* meddela förslag till sådana förändrade stadganden angående deltagande i byggnad och underhåll af kyrka med hvad dertill hörer, äfvensom sockenstuga och fattigstuga, att dessa åligganden blifva för medlemmarne af kommunen efter *billiga grunder* gemensamma." Der är den älskliga frasen, som också reservationen nu slutar med. Jag har protesterat och kommer alltid att protestera mot densamma.

Vidkommande den värde talarens yttrande angående städernas beskattning och den stora andel i bevillingen, som de utgöra, vill jag icke nu upptaga tiden med något svar derå; jag torde vid ett annat ärendes behandling snart nog få anledning visa hvad städerna verkligen skatta till staten och hvad de åtnjuta af staten, och det torde deraf framgå, att hvad städerna egentligen bidraga till statens behof är en ren obetydlighet. Städerna hafva visserligen stora kommunalutskylder; men hvartill användas dessa? Jo, till hoteller, gaslysning och trottoarer och dylikt; man måste dock göra dem den rättvisan, att de på sednare tider verkligen bidragit till jernvägar som varit af verklig nytta, hvarigenom landet fått något igen för de inkomster af skatter, som städerna erhållit, isynnerhet genom tolag och bränvinsförsäljningsavgifterna. Jag vill hafva sagt detta för att gifva den rättvisa, som hvar och en bör åtnjuta; men icke är det värdt att skrämna oss med att städerna blifva så lidande af *statsbidrag*.

Hvad derefter angår *tingshus*, är det ett helt annat förhållande. Detta är icke ett lika beskaffadt bestyr, ehuru det är för rättstillståndet nödvändigt; men jag tvekar att åtminstone såsom regel uttala, att staten bör åtaga sig detta besvär. Jag skulle helst sett att ordet "*tingshus*" blifvit uteslutet, och jag skulle påyrka detta, om det icke funnes ett tillfälligt skäl att låta detta ord kvarstå, eller att vi nu med Guds hjälp torde kunna hoppas, att en mera fulländad domstolsorganisation förestår, och då torde det vara ett nödvändigt villkor, för att kunna tillvägabringa denna organisation, att i *vissa orter* bispringa *för en gång*, med uppförande af *tingshus*. Den föreslagna skrifvelsen är hällen i den anda angående *tingshus*, att jag tror, att det står Kongl. Maj:t öppet att i den blifvande propositionen härom, hvilken jag hoppas skall komma i sammanhang med en proposition om domstolsorganisationen, säga, att *der och der* är det nödvändigt att lemna *något* bidrag och jag anhåller derföre, att Riksdagen ställer så och så stort anslag till min disposition.

Då 1840 års riksdagshandlingar i allmänhet icke äro tillgängliga, anhåller jag, att Rikets Ständers ofvannämnde skrifvelse angående fängelseväsendet måtte få biläggas detta mitt anförande till protokollet på det allmänheten må få se hvad 1840 års Riksdag var färdig att i detta fall göra. Denna skrifvelse är af följande lydelse:

"Uti dess nädiga proposition angående statsverkets tillstånd och behof, har Eders Kongl. Maj:t åskat ett extra statsanslag af 270,000 R:dr, att successivt i mon af behofvet, utgå för länsfängelsernas ombyggnad eller förbättring och deras förseende med celler; och då härförutan hos Riksens Ständer fråga förekommit, huruvida icke jemväl mera utsträckta anstalter för en förbättrad fängvård vore af nöden. hafva Rikets Ständer detta ämne i dess helhet öfvervägat, samt få nu, med anledning deraf, i underdånighet anmäla följande.

Det är känt att brottens antal årligen stigit, och att fängspersonalen har, under de sednaste åren, ökats i en progression, som måste väcka det allvarligaste bekymmer. Under det staten fått vidkännas mångdubblade kostnader för fångarnes vård och underhåll, hafva anfallen emot säkerheten till person och egendom fortfarit, med en allt mer och mer utbildad förslagenhet och förökad djerfhet. De verkande orsakerna till detta beklagliga och oroande förhållande äro mångahanda. Visserligen bör detta samhällsönda kunna motverkas genom en förbättrad brottsmålslagstiftning och sorgfälligare anstalter att befordra sann religiositet, allmän moralisk och intellektuel bildning samt beredande af tillfälle till utvidgad ekonomisk verksamhet; men en djupt ingripande orsak dertill igenfinnes äfven i det sätt, hvarpå de brottslige behandlas, sedan de blifvit föremål för åtal och bestraffning. Till följd af de fleste nu befintliga häktens inskränkta utrymme eller felaktiga inredning, har det nemligen varit och är ännu nödvändigt, att ett större antal fångar inspärras i samma rum, dervid det ofta måste inträffa, att den ännu oförvunne, eller endast

för försvarslöshet häktade, det missvårdade barnet och den som undergår fängelsestraff endast för ett obetydligt bötesbelopp, sammanblandas med förhärdade brottslingar och redan dömda missgerningsmän. Det är icke nog, att derigenom störes den själfbesinning, hvaråt ransaknings- och strafftiden borde vara uteslutande egnad; ännu förderligare är den, under sådana förhållanden, oundvikliga vevselverkan af lastfulla efterdömen och brottsliga läror, hvarigenom, inom fängelset, sprides ytterligare vanart, i förening med en ökad förslagenhet att begå nya brott och att gäcka bemödandet för brottslighetens upptäckande, äfvensom förbindelser knyts emellan fångarne, hvilka såmedelst då de åter komma på fri fot, blifva ännu mera vådliga för allmänna säkerheten. Dessutom måste det erkännas, att hvarje häktad eger en fordran af samhället att, så länge han är oförvunnen till brott, icke underkastas förnedringen att vistas tillsammans med dömda förbrytare, eller blottställas för vådan af att, genom umgänget med dem, moraliskt förderivas. Det är på sådana grunder, som Rikets Ständer fullkomligt instämma uti den af Eders Kongl. Maj:t i Dess nådiga proposition antydda åsigten, att personer, som i häkte inmanas, böra, så vidt möjligt är och så vida icke omständigheterna derför lägga hinder i vägen, uti särskilda rum förvaras.

Vid ordnandet af fängelseanstalterna bör det visserligen icke förbises, att en ny brottmålslagstiftning, efter dertill redan utarbetadt förslag, är att snart förvänta, och att dessa anstalter böra lämpas efter de straffbestämmelser, som den nya lagstiftningen kommer att innehålla; men det för handen varande behovet af skyndsamma åtgärder för att hämma brottens tillväxt, medgifver icke att, under det denna lagstiftning afbidas, omsorgen för fångelsernas förbättring lemnas å sido och måste dessutom en allvarligt ingripande åtgärd i detta afseende betraktas såsom en nödvändig förberedelse för möjligheten att införa ett straffsystem, som öfverensstämmer med närvarande tids förhållanden.

Det är i synnerhet med afseende å länshäkterna, som de omfördälda olägenheterna af fångvårdens närvarande skick påkalla en skyndsam förändring. Dessa häkten äro på en gång straff-fångelser för ringare förbrytelse samt förvaringsställen för ransakningsfångar, äfvensom bysätte och försvarslöse personer. Mångfalden af de olika klasserna utaf fångar är således här störst, och då desse sedermera utgå till åtskilda orter, blifver det inom häktet bibringade moraliska förderfvet genom dem kringspridt. Dessutom visar sig i allmänhet fångarnes antal, i förhållande till utrymmet, vida större i länshäkterna än vid andra häkten, och det har ingalunda varit ovanligt att fångpersonalen till hälften och ända till dubbelt öfverstigit det antal som varit påräknadt, att der kunna intagas. Den trängsel, som sålunda uppkommit, har nödvändigt måst verka högst menligt på helsotillståndet, hvadan och antalet af fångar, hvilka med döden afgått, någon gång varit dubbelt större inom länshäkte än å fästning, i förhållande till de derstädes inrymdes antal.

Af de upplysningar, som kommit Rikets Ständer tillhanda, rörande förhållandet emellan utrymmet och fångpersonalen i länshäkterna under de sednaste fem åren, hafva Rikets Ständer inhemtat, att, så-

vidt hvarje fänge skall kunna förvaras i särskildt rum, erfordras, då fångpersonalens antal beräknas till lika belopp, hvartill den hittills vanligen uppgått, ungefärligen 2,000 celler för alla länen sammanräknade. Byggnadskostnaden äro Rikets Ständer visserligen icke i tillfälle att med noggrannhet uppgifva, helst densamma bland annat beror af olika pris å byggnadsämnen och arbeten i olika orter; men enligt skedt öfverslag, anse Rikets Ständer denna kostnad kunna beräknas till ungefärligen 666 R:dr 32 sk. för hvarje cell, deraf visar sig att de af Eders Kongl. Maj:t åskade 270,000 R:dr icke på långt när blifva tillräckliga för förändringens tillvägbringande, så vidsträckt och fulländad som Rikets Ständer densamma önska; men så vidt en förändring af stads- och häradshäkten derjemte tillvägbringas, så att dessa häkten hufvudsakligen kunna påräknas för fångarnes förvarande under ransakningstiden, och då dessutom i vederbörandes uppgifter om fångantalet äro inbegripne bysätte personer, för hvilka enskilda rum icke erfordras, kan byggnaden för länshäkten göras mindre vidsträckt äfven med förutsättning, att de mera än som hittills skett, begagnas till straffängelser; hvarförutan den uppgifna kostnaden torde kunna minskas genom begagnande af redan befintliga byggnader, i den mån de finnas användbara. Med afseende härå hafva Rikets Ständer, ehuru de hysa den åsigt, att ifrågavarande förbättring bör utsträckas till samtliga länen och tillvägbringas efter ett för alla dessa häkten gemensamt antaget fullständigt system, likväl ansett det för behovet erforderliga anslaget kunna för närvarande inskränkas till 900,000 R:dr och hafva på grund häraf, godt funnit till Eders Kongl. Maj:ts nådiga disposition anvisa ett extra statsanslag af nyssnämnde summa, att under loppet af fyra år, räknadt från och med det innevarande, successivt användas till länshäktenas ombyggnad och förseende med celler, till det antal och den storlek, som för hvarje särskildt län af Eders Kongl. Maj:t må pröfvas erforderligt; och torde vid byggnadsplanens uppgörande få tillses, att berörda fångelser anläggas icke ensamt vid landshöfdingeresidensen, utan äfven å andra lämpliga ställen inom länen, då dessas vidsträckthet eller andra lokala förhållanden dertill föranleda, hvilken sednare åtgärd, i väsentlig mån ledande dertill, att fångarne, intill dess ransakningen är fulländad, kunde stanna i det fångelse, som är beläget närmast ransakningsstället, såmedelst komme att underlätta ransakningen, jemte det betydlig besparing af forslingskostnad derigenom beredd.

I sammanhang härmed hafva Rikets Ständer, för beredande af tillgång å tjenliga lokaler för anläggandet af dylika häkten, der de förut begagnade ej pröfvas tillräckliga eller för ändamålet lämpliga, beslutat, det Eders Kongl. Maj:t må ega, till länshäktenas utvidgande eller ombyggnad, disponera staten tillhöriga, för andra ändamål icke erforderliga, tomter och byggnader, eller, om tillgång dertill icke finnes, genom köp eller byte med enskilde eller korporationer sådan tillgång bereda; börande den kostnad, som erfordras, så väl i detta afseende, som för anskaffande af de nya inventarier, hvilka till följd af häktenas nybyggnad blifva behöfliga, anses inbegripen under berörda anslagssumma, men deremot af det för innevarande

är å Åttonde hufvudtiteln samt för 1842 och följande åren å den Andra uppförda anslag för fångars vård och underhåll utgå den afföning, som Eders Kongl. Maj:t pröfvar nödig, utöfver hvad å stat redan finnes uppfördt, intilldess Rikets Ständer, vid nästinstundande riksdag, komma i tillfälle att anvisa sådana löner på stat; dock att den tillökta aflöningen för fängvården vid hvarje häkte icke vidtager förr än, sedan häktet blifvit ombyggt och i sammanhang dermed en ny ordning derstädes införd.

Då Rikets Ständer härmed åsyftat att länshäkten må blifva använda till straffängelse mera vidsträckt än hittills skett, hvilket ofta skulle leda till besparing i transportkostnader samt en mera ändamålsenlig verkställighet af straffen, hafva Rikets Ständer trott det böra, genom särskild förordning, stadgas, att brottslingar, hvilka blifvit dömda till fästningsstraff eller arbete å fästning på högst två år, må, sedan länsfångelserna blifvit i nu omförmäld ordning förändrade, der undergå sådant straff, så vidt utrymmet det medgifver, dock anse Rikets Ständer sig böra i underdånighet anhålla, att för de personer, hvilka äro för skuld bysatta, må vid länsfångelsernas förändring afsättas och inredas särskilda rum, lämpade efter den behandling, som, i afseende på sådane fångar, bör iakttagas.

Angående häradshäkten stadgar visserligen lagen i 26 kap. 4 § Byggnings-balken, att byggnaden skall af häradet bekostas; hvilken förbindelse likväl torde böra anses fullgjord, så framt fångelset lennar tillräckligt utrymme för fångarnes förvarande, men icke kunna utsträckas derhän, att häraderna böra vidkännas de betydligt ökade kostnader, som blifva förenade med nu åsyftade anstalter för en mera granulaga fängbehandling; hvarföre Rikets Ständer trott att dessa häktens ombyggnad och inredning till celler bör af allmänna medel bekostas. Som häradsfångelsernas blifvande antal och de ställen, der de böra anläggas, likväl bero af de bestämmelser, hvilka, vid pröfning af nya lagförslaget, kunna antagas, i anledning af deri föreslagna förändring af hvad hitintills är stadgadt, rörande sammanträdesställen för underdomstolar på landet, och då på den nya brottmålslagstiftningen ankommer, huruvida dessa häkten böra i någon mån såsom straffängelser begagnas, hvilket Rikets Ständer med afseende å häradshäktenas närvarande beskaffenhet och fåtaligheten af den der anställda bevakningspersonalen, icke anse nu kunna ega rum, samt då derförutan erfordras en närmare utredning, i afseende på dessa häktens nuvarande antal och beskaffenhet, antalet af fångar, som hittills varit i hvarje af dem förvarade och i hvad mån flera menigheter kunna sig om ett gemensamt häkte förena, få Rikets Ständer hos Eders Kongl. Maj:t i underdånighet anhålla, att en noggrann undersökning må anställas om beskaffenheten af redan befintliga häradshäkten samt vederbörande höras, hvarest och till hvilket antal dylika häkten för framtiden kunna erfordras: att derefter uppgöres en fullständig plan för häradsfångelsernas ordnande inom hela riket, med iakttagande att, till besparing af kostnad, antalet i möjligaste mätto inskränkes, äfven derigenom att läns- eller stadshäkte tillika begagnas för angränsande landsort, der utrymmet och lokalen det medgifver, samt att Eders Kongl. Maj:t, efter det förhållandet sålunda blifvit utredt, täckes vid nästa riksdag meddela Rikets Ständer

fullständigt förslag till de anstalter, som kunna finnas lämpliga att vidtagas.

Emellertid på det förändringen af häradshäkten må i bredd med länsfängelsernas förbättring kunna påbörjas och fortgå å de orter, der hinder därför tilläfväntas icke möta, hafva Rikets Ständer till Eders Kongl. Maj:ts nådiga disposition ställt ett extra stats-anslag af 100,000 R:dr, att, under loppet af fyra år, från och med det innevarande, användas till häradshäktens ombyggnad och förseende med erforderligt antal celler, i den ordning Eders Kongl. Maj:t efter menigheternas hörande, pröfvar sådant kunna och böra före det nya lagförslaget antagande verkställas, efter en sådan allmän plan, som ofvan finnes omförmäld; dock att menigheterna icke i vidsträcktare mån än hittills skett, få vidkännas kostnader för fångarnes vård samt inventariers anskaffande, äfvensom framtida underhållet af fängelsebyggnaderna, att de så beskaffade byggnader som redan finnas, användas för ombyggnader, om så lämpligen ske kan, eller ock menigheternas fördel att få fritt begagna de till fängelse förut nyttjade lägenheterna tages i skälig beräkning till minskning af statens kostnadsanslag, samt att, sedan häradsfängelserna blifvit bragte till det fulländade skick, som nu åsyftas, fångarne der kvarstanna under ransakningstiden, så att de icke förr, än utslag i första instansen är öfver dem faldt, må till länshäkte afsändas.

Vid fråga om städernas ransakningshäkten, anse Rikets Ständer böra tillämpas samma grundsats, som i afseende på häradshäktena blifvit antagen, nemligen att kostnaden för ombyggnad efter cellsystem bör af allmänna medel bestridas, men underhållet af fängelsebyggnaderna, inventariers anskaffande samt fångarnes vård och underhåll fortfarande bekostas af menigheterna. Emellertid är dessa häkten ombyggnad. särdeles i de större städerna, ännu mera af behovet påkallad i samma mån som, enligt hvad erfarenheten visat, brottens tillväxt och fångpersonalens antal är i städerna större än på landet. Sålunda har uti Stockholm, enligt hvad Rikets Ständer inhemtat, antalet af fångar, som i stadens häkten under loppet af år 1839 förvarats, uppgått till 5,676 personer, hvaraf på en gång varit häktade 307, och de kostnader staden för fångars vård och underhåll fått vidkännas, hafva från år 1835, då de utgjort 7,034 R:dr 3 sk. 6 rst., årligen ökats, så att de år 1838 uppgått till 20,070 R:dr 20 sk. 1 rst. Stadens styrelse har äfven anmält sig hafva varit betänkt på att uppföra ett större häkte med celler, hvartill tvänne särskilda kostnadsförslag med tillhörande ritningar blifvit upprättade, det ena för ett fängelse med 125 celler, att uppbyggas å en staden tillhörig invid Rådhuset belägen tomt, för hvilket fängelse kostnaden beräknats till 100,000 R:dr, det andra för ett häkte med 200 celler, att uppföras å samma tomt, jemte den Kronan tillhöriga, derintill gränsande. så kallade lilla mynthus-tomten, för hvilket kostnaden upptagits till 170,000 R:dr; men oaktadt den för det större antalet celler beräknade fängelsebyggnaden vore högst behöfzig, har likväl, i saknad af tillgångar, någon verkställighet derå icke följt.

Förändringen af städernas fängelser är, i förhållande till häradshäkten, mindre beroende af det nya lagförslaget antagande, i så

måtto, som härvid icke kan uppstå någon tvekan om stället der fängelse-byggnaden bör uppföras, hvadan denna förändring för städerna mera allmänt och omedelbart bör kunna verkställas. I afseende på kostnadsberäkningen sakna väl Rikets Ständer all ledning, vidare än af hvad sålunda är uppgifvet för Stockholms stad; men då det såsom otvifvelaktigt kan antagas, att flere om icke de fleste af rikets städer hafva behof af dylika ombyggnader, synes den erforderliga summan icke kunna beräknas till mindre än 300,000 R:dr, eller 130,000 R:dr utöfver hvad för Stockholm är vordet uppgifvet; hvarföre Rikets Ständer beslutat att till Eders Kongl. Maj:ts nådiga disposition ställa ett extra statsanslag af 300,000 R:dr att, under loppet af fyra år, från och med det innevarande, efter förut uppgjord allmän plan, på sätt om häradshäkten är i underdånighet föreslaget, användas till fängelsebyggnader i Stockholm och rikets öfrige städer, i den mån, Eders Kongl. Maj:t finner det af behovvet påkalladt, likväl så, att för fängelsebyggnaden i Stockholms stad högst användes det beräknade kostnadsbeloppet 170,000 R:dr och med iakttagande, att, sedan Eders Kongl. Maj:t i nåder pröfvat och godkänt de kostnadsförslag med tillhörande ritningar, hvilka komma att ligga till grund för byggnaden, samt vederbörande blifvit hörde, det må öfverlemnas till städerna sjelfve att utföra arbetet på eget ansvar om summan öfverskrides, och att, för detta ändamål, medlen utbetalas i den mån, arbetet fortgår; dock att redan befintliga fängelsebyggnader på enahanda sätt, som för landet blifvit i underdånighet hemställt, användas eller tagas i beräkning för ombyggnader, och att, äfven inom städerna, fängelserna, sedan de blifvit ombyggda, böra begagnas för ransakningsfångar tills desse blifvit af förste instansen dömd, utan att de förut må försändas till länshäkte; och få Rikets Ständer härjemte hos Eders Kongl. Maj:t i underdånighet hemställa, att, med undantag för Stockholm, fängelse för de städer, der länshäkte finnes, må till besparing af kostnad, alltid med sådant häkte förenas, med förbindelse för städerna, dels att till byggnadens årliga underhåll äfvensom för fängvården, lemna skäligt bidrag, svarande emot förmånen att befrias från det direkta utgörandet af detta besvär, dels ock att bekosta upphålle under ransakningstiden för fångar, som vid städernas domstolar äro ställda under tilltal“.

“Såsom allmänna iakttagelser vid dispositionen af de till fängelsebyggnader sålunda bestämda anslag, hafva Rikets Ständer beslutat, att expenser och förvaltningskostnader böra utgå af totalsumman och att, då de af Rikets Ständer vid denna riksdag anvisade anslag icke kunna blifva tillräckliga att dermed åstadkomma en nödvändig förbättring af alla ransaknings- och straff-fängelser, arbetet må företagas först å de orter, der behovvet är störst, och ej på en gång utsträckas till flera häkten, än att det arbete, som blifvit beslutadt, må kunna fulländas med de tillgångar, som äro anvisade; och få Rikets Ständer i underdånighet anhålla, dels att, vid arbetets verkställande, ända-

målsenlighet, fasthet och varaktighet i förening med skyndsamhet, må afses, samt att Eders Kongl. Maj:t i detta ändamål täckes meddela nödiga föreskrifter och sålunda bestämma i hvad större eller mindre mån arbetet må utföras genom entreprenad, dels att fångar vid arbetet användas, så vidt det lämpligen ske kan, dels ock att, till vinnande af nödig ledning och erfarenhet, början må göras med ombyggnad af ett bland länshäktena.

Slutligen och med fästadt afseende derå, att de för fängelsebyggnaderna beviljade anslagsbeloppen ingalunda böra lemnas ofruktbara under den tid, som kan åtgå, innan de för det bestämda ändamålet kunna användas, helst dessa medel icke, i likhet med statsanslag i allmänhet, äro afsedda att utgå till visst belopp hvarje år, hafva Rikets Ständer ansett det vara angeläget, att Riksgälds-kontorets fullmäktige särskildt på förhand underrättas, vid hvilka tider och till hvad belopp vid hvarje tidpunkt medlen böra hållas tillhanda, hvilket beror af den plan, som för den vidtagande anstaltens utförande kommer att uppgöras; i anledning hvaraf Rikets Ständer frambära den underdåniga önskan, att Eders Kongl. Maj:t efter det den byggnadsplan, som vid de särskilda häktenas uppförande bör följas, blifvit i nåder fastställd, täcktes, till ledning för de på Riksgälds-kontorets fullmäktige beroende åtgärder för medlens tillhandahållande underätta dem om beloppet af de anslagssummor, hvilket i öfverensstämmelse med Rikets Ständers beslut, för hvarje år, som byggnadsplanen upptager, anses erforderligt“.

Herr Sundell: Såsom Herrarne behagade finna, har jag reserverat mig mot Utskottets hemställan. Jag har nu begärt ordet, icke för att i ett längre anförande vidare utveckla min från pluralitetens afvikande mening, utan egentligen för att få tillkännagifva, att första hälften af min reservation är så godt som afskrifven från det i protokollet förvarade yttrande, som af Herr Faxe vid förra riksdagen afgafs i enahanda fråga. Jag har dock tillåtit mig göra den ändring, att, då Herr Faxe yttrade, att staten borde öfvertaga skyldigheten att bygga tingshus och häradsfängelse, jag i stället använt uttrycket, att staten bör "bekosta byggandet af tingshus och häradsfängelse". Jag har nemligen trots, att det vore bättre, om staten med penningar understödde uppförandet af dessa byggnader, än om staten skulle till dem förvärfva eganderätt. Genom det förra sättet att tillvägagå, blifver staten qvitt de årliga utgifter blotta tillsynen af dessa fastigheter skulle kräfvä och jemväl qvitt deras reparation och underhåll, — kostnader, hvilka sammanlagdt kunna blifva temligen dryga. I afseende på den i min reservation omnämnda förändrade organisation af underdomstolarne, ber jag få anmärka, att, äfven om man icke fäster sig vid de vidt utsväfvande planer, en del personer i detta hänseende hysa, så antyder likväl 11 § af Kongl. förordningen den 17 Maj 1872 möjligheten af en sådan förändring, om icke af häradsrätterna, så åtminstone af tingsställena.

Jag tror ingalunda på ofelbarheten af egna förslag, men i enlighet med vedertaget bruk får jag nu emellertid vördsamt anhålla, att Kammaren behagade omfatta såsom sin mening första hälften af

min reservation. Den sednare delen deraf torde deremot kanske ej kunna läggas till grund för något Kammarens beslut och jag vill derföre ej vidare påyrka bifall till densamma. Skulle emellertid under den vidare diskussionen, som nu torde uppstå, något yrkande om frågans återremitterande framställas, så vill jag härmed på förhand förklara, att jag för min del icke har något att erinra mot en sådan åtgärd.

Herr Caspersson: Sedan jag begärde ordet, hafva flera talare, och bland dem företrädesvis Friherre De Geer, framlagt de skäl, som tala för bifall till Lag-Utskottets förslag och jag skulle hafva föga att tillägga, såvida det ej för mig utgjorde ett behof att rättfärdiga min ställning till frågan.

När denna fråga vid förra riksdagen förevar, inkom Utskottet med ett förslag af samma lydelse, som den af Utskottets ordförande i hans reservation nu föreslagna. Jag var en bland de få talare, som då yrkade rent afslag, hufvudsakligen af det skäl, att jag ansåg att fastighetsegarne voro de enda, som hade någon permanent fördel af tingshusen, och att det vore obilligt att de personer, hvilka endast mera tillfälligtvis voro bosatta inom kommunen, skulle nödgas med en ej ringa kostnad bidra till uppförande af tingshus, då dessa, så snart de, kanske i samma ögonblick tingshuset blifvit färdigt, flyttade ur tingslaget, skulle gå miste om all fördel af sitt nedlagda kapital, hvaremot en fastighetsegare, som flyttar, öfverlemnar sin rätt på den nye egaren till fastigheten. Men Kammaren gillade icke dessa åsikter och med en ganska stor majoritet återremitterades frågan till Utskottet i den bestämda syftning, att Kammaren ansåg önskvärdt, att kostnaden för tingshus och häradsfängelser, synnerligen för de sednare, skulle gäldas af allmänna medel. Utskottet inkom derefter med förslag i denna syftning. Då yttrade sig visserligen flera talare i denna Kammare deremot, men med uttryckligt tillkännagifvande endast på grund af formela skäl. Andra Kamraren antog deremot Utskottets förslag. Under sådana förhållanden ansåg jag mig nu böra gå Kamrarnes önsknings till mötes och bidra till framläggande af ett förslag i den syftning, begge Kamrarne förklarar önskvärdt. Det var det positiva skäl, som föranledde mig att biträda det förslag, som nu framstälts; men jemte detta skäl hade jag äfven ett negativt, nemligen motviljan mot det förslag, som af en reservant blifvit framställt. Jag har motsatt mig och skall vid alla tillfällen motsätta mig skrivelser till Kongl. Maj:t, hvilka icke tydligt uttrycka Riksdagens mening. Kan Riksdagen ej komma öfverens om hvad den vill, så är det svårt för regeringen att kunna göra något. Ensamt detta skäl skulle hafva varit tillräckligt för mig att afstyrka reservantens förslag till skrivelse.

Ett annat skäl är, att, om reservantens mening bifölles, blefve sannolikt följden den, att man fördelade ifrågavarande utgifter efter fyrktalet och jag vågar tro, att detta vore en större orättvisa än hvad som nu eger rum eller som skulle uppstå derigenom att städerna finge deltaga i kostnaden.

Då ett tingshus skall byggas är intet, som hindrar att besluta,

att kostnaden derföre skall utgå på ett år, och detta kan komma att drabba särdeles tungt en person, som endast tillfälligtvis bor inom kommunen. Är han derjemte icke fastighetsegare, kan han icke, när han flyttar, få någon ersättning för sina nedlagda kostnader. Särskildt skulle antagandet af reservantens förslag hårdt trycka en samhällsklass, presterskapet, hvilken mindre än någon annan torde af tingshusen draga någon direkt nytta. Presterne bidraga redan nu till uppförande af tingshus och häradsfängelset i förhållande till sina boställena. Skulle de härjemte bidraga efter fyrktalet, skulle det kanske blifva ett lika stort belopp.

Om någon orättvisa skulle tillfogas städerna genom Utskottets förslag, blir den i alla fall mindre betungande än om kostnaden fördelades efter fyrktalet. Utskottets förslag har äfven den fördel, att enligt detsamma skall kostnaden gå ut med ett litet omärkligt belopp hvarje år, då deremot byggnadsskyldigheten, när den, såsom nu, åligger en mindre krets, är särdeles kännbar, när den ifrågakommer, om än detta sker mera sällan. Att få ett förslag, som tillfredsställer alla möjliga fordringar på rättvisa, tror jag vara omöjligt, men då Utskottets förslag torde vara det billigaste och rättvisaste vi nu kunna få, får jag anhålla om bifall till detsamma.

Herr von Sydow: Jag har inom Utskottet deltagit i behandlingen af detta ärende samt biträdt det slut, hvartill Utskottet kommit, och jag anser mig derföre skyldig att besvara de anmärkningar, som blifvit gjorda mot Utskottets förslag af en reservant, Utskottets ordförande. Föregående talare hafva emellertid redan vederlagt flera af de anmärkningar, som af honom framstälts, men några återstå ännu obesvarade och det torde tillåtas mig att bemöta dem. Reservanten har i sin reservation, och äfven muntligen, anfört bland annat, att det skulle vara orättvist mot de tingslag, som uppfört dyrbara tingshus, af sådan beskaffenhet att de ej på många år erfordra någon nämnvärd underhållskostnad, om de fångos i beskattningsväg vidkännas utgifter för de tingslag, som ej lika fullständigt fullgjort sin byggnadsskyldighet. Detta skäl tror jag för min del vara af föga vikt. Jag föreställer mig att, om man gjorde hemställen till de tingslags innevånare, hvilka nyligen uppfört tingshus, äfven af ganska dyrbar beskaffenhet, att de skulle få afstå dessa hus mot det att kronan åtog sig att framdeles underhålla dem samt bekosta de nybyggnader som erfordrades, man icke behöfde befara, att något enda af nämnde tingslag skulle säga nej.

Ett annat skäl, som Herr Ordföranden i Lag-Utskottet anförde och skarpt betonade, var, att det skulle vara en orättvisa mot städerna att, under det de voro skyldiga att underhålla sina egna domstolars sessionsrum, de äfven måste bidraga till underhåll af domstolslokaler för landet. Jag tror att icke heller detta skäl vore synnerligen afsevärdt, ty utom det att städerna, åtminstone de flesta, såsom talaren sjelf nämnde, hafva fått sig anslagen icke obetydlig donationsjord mot uttrycklig förpligtelse att upprätthålla rättsskipningen inom städerna, så förekommer ett annat skäl, som, åtminstone

för

för mig, är mycket talande, och det är att städerna hafva privilegium att nästan uteslutande efter eget godtycke ordna sin rättskipning. De få i det närmaste fritt icke allenast bestämma antalet af domstolens ledamöter och fördelningen af göromålen dem emellan, utan äfven tillsätta ledamöterna. Vilja städerna afstå från denna förmån, så finnes för dem intet linder att lägga sig under landsrätt och i sådant fall äro de befriade från sitt onus att underhålla domstolslokaler. Så länge de deremot bibehålla rättigheten att efter behag ordna rättskipningen, synes mig fullt riktigt, att de också tillhandahålla lokaler för rättskipningens utöfvande.

Att flera svårigheter uppstå vid genomförande af Utskottets förslag vill jag visst icke förneka; men jag anser dem icke öfvervinnerliga och åtminstone ej i någon mån större än de svårigheter, som skulle uppstå om reservantens förslag antoges. Att nemligen utfinna de "billiga grunder", efter hvilka, enligt reservantens förslag, ifrågavarande onus skulle fördelas mellan tingslagets innevånare, skulle enligt min mening vara förenadt med vida större svårigheter än att, på sätt Utskottet föreslagit, bestämma vissa grunder, hvarefter staten skulle öfvertaga hela detta onus.

De skäl, som tala för en förändring af nu gällande lag, äro många gånger förut framhållna, och jag vill icke upptaga Kammarrens tid med att upprepa dem. Ett enda är likväl af den vigt, att det för mig är ensamt alldeles bestämmande och det är, att en förändrad anordning i detta hänseende är ett oundgängligt vilkor för att komma till det mål, man afsåg med antagande af den lag, som vid sista riksdagen var föremål för öfverläggning, nemligen att bereda en större permanens åt underdomstolarne. Just skyldigheten att bygga tingshus anser jag vara förnämsta skälet, att denna lag ännu icke blifvit så allmänt genomförd, som man äsyftat och hoppats. Vi veta, att lagen innehåller, att i de domsagor, som bestå af ett tingslag, skola hållas tio ordinarie sammanträden om året och i domsagor med två tingslag fem sådana sammanträden i hvarje, men att deremot i de domsagor, som innehålla flera än två tingslag, förhållandena skola blifva såsom förut. Om nu tre eller flera tingslag kunde sammanslås till en domkrets, så möter under nuvarande förhållanden oftast den svårighet, att intet af de befintliga tingshusen lämpar sig att blifva tingshus för den nya domskretsen, utan man måste uppföra ett nytt, och just kostnaden härför har, efter hvad jag föreställer mig, gjort att, så vidt jag vet, icke något fall hittills inträffat, då tre eller flera tingslag begärt att få förena sig till ett. Om deremot Utskottets förslag antages af Riksdagen och hos Kongl. Maj:t vinner afseende, föreställer jag mig, att saken kunde ordnas på det sätt, att Kongl. Maj:t uppgjorde förslag till fördelning af domsagorna i särskilda domskretsar. Deröfver kommer menigheterna att höras och endast i det fall, att de medgifve en sammanslagning till ett visst antal innevånare för hvarje tingslag skulle tingshusbyggnadsskyldigheten öfvertagas af staten. Härigenom blefve det ett intresse för menigheterna att ingå på förening af tingslagen och det mål man äsyftar, eller en större permanens åt landsdomstolarne, skulle vinnas. Att kostnaderna blifva stora, vill jag medgifva, men

uppnår man det af mig nu antydda ändamål, så tror jag, att de äro långt ifrån illa använda.

Af dessa skäl tillstyrker jag bifall till Utskottets förslag.

Grefve Posse: Såsom flere talare anmärkt är denna fråga visserligen i sig själf icke så betydande, men den står dock i sammanhang med vissa andra särdeles viktiga frågor. Jag menar naturligtvis, att den i sig innebär den princip, att skatter och onera, som förut legat på särskilda samhällsklasser, böra öfverflyttas på det allmänna. Man kan i detta hänseende gå till väga på två sätt. Det ena är att kasta dem direkt på staten, den andra att öfverföra dem på kommunen. Begge dessa sätt äro nu här föreslagna, det ena af Utskottet och det andra af en reservant, Herr von Gegerfelt. För Utskottets åsigt hafva vi af en ledamot på blekingebänken hört en utredning, som gick tillbaka ända till 1840 års riksdag och hvilken, så vidt jag kan förstå, var mycket fullständig och på mig utöfvade det inflytande, att ehuru jag mera lutar åt reservantens mening, jag likväl tycker, att de skäl han anförde voro mycket goda. Jag ber dock få göra honom uppmärksam på, huruvida icke de skäl han angaf skulle kunna lika väl användas för reservantens åsigt. Han sade nemligen, att man redan vid 1840 års riksdag yrkade, att häradshäktena skulle byggas af allmänna medel. Jag hemställer nu om icke kommunalmedel äro allmänna medel och om icke således, såvida ifrågavarande skyldighet öfverflyttas på kommunen, den kommer att bestridas af allmänna medel. Jag tror således, att det skälet skulle kunna gälla lika mycket för reservantens åsigt, men det finnes dessutom ett annat skäl, som talar för densamma. Utskottet har nemligen i sitt utlåtande sagt, att under flera föregående riksdagar framställningar blifvit gjorda, åsyftande att lätta ifrågavarande besvär med bibehållande af häradet eller tingslaget såsom gemensambet med skyldighetens fullgörande och att i öfverensstämmelse härmed begge Kamrarna vid 1867 års riksdag beslöto en skrifvelse i ämnet, som dock ej blef expedierad. När nu Riksdagen vid en så nära tidpunkt beslutat en skrifvelse i en riktning, är det då skäl att, ehuru intet blifvit i frågan åtgjort, nu afåta en skrifvelse i en annan riktning? Det synes mig, att om Riksdagen vidblefve den åsigt, som 1867 års skrifvelse uttalar, och inginge med en förnyad påminnelse, så skulle derigenom ett större tryck utövas, än om Riksdagen nu yrkade något nytt, ty då kunde Regeringen med skäl säga, att Riksdagen ej vet hvad den vill. 1867 års skrifvelse går i alldeles samma riktning som den af reservanten tillstyrkta.

Härtill kommer ytterligare ett skäl, som talar för bifall till reservantens skrifvelseförslag. Om det är en riktig princip, att flytta skatter från särskilda samhällsklasser in på allmänheten och att så är, derom är jag fast öfvertygad, så är dock af den aldra yttersta vikt, att denna princip icke blir våldsamt genomförd utan sakta och fogligt. Reservanten har yrkat, att man skall gå in till regeringen med begäran att regeringen ville låta tillvägbringa erforderlig utredning i frågan samt derefter för Riksdagen framställa förslag grundadt på en fördelning efter billiga grunder. Jag tror att man bör iakttaga

den försigtighet, som reservanten tillstyrkt, ty om man också icke kan såsom befogad anse den af honom framförda klagan, att städerna lida orätt genom Utskottets förslag, så är dock troligt, att städerna lefva i den öfvertygelsen och dervid bör man fästa det afseende, att man icke går våldsamt tillväga utan lemnar tillfälle till den utredning, som måste blifva en följd af en skrifvelse i den af reservanten angifna syftning.

Går man således den medelväg reservanten angifvit, d. v. s. att man erkänner en princip, men icke vill våldsamt tillämpa den, utan, såsom det heter här i landet, lemna vederbörande tillfälle att blifva hörda, så har man beträdt den rätta vägen.

Herr Faxé: Jag delar i viss mån de motiv, som af Herr von Gegerfelt blifvit i hans reservation anförda, nemligen i så måtto som jag anser det olämpligt, att staten skulle öfvertaga skyldigheten att underhålla redan befintliga tingshus och häradsfängelser eller att staten skulle i stället för häradet bygga tingshus åt sådana tingslag, som för närvarande icke äro försedda med dylika. Efter min tanke skulle derigenom en oberättigad förmån tillskyndas de härader, som hittills underlåtit att fullgöra sina skyldigheter uti ifrågavarande hänseende. Dessutom skulle underhållet af nu befintliga tingshus för staten medföra en ganska betydlig inveckling af förhållandena eller också kostnader, som icke skäligen böra drabba staten, ty en del tingshus innefatta jemväl boställen åt häradshöfdingarne och på andra ställen äro de byggda i så stor skala, att de äfven innehålla lokaler för sammanträden af hvarjehanda slag. Jag anser således, att byggnadsskyldighet icke bör ifrågakomma för staten i andra fall, hvad stads- och häradsräktena beträffar, än då fråga är om att uppföra nya sådana, af mera tidsenlig och omfattande art, d. v. s. efter en sådan plan och af sådan beskaffenhet, som af Kongl. Maj:t godkännes, och, hvad tingshus beträffar, endast vid nybyggnad och äfven detta blott i de fall, att denna föranledes af tingslags sammanläggning eller tingsstads flyttning eller förändrad domstolsorganisation. En talare på stockholmsbänken trodde, att det är ungefär detta, som åsyftas i den föreslagna skrifvelsen. Jag kan icke finna, att en sådan uppfattning är riktig, ty den af Utskottet föreslagna skrifvelsen innehåller: "att Riksdagen måtte i underdånig skrifvelse, med uttalande af den åsigt, att staten bör öfvertaga skyldigheten att bygga och underhålla tingshus och häradsfängelse, så ock stadshäfte, anhålla att Kongl. Maj:t täcktes i sådant afseende låta åvägbringa erforderlig utredning angående sättet och vilkoren för sakens genomförande samt derefter för Riksdagen framställa förslag i ämnet. Efter orden måste detta afse jemväl alla nu befintliga tingshus och häradsfängelser.

En talare på skaraborgsbänken, som instämde med reservanten Herr von Gegerfelt, ställde denna fråga i sammanhang med flera andra stora frågor. Jag tror icke, att detta är rätt lämpligt, utan att vi nu böra hålla oss ensamt till denna sak och icke till något annat.

För min del är jag tacksam mot den ärade representanten från Kopparbergs län, som upptagit mitt förslag från förra riksdagen,

men jag vill nu, om det tillåtes mig, närmare precisera det och föreslå således, att Riksdagen må i underdånig skrifvelse, med uttalande af den åsigt, att staten bör icke allenast, på sätt hittills stundom skett, vidkännas den kostnad, som erfordras för uppförande af stads- och häradshäkten efter sådan plan och af sådan beskaffenhet, som af Kongl. Maj:t godkännas, utan ock bekosta nybyggnad af tingshus, der sådan nybyggnad föranledes af förändring utaf tingslag eller tingsställen eller af domstolarnes organisation. anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes i hvarje förekommande fall taga under öfvervägande om och i hvad mån bidrag från statens sida bör lemnas, samt derom till Riksdagen göra framställning“.

Då emellertid nu icke mindre än fyra förslag föreligga, finner kanhända Kammarern sig för närvarande icke kunna fatta ett afgörande beslut, och då Medkammaren återremitterat frågan, så vill jag nu icke yrka bifall till mitt förslag, utan hemställer om betänkandets återremiss.

Herr von Ehrenheim: En talare har här yttrat, att frågan om de undantagsskatter eller besvär, som ligga på jorden, allt mer och mer tränger sig på oss och i denna obestriddigen sanna sats ligger, efter min uppfattning, en uppmaning att särdeles varsamt gå till väga i alla dithörande frågor. Af denna grund finner jag mig nu förhindrad att kunna biträda Lag-Utskottets här framställda förslag. Det synes mig knappt finnas något skäl att, så länge den nuvarande organisationen i afseende på domsagornas indelning och storlek är bestående, ålägga staten både att bygga och underhålla tingshus och häradsfängelse. Hvad tingshusen beträffar, så erkänner Utskottet, att de på många ställen, förutom till domstolslokal, användas till helt andra ändamål, icke blott till bostäder åt personer, som häradet förskaffar sådana, utan äfven till häradets sammankomster i allmänhet. På andra ställen och visserligen icke på ett ringa antal, finnas ej särskilda tingshus, utan tingen hållas i sockenstugan, folkskolesalen eller annan dylik lokal. Att nu yrka, att staten skulle öfvertaga uppförandet och underhållet af tingshus under förhållanden, som äro så oregelbundna och så fullkoraligt olika på olika ställen, synes mig alldeles orimligt. Om man också vill tro, att staten numera bygger billigt — att den bygger billigare än kommunen medgifver jag — så är säkert, att anspråken på staten blifva större och att, sedan staten åtagit sig den här föreslagne byggnadsskyldigheten, så kommer icke ifråga, att hålla tingen i skolsalen eller sockenstugan, utan då komma nog anspråken på rymliga tingshus att göra sig gällande. Det enda skäl, som finnes för att staten skall öfvertaga ifrågavarande skyldighet, är den omtalade organisationen af domsagorna. Det synes mig nemligen, på sätt två talare förut antydt, vara alldeles gifvet, att, om en sådan organisation kommer till stånd och flera häraders sammanslås till ett tingslag, skäl finnas för att staten första gången träder emellan och till en del eller helt och hållet uppför det nya tingshuset; men äfven i sådant fall protesterar jag emot att staten öfvertager underhållsskyldigheten. Denna skyldighet torde så mycket snarare kunna förläggas på den större samfälligheten, som den nu ålig-

ger den mindre. Deremot delar jag den uppfattning, att man lika litet bör låta underhållet af tingshus och häradsfångelse som andra allmänna hus uteslutande hvila på jorden. Det är nemligen min åsigt, att i denna skyldighet att fullgöra ett ovisst besvär, hvars kostnader äro alldeles oberäknliga såsom beroende på det sätt, hvarpå det utföres och efter prisen på materialet, ligger en orättvisa af alldeles samma art, om än mindre, som den, hvilken begicks för två- à trehundra år sedan, då skatterna uteslutande ålades vissa klasser eller viss egendom. Jag anser således, att underhållsskyldigheten bör fördelas på en vidsträcktare krets. Nu har en talare sagt, att uttrycket "billiga grunder" vore honom förhatligt, emedan det är så obestämt. Jag medgifver detta och önskar, att Riksdagen ville närmare bestämma det, men då detta ärende tillhör Lag-Utskottet, som vid hvarje riksdag är belastadt med många göromål, så är föga sannolikt, att en så svår fråga kan inom Utskottet finna sin lösning. Han frågade vidare hvad som menas med "billiga grunder". För min del anser jag i första rummet, att fyrktalet icke är en billig grund, ty det är gifvet, att intet är orättvisare, än att på den tillfälliga inkomsten och på dem, som tillfälligtvis bo inom kommunen, lägga en så stor del af kostnaden för allmänna hus' byggande och underhåll, som efter fyrktalet skulle belöpa sig på dem. Också finnes i 1867 års riksdags-skrifvelse en bestämd antydning härom, då det der heter, att embets- och tjänstemän borde erhålla lindring eller blifva befriade. Jag tror verkligen icke, att det med god vilja skulle vara så oändligt svårt att i detta afseende träffa några tillfredsställande grunder. Det kunde då låta sig göra antingen att inkomstbevillingen i allmänhet deltog i ringare mån än fastighetsbevilling, eller att man alldeles undantog eller medgaf en betydlig lindring för den del af bevillingen, som härflyter från löner och dylikt.

Emellertid, i den ställning frågan nu innehar, och då man vill aflåta en skrifvelse till Kongl. Maj:t, så synes mig, att denna skrifvelse snarare borde innehålla något i den syftning, som Herrar Faxe och Sundell föreslagit, men med det tillägg att, sedan tingshus och häradsfångelse blifvit uppförda, underhållsskyldigheten skall utgöras af kommunen efter billiga grunder, och anhåller jag i sådan syftning om återremiss.

Friherre Nordenfalk: Om icke yrkande på återremiss här blifvit framställt, skulle jag icke besvära Kammaren med att framlägga min särskilda mening, men om detta yrkande af Kammaren bifalles, skulle jag vilja hafva uttalade de skäl, som hindrat mig att bifalla Utskottets förslag sådant det nu föreligger.

Hvad emellertid först beträffar reservantens förslag, hvartill några talare yrkat bifall, vill jag erinra, att Lag-Utskottet flera gånger förr framställt samma förslag. Det har icke syntts mig lämpligt, att ånyo framlägga detsamma, då Kammaren förut afslagit det och återremitterat frågan för att få *andra* grunder för fördelningen bestämda, ungefärligen dem som nu ligga till grund för Utskottets betänkande.

Orsaken, hvarföre jag dock ej heller kan i allo gilla Utskottets

förslag är den, att det förefaller mig oegentligt, att Utskottet — ehuru påpekande de stora svårigheter, som skulle uppstå deraf, att staten öfvertager ifrågavarande byggnadsskyldighet — likväl ovilkorligen anser, så böra ske och derefter hemställer om en anhållan till Kongl. Maj:t, att få saken utredd. För min del tycker jag, att en utredning bör *föregå* ett så kategoriskt uttalande, som det Utskottets skrifvelse innehåller. Jag tror, att, om Riksdagen vill afåta en skrifvelse i ämnet, den bör grunda sig på de åsikter, som vid förra riksdagen uttalades af Herr Faxe och nu upptagits af Herr Sundell i förra delen af hans reservation. Men i denna skrifvelse torde böra intagas jemväl en anhållan rörande stadshäktena, då härigenom den ensidighet, hvaraf Utskottets förslag synes lida, förekommes. Ar man ense om, att staten bör öfvertaga ifrågavarande skyldighet, så torde ordet "om" böra utgå och endast uttrycket "*i hvad mån*" kvarstå. Deras betänkligheter, hvilka anse, att staten bör öfvertaga ensamt byggnadsskyldigheten, blifva på så sätt undanröjda. Ehuru jag icke vill motsätta mig en återremiss, så får jag likväl nu anhålla om proposition på mitt förslag, så lydande: "att Riksdagen i underdånig skrifvelse anhåller, det Kongl. Maj:t i sammanhang med åtgärderna för underdomstolarnes reorganisation täcktes taga under öfvervägande i hvad mån staten bör bekosta byggandet af tinghus, härads- och stadshäkte, samt, efter erforderlig utredning af frågan, derom till Riksdagen afgifva förslag.

Herr von Gegerfelt: Ehuru diskussionen blifvit temligen lång, vågar jag dock påkalla några ögonblicks uppmärksamhet för att få besvara de anmärkingar, som blifvit framställda mot min reservation och mitt förra yttrande.

En talare har anmärkt, att en förhöjning i bevillningen efter andra artikeln i allmänhet ifrågakomme endast då en tillfällig brist i stadskassan uppstode. Jag får dervid erinra, att, i samma mån som statsmedel användas till behof, som nu fyllas af kommunen, blir bristen större. För öfrigt har jag endast exempelvis tagit 2:dra artikeln till grund för min beräkning, och äfven öfriga skatter utgå väl efter något så när samma förhållande. Hvad särskildt angår städerna, måste man väl, i trots af Herr von Kochs yttrande, medgifva, att de i ganska betydlig mån deltaga i statsutgifterna, och åtminstone måste jag antaga detta, intill dess Herr von Koch kommer med sin utlofvade utredning. Beträffande den ofta upprepade, af Herr von Koch återopade, omständigheten att städerna uppbära bränvinsförsäljningsafgiften, så får jag erinra, att detta är en beskattning på kommunens medlemmar af en rörelse, idkad inom kommunen.

Det har anmärkts af en bland de förste talarne, att staten skulle kunna bygga med större hushållning än kommunerna; men äfven om så sker, torde de större anspråken, hvilka i sådant fall otvifvelaktigt komma att göra sig gällande, tagas i beräkning. Utskottet har riktigt anmärkt, att tingshusen skulle blifva "tidsenligare", om de byggdes af staten. Jag fruktar att i sådant fall hushållsaktigheten icke komme att anses för tidsenlig.

Flere talare hafva frågat hvad som menas med uttrycket "billiga grunder". Derpå behöfver jag endast svara, att dessa ord i detta hänseende betyda detsamma som när de förekomma i andra skrivelser till Kongl. Maj:t, såsom i den vid sista riksdagen aflättna angående likartade ämnen. Det måtte väl icke vara värre att bestämma billiga grunder för det betydliga onus, som nu är i fråga, än för de vida större besvären, prestgårds- och kyrkobyggnadsskyldigheten. För öfrigt är min åsigt, att fyrktalet verkligen är en billig grund. Det har anmärkts, att de som endast en kort tid äro bosatta inom en kommun och derunder få deltaga i ett större byggnadsföretag, drabbas af en obilligt stor utgift. Huru i detta hänseende bör förfaras, därför har Herr von Koch gifvit en synnerligen god anvisning, då han i flera motioner föreslagit, att hvarje nybyggnad skulle fördelas på flera år genom amortering.

Friherre De Geer och flere talare med honom hafva uttryckt den åsigt, att staten endast i sammanhang med ett förändradt ordnande af domskretsarne bör öfvertaga ifrågavarande skyldighet; derom lemnar dock Utskottets skrivelsetförslag icke någon antydning; enligt detsamma skulle öfvertagandet blifva ovillkorligt.

Herr von Koch har hufvudsakligen uppehållit sig vid frågan om skyldigheten att bygga fångelser; tingshusbyggnadsskyldighet är dock den hufvudsakligaste delen af ifrågavarande onus. För fångelserna har staten redan gjort mycket och kan göra ännu mera, utan att de af mig åberopade skälen mot Utskottets förslag derå blifva tillämpliga. Om öfverflyttningen af byggnadsskyldigheten inskränkes till fångelserna har jag ej något att deremot erinra. En talare har yttrat, att en mindre orättvisa skulle uppstå derigenom, att staten öfvertager byggnadsskyldigheten och kostnaden således fördelades på alla medborgare, än om kostnaden bestredes af samtliga medlemmarne inom kommunen. Häremot får jag anmärka, att en orättvisas tryck beror icke på hvad den kostar, utan på sjelfva orättvisans beskaffenhet, och orättvisan består just deri, att städerna skulle åläggas att bygga domstolslokaler icke allenast åt sig sjelfva utan jemväl åt landsbygden.

Herr Nordström har ansett det icke vara lämpligt att framlägga det förslag, min reservation innehåller, emedan det flera gånger tillförene blifvit ogilladt. Jag tror likväl, att stämningen blifvit något förändrad, och att Kammaren vill mera tillmötesgå de anspråk, som befinnas billiga. Då emellertid nu flera nya åsikter blifvit framställda, af hvilka en del synas mig vara ganska tänkvärda och Andra Kammaren återremitterat detta betänkande, anhåller jag att få afstå från mitt förra yrkande och förena mig med dem, som yrkat återremiss.

Herr Tornerhjelm: Denna fråga är långt ifrån ny, ty vid tre riksdagar har den förevarit, ehuru under en annan klädnad. Då har Utskottet frankommit med förslag att denna skyldighet, som nu åligger vissa delar af jorden, skulle fördelas äfven på den jord som nu är derifrån befriad. Dessa förslag hafva med ovilja och i mer eller mindre skarpa uttryck blifvit af denna Kammare tillbakavisade, och det har gjort, att Utskottet nu förlorat smaken att, om jag så får

säga, tumma på eganderätten. Den siste talaren yttrade, att han trodde, det denna Kammare nu fått en annan uppfattning, eller, såsom det heter, "ville med mera beredvillighet gå Medkammaren till mötes". Det är visserligen saunt, att man vill gå Andra Kammarens önskingar till mötes vid de stora reformerna och borttaga eller fördela några prestanda, hvilka nu hvila på vissa delar af jorden, och som möjligen tillkommit under orättvisa förhållanden. Jag tror, att när man kommer till den stora frågans lösning, denna Kammare skall visa sig tillmötesgående, men att kasta denna börda, som nu åligger några, på andra, det kallar jag icke ett tillmötesgående utan en orättvisa. Nu inrymmes dessutom i detta förslag tjänstemän och löntagare, och man vill fördela bördan på alla klasser af medborgare. Om det vore en nödvändighet som framkallat detta förslag, skulle jag kunna biträda det, men jag vet icke, att ifrågavarande onus är så särdeles tryckande eller att det framkallat någon oro i landet. Saken är den, att, då en enskild motion framkastas, Lag-Utskottet gerna går dess ärenden. Lag-Utskottet vill kasta bördan på staten, ehuru man vet, hvilka kostnader tingshusbyggnader medföra. Hvertill de gamla skulle användas vet jag ej rätt, om icke till barnhem eller något dylikt. De nya skulle säkerligen byggas som palatser. Dessutom tror jag, att man icke nu bör biträda de partiella reformernas väg.

Hvad den siste talarens reservation beträffar, kan jag icke förena mig deri, då den innebär ett närmande till de åsigter, som denna Kammare tre gånger afslagit. Skulle denna reservation vinna bifall, så vore denna Kammare föga konsekvent. Reservanten har begagnat orden "billiga grunder", ett mycket vackert och nätt uttryck; men, mina Herrar, hvad är billiga grunder? Är det att taga en börda från den som har den och kasta den på en annan? Det är mycket behagligt och visserligen mycket billigt för den ena men lika obehagligt för den andra.

Många talare hafva uppträdt i olika riktning, många hafva talat för bifall till Utskottets förslag. Bifalla det vill jag icke, och jag skulle helst vilja yrka bestämdt afslag, ty jag tycker, att det vore bäst öfverensstämmande med denna Kammares sjelfständiga hållning om den sade sin mening rent ut. Emellertid hafva äfven yrkanden om återremiss blifvit framställda, också för att "tillmötesgå Medkammaren", som beslutat återremiss. Hade Andra Kammaren ansett den i Utskottets förslag uttryckta princip riktig, så hade den nog bifallit förslaget. Detta har Andra Kammaren icke gjort, utan endast återremitterat frågan för att se hvad denna Kammare skulle besluta. Kanhända är det därför politiskt klokt, att äfven vi återremittera betänkandet. Jag får således hemställa om återremiss af betänkandet; kanske äro vi nog lyckliga att ej få återse det denna riksdag.

Greve Mörner, Oscar: Det har här blifvit anfördt, att skyldigheten att bygga och underhålla tingshus och häradsfängelse icke skulle vara en statsangelägenhet, utan något som allenast tillkomme medlemmarne i de kommuner, af hvilka häradet utgjordes. Är det emellertid för någonting, som menniskorna förenat sig i samhällen, så måtte det vara för att afskaffa det våld, som egt rum under

naturrättens dagar, och för att införa ett ordnad rättstillstånd. Då måste också rättstillståndets upprätthållande blifva samhällets första och mest oeftergifliga pligt. Om man emellertid anmärker, att skyldigheten att bygga lokal för rättsskipningen sedan lång tid tillbaka i Sverige varit ett onus, som till betydlig del hvilat på en enskild klass af medborgare, och man med anledning deraf mot en allmännare fördelning af denna skyldighet invänder, att andra medborgare deraf alltför mycket skulle betungas, så torde man dock böra erinra sig, huru förhållandet varit i Sverige under fornda dagar. Der, liksom i allmänhet i hvarje nybildadt samhälle, fördelades nästan allting på enskildheter: vissa orter fingo vissa enskilda förpligtelser, så att utskylder och pålagor ingalunda voro för hela samhället gemensamhet, utan genom aggregatet af alla dessa särskildheter fylldes samhällets allmänna och oundvikliga behof. Vid denna fördelning föll naturligtvis tyngsta bördan af skatter och onera på *jorden* och dess *egare*, hvilka också voro de mest beskattbara af alla den, på hvilka utgifter kunde läggas. Från denna tid härleder sig äfven stadgandet i vår lag, att tingshus och häradsfängelse skola byggas och underhållas af kommunerna; men om man besinnar, att tingshusen ingalunda äro till för kommunernas enskilda bästa, utan att alla landets medborgare der kunna få sina angelägenheter afhandlade, och då hvar och en vet, att det dagligen inträffar, att personer från alla landsänder råttgångar än här och än der och derföre också måste begagna dessa för rättsskipning upplåtna lokaler: så bör man också deraf kunna finna, att den rättsgrund, enligt hvilken kommunerna skola bygga och underhålla dessa byggnader, verkligen numera icke eger giltighet, äfven om medgifvas måste, att denna skyldighet för kommunerna, som rätteligen borde tillkomma staten, fortfar längre än många andra, hvilka, från att vara en *kommunens*, öfvergått till att vara en *samhällets gemensamma* angelägenhet. Härmed torde jag äfven hafva besvarat den anmärkning, som blifvit gjord derom, att genom Utskottets förslag utgifter skulle tillskyndas det allmänna. Sådana utgifter påföras ofta det allmänna genom nya företag, men då de krävas af samhällets väl, så har man icke rätt att deröfver klaga. Skyldigheten att bygga tingshus och häradsfängelse torde väl icke i och för sig anses såsom särdeles betungande, men då rättelse blifvit påyrkad, vill det synas mig som om man borde tillse, att den ändring som vidtages går på den enda vägen som är den rätta, och det är den, att nämnda skyldighet upphör att vara ett åliggande för ett mindre antal personer och i stället blir ett åliggande för samhället i dess helhet.

Man har här åberopat, att vid 1867 års riksdag en underdånig skrifvelse till Kongl. Maj:t, åsyftande att lätta ifrågavarande besvär genom en jemnare och mera tidsenlig fördelning på alla medlemmarne af tingslagen, blifvit beslutad, ehuru samma skrifvelse icke kom att blifva expedierad. Detta är ganska sannt. Huru beslutet om denna skrifvelse tillkom vet jag icke, och jag tror icke, att jag var närvarande i det plenum, då beslutet fattades; men det vet jag, att jag icke kan anse detta beslut såsom bindande för mina åsikter vid detta tillfälle. Riksdagen kan nemligen byta om åsikter, och då

vi på förmiddagen erfarit, att en af Kongl. Maj:t utfärdad författning, som icke är äldre än från 1867, kunnat af Kongl. Maj:t anses påkalla ändring, så måtte det finnas mindre underligt, om en ändring i åsigtter kan anses rättmätig i fråga om ett beslut, som aldrig blef expedieradt och således i själfva verket icke blef något egentligt beslut.

Jag vill icke nu uppehålla Kammaren med att åter upprepa en mängd saker, som här blifvit yttrade, men då flera olika förslag här blifvit framställda och jemväl en återremiss påyrkats, så ber jag blott Kammaren besinna, hvartill en sådan skulle kunna leda. Utskottet kan då naturligtvis icke framkomma med det förslag, som nu är framlagdt, då Utskottet nemligen måste anse, att denna åsigt blifvit af Kammaren förkastad, och att Kammaren således förklarar, att rättskipningens upprätthållande icke bör vara ett statsbestyr utan något annat. Skall då *det närvarande* förhållandet fort fara? Det vilja vi icke, säger en ganska kompakt opinion. Eller skall kanske skyldigheten öfverflyttas på några enskilda individer i stället för på staten? Man säger, att det är en rättskränkning, om skyldigheten öfverflyttas på staten i sin helhet, men man besinnar icke, att rättskränkningen blefve ännu större, om skyldigheten öfverflyttades på endast ett antal enskilda individer. Jag vet verkligen icke hur man skall kunna åstadkomma reda i detta kaos.

Det har äfven här blifvit föreslaget, att staten skulle öfvertaga denna skyldighet endast i den mån en förändring skedde i den närvarande domstolsorganisationen; men hvad innebär väl detta förslag, om man utvecklar konsekvenserna deraf? Jo, staten erkänner, att det är dess skyldighet att öfvertaga kostnaderna för rättsskipningen, men staten vill icke fullgöra denna skyldighet utan att stipulera vissa villkor. Är väl detta, mina Herrar, att handla efter en *princip*? Antingen *har* staten en skyldighet, och då bör den också fullgöra den, eller också *har* staten den *icke*, och då bör staten vara derifrån befriad!

Vidare har det blifvit yttradt, att det skulle vara *politiskt klokt* att återremittera frågan. Jag förstår mig icke på den politiken, men jag inser, att åtminstone min verksamhet i Lag-Utskottet genom ett sådant förfaringsätt skulle blifva dödad. Erhåller Utskottet icke något yttrande, som upplyser hvarföre ärendet blifvit återremitteradt, så — jag kan icke säga hvad jag måste tänka om en sådan åtgärd, men hvad jag vet är, att jag måste anse mig pliktig att afhålla mig ifrån egentligt deltagande i ärenden, om hvilkas möjliga behandling i Kamrarna man icke kan göra sig något begrepp. Om Kammaren ogillar Lag-Utskottets förslag, så vore det Kammaren värdigt att formulera ett annat beslut eller att åtminstone något närmare antyda hvad den vill; men då det i Kammaren råder ett kaos af divergerande meningar och det endast framhålles, att Lag-Utskottets åsigt skall förkastas, hvad kan man väl då begära af Utskottet? *Något* beslut kommer väl Utskottet sannolikt att fatta, men det beslutet kan väl icke gerna blifva något annat än att föreslå Riksdagen en underdånig skrifvelse till Kongl. Maj:t, med anhållan om sådana förändrade stadganden att de närvarande åliggandena i detta afseende blifva för medlemmarna af tingslagen efter *billiga* grunder gemen-

samma. Vi skulle således antaga ett slags palliativåtgärd: vi säga att det är orättvist att öfverflytta skyldigheten på *staten*, men vi medgifva icke, att det vore orättvist att dermed betunga en *enskild klass* af medborgare. Jag hade verkligen icke ämnat att yttra mig i denna fråga, men jag har till slut icke kunnat bibehålla tystnaden, och jag nödgas nedlägga min protest mot Kammarrens beslut, i fall det skulle blifva en återremiss.

För öfrigt har jag ingenting annat att tillägga, än att jag yrkar bifall till Utskottets förslag.

Herr Nordström: Redan under två föregående riksdagar har frågan om byggande af tinghus och häradshäkte blifvit i följd af derom väckta motioner underställd Riksdagens pröfning. Detta och att den åter nu väckes, är i min tanke lätt förklarligt. De uti 4 § 26 kap. Byggningsbalken derom gifna och nu gällande stadganden kunna icke mer erkännas vara tidsenliga, ej mindre i afseende å dessa byggnaders beskaffenhet, än i hvad angår frågan om hvilka i kostnaderna för uppförandet skola deltaga. Ändamålet med dessa hus är sådant, att någon befrielse från deltagande deri ej borde ifrågakomma; men privilegierna i detta afseende äro likväl ännu så befastade genom 114 § Regeringsformen, att de ej kunna förändras utan Ridderskapet och Adeln i behörig ordning dertill gifna bifall. Det vore, efter mitt omdöme, numera väl på tiden, att alla de kommunala privilegier af olika slag, som ännu äro jordlägenheter af sätessfrälse- och allmänt frälse natur förbehållna och uti Byggningsbalken omförmälas, skulle upphöra att gälla. De äro ej förenliga med vårt nya, genom lag fastställda och utbildade kommunalväsende, ej heller med vår på ståndskilnadens upphäfvande grundade nya statsförfattning, och ej heller med den medborgerliga tidsandan i allmänhet; men oförändradt, det oaktadt, kvarstående blifva de endast hinderliga för ändamålsenlig utveckling af vårt ekonomiska samlif och för vidtagande af sådana åtgärder, som måste anses såsom naturliga följder af den genomgripande förändring af förhållandet emellan landtmanna- och stadsmanna-näringsar, som i nyare tider försiggått och allt vidare kommer att fortgå.

Man måste beklaga det i vårt lagstiftningsarbete så ofta framträdande grundfel, som visar sig deri, att vid ifrågasatta förändringar i vissa delar af vår ekonomiska lagstiftnings man förbiser det samband, hvori det som skall förändras står med andra delar af den positiva rätten, och den ändring som i följd deraf äfven borde vidtagas i dessa sednare. Sådant är ock nu förhållandet i hvad den föreliggande frågan beträffar. Att staten skulle öfvertaga byggandet af tinghus och häradshäkten kunde väl ur principiell synpunkt försvaras, ehuru verkställigheten obestriddigen skulle medföra drygare kostnader, än hvartill den nu såsom en häradangelägenhet uppgår. Men en sådan öfverföring af en kommunalskyldighet på staten blefve öfverflödig, derest de befrielse från deltagande i kostnaderna dertill, som nu ega rum, upphäfdes, och således all jord komme att deri taga del. En stor tjänst åt det allmänna skulle derföre beredas, om regeringen ville vidtaga erforderliga mått och steg till afskaffande

i behörig ordning af alla de i Byggnings-balken omförmälda kommunala privilegier, som nu berättiga till befrielse från deltagande i de s. k. besvär af olika slag, hvilka kommunerna på landet i förhållande till det allmänna skola fullgöra. Så länge sådant ej skett, måste hvad nu derom är stadgadt hållas vid makt; och detta utgjorde skälet, hvarför äfven den nu föreliggande frågan vid de föregående tillfällen, då den till pröfning förekommit, icke kunnat annat än förklaras böra förfalla. Att, såsom nu är föreslaget, öfverföra på staten och således alla dess medlemmar en utgift, som nu åligger vederbörande kommuner, må vara skäligt, om utgiften uppgår till det belopp, som gör den för respektive kommuner tryckande; men om det tryckande har sin grund uti ojemn fördelning, är det naturligtvis der, som boten bör användas; och som aktningen för vederbörande ständsrepresentanters fosterländska tänkesätt icke tillåter annat än antagandet, att de från dessa privilegier vilja, på tillfrågan, afstå, så anser jag för min del, att denna utväg vore den, som i främsta rummet borde vidtagas. I frågans nuvarande skick kan annat än afslag å de propoierade ändringarne ej följa.

Herr Faxe: Jag anhåller att få uppgifva skilnaden emellan de tre förslag, som i ungefär samma riktning här blifvit framställda. Lag-Utskottets förslag innehåller, att staten skall utan inskränkning öfvertaga skyldigheten att bygga och underhålla tingshus, häradsfängelse och stadshäkte, således såväl de nuvarande som de blifvande. Det förslag, som Friherre Nordenfalk framställt, afser, att Riksdagen hos Kongl. Maj:t skulle hemställa, att Kongl. Maj:t, i sammanhang med åtgärderna för domstolarnes förändrade organisation, ville taga under öfvervägande, i hvad mån staten bör bekosta byggandet af tingshus och häradsfängelser och derom till Riksdagen afgifva förslag.

Det tredje af mig framställda förslaget skiljer sig först från Lag-Utskottets deruti, att jag anser staten endast böra bygga sådana häradsfängelser, som uppföras efter en af Kongl. Maj:t gillad plan, och ej heller några andra tingshus än dem, som blifva en följd antingen af tingslagens förändring eller tingsställes förflyttning eller en ny domstolsorganisation. Mitt förslag skiljer sig vidare från Friherre Nordenfalks deruti, att enligt hans åsigt det blott skulle vara underdomstolarnes förändrade organisation, som borde föranleda staten att bygga tingshus, hvilket deremot icke skulle blifva en följd hvarken af en förändring af tingslagen eller af en förflyttning af tingsställen. Jag har velat nämna detta, på det att Kammaren måtte rätt uppfatta innehållet af de olika förslagen och anhåller för öfrigt om bifall till det af mig framställda yrkandet.

Herr von Sydow: I anledning af Herr Faxes förslag, som närmast öfverensstämmer med de åsikter, på grund hvaraf Herr von Ehrenheim yrkade återremiss, ber jag att få fästa uppmärksamheten derpå, att om detta förslag antages, så skulle det mål, som åtminstone jag för min del anses såsom det viktigaste vid en förändring i förevarande hänseende eller åstadkommandet af större permanens i

underdomstolarnes förhandlingar, i väsendtlig mån förfelas. Detta förslag åsyftar, att Kongl. Maj:t och Kronan skulle bygga men ej sedermera underhålla tingshus åt sådan tingslag, som sammanslås, eller der en förändring af tingsställena blir erforderlig. Då någon förändring i afssende på underhållsskyldigheten af tingshusen således ej ingår i förslaget, har detta det emot sig, att den fråga, som nu under flera riksdagar varit föremål för vidlyftiga förhandlingar, dermed icke kunde anses löst. Således kan jag för min del icke biträda detsamma och, hvad beträffar yrkandet om återremiss, instämmer jag fullkomligt uti hvad Grefve Mörner derom redan yttrat. En talare, Herr Nordström, har anmärkt, att tiden nu icke vore inne att vidtaga några åtgärder i detta hänseende. Jag är af alldeles motsatt åsigt. Jag tror, att någon lämpligare tidpunkt knappast kan finnas än den närvarande, då vi sedan ett år tillbaka hafva en lag, som söker åstadkomma, att tingslagen så vidt möjligt förenas till ett eller två inom hvarje domsaga, hvarigenom man vill göra domstolarne på landet lättare tillgängliga för allmänheten, än nu är förhållandet.

Jag fortsätter således mitt yrkande om bifall till Utskottets förslag.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad, yttrade Herr Grefven och Talmannen, att under densamma hade afgifvits följande yrkanden, nemligen: 1:o) att den förevarande punkten måtte bifallas; 2:o) af *Friherre Nordenfalk*, att Kammaren för sin del skulle fatta följande beslut: "att Riksdagen må i underdånig skrifvelse anhålla, det Kongl. Maj:t, i sammanhang med åtgärderna för underdomstolarnes förändrade organisation, täcktes taga under öfvervägande, i hvad mån staten bör bekosta byggandet af tingshus, härads- och stadshäkte samt, efter erforderlig utredning af frågan, derom till Riksdagen afgifva förslag"; 3:o) af *Herr Faxæ*, att Kammaren skulle antaga följande förslag till beslut: "att Riksdagen må i underdånig skrifvelse, med uttalande af den åsigt, att staten bör icke allenast, på sätt hittills stundom skett, vidkännas den kostnad, som erfordras för uppförande af stads- och häradshäkten efter sådan plan och af sådan beskaffenhet, som af Kongl. Maj:t godkännas, utan ock bekosta nybyggnad af tingshus, der sådan nybyggnad föranledes af förändring utaf tingslag eller tingsställena eller af domstolarnes organisation, anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes i hvarje förekommande fall taga under öfvervägande, om och i hvad mån bidrag från statens sida bör lemnas samt derom till Riksdagen göra framställning;" 4:o) att punkten måtte återförvisas; samt slutligen 5:o) att densamma skulle afslås.

Härefter framställde Herr Grefven och Talmannen först proposition på bifall till punkten, hvarvid svarades många ja och nej i blandning, sedermera proposition på antagande af *Friherre Nordenfalks* förslag, hvartill svarades nej, vidare proposition på bifall till *Herr Faxæs* förslag, hvartill jemväl svarades nej, ytterligare proposition på återremiss af punkten, då svaren utföllo med många såväl ja som nej, och slutligen proposition på afslag derå, hvilken proposition besvarades med många nej jemte åtskilliga ja: hvaruppå och efter det

proposition, på återremiss af punkten ånyo blifvit gjord samt med många ja och nej i blandning besvarad, Herr Grefven och Talmannen förklarade sig nu hafva funnit ja öfvervägande.

Flere ledamöter begärde votering.

Efter förmälan, det Kammaren borde bestämma, hvilketdera af de öfriga yrkanden skulle utgöra kontrapositionen vid den blifvande voteringen, framställde Herr Grefven och Talmannen proposition derå, att bifall till den ifrågavarande punkten skulle intagas i kontrapositionen, och då dertill svarades många ja jemte åtskilliga nej, förklarade sig hafva funnit ja öfvervägande.

Uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den som vill, att 1:sta punkten af Lag-Utskottets utlåtande N:o 24 skall till Utskottet återförvisas, röstar

Ja:

Den, det ej vill, röstar

Nej:

Vinner nej, bifaller Kammaren den ifrågavarande punkten.

Omröstningen företogs och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—37.

Nej—45.

2:dra punkten.

Bifölls.

Föredrogs ånyo Lag-Utskottets den 16 och 17 dennes bordlagda Utlåtande N:o 25, i anledning af väckt motion om bestämmandet af vilkor för utländings rätt att anställa rättegång emot svensk undersåte.

Herr Nordström: För min del tror jag, att Utskottet allt för hastigt fattat sitt beslut uti ifrågavarande ärende. I de flesta, jag vågar icke säga alla, utländska staters lagstiftningar är det regeln, att man af främlingar, som uppträda inför landets domstolar, fordrar en efter omständigheterna afpassad garanti för de kostnader, hvartill rättegången kan föranleda. Sådant är förhållandet i England, i Frankrike, i Italien och äfven af gammalt i Preussen. Huru det förhåller sig med de mindre tyska staterna, kan jag nu icke upplysa, men tror, att flera af dem antagit samma grundsats, ty den är icke ny, utan tvärtom mycket gammal.

Jag kan icke heller inse annat, än att den är med rättvisan fullt öfverensstämmande, ty huru ofta kan det icke ofta inträffa, att utländingar uppträda med rättegångar mot svenska män, hvilka äro helt och hållet gripna ur luften eller åtminstone icke grunda sig på tillräcklig sakkännedom och framför allt icke väckta med kunskap om våra lagar, hvaraf naturligtvis rättegångens beskaffenhet i väsendtlig mån är beroende. Om nu denne man förmärker, att han skall blifva den tappande, så kan han begagna sin rätt att begifva sig ur landet, hvarigenom Sverige får vidkännas alla de kostnader, som denna utländings rättegång medfört. Jag kan icke inse, hvarföre man skall låta det förblifva vid ett sådant förhållande isynnerhet i en tid, då nationernas samfärdsel med hvarandra blir allt lifvigare. Utskottets hufvudskäl har väl varit hvad som här yttras i betänkandet, att "den ifrågakända lagstiftningsåtgärden torde icke för närvarande vara af något trängande behof påkallad utan kunna anstå, till dess en revision af rättegångsbalken i dess helhet varder företagen". Jag kan icke neka till, att detta är ett skäl, och att det vore lyckligt, om man vid en blifvande revision af rättegångsbalken komme att taga detta ärende i öfvervägande. Då man emellertid erkänner, att motionens syfte är beaktansvärdt, hvilket ock Utskottet förklarat det vara, så ser jag intet hinder för att också nu vidtaga den ifrågasatta åtgärden. På dessa skäl tager jag mig friheten föreslå, att frågan måtte blifva till Lag-Utskottet återremitterad, hvilket jag anser så mycket mera lämpligt, som, efter hvad jag hört, Andra Kammaren fattat ett liknande beslut. Frågan är obestriddigen för vigtig för att blifva förkastad på så lätta skäl, som Utskottet förbringat för sin hemställan. Jag anhåller derföre om proposition på återremiss.

Herr von Gegerfelt: Jag vågar för min del påstå, att de skäl, som Utskottet åberopat för, om icke ett afslag, så åtminstone ett undanskjutande af frågan, torde vara fullt tillfyllestgörande. Den siste ärade talaren har yttrat, att så beskaffade lagstadganden finnas i de flesta främmande länder. Utskottet har också sagt, att frågan icke kan lösas, utan tagen kännedom om främmande länders lagar, och att tiden icke medgifvit Utskottet att inlåta sig på vidlyftiga studier i den vägen. Vidare får jag bemärka, att intet enda exempel blifvit uppgifvet hvarken af motionären eller någon annan, att svenska medborgare blifvit lidande genom utländingar, som begifvit sig ur riket för att undgå betala rättegångs- och kostnader. Till de skäl, som i betänkandet finnas anföra, torde jag kunna lägga ytterligare andra. I första rummet får jag dervid bemärka, att frågan icke i hufvudsaklig mån gäller annat än tvister i underrätterna, ty både svenska medborgare och utländingar måste ställa borgen, då de gå till högre instans. Vidare är det tydligt, att faran ej är synnerligen stor i afseende på de utländingar, som hafva fast egendom, idka sjelfständig rörelse eller innehafva stadig tjänst här i riket. Det återstår således egentligen blott de till den s. k. arbetsklassen hörande utländingar, för hvilkas skull det föreslagna lagstadgandet kunde erfordras. För dem kan det ofta vara svårt, till och med omöjligt, att

anskaffa den erforderliga säkerheten och billigt synes ingalunda, om de derigenom sättas ur tillfälle att bevaka sin lagliga rätt. Skulle dessa åter i sådant fall, likasom våra svenska s. k. gratister, befrias från ifrågakastade skyldighet, så vore icke mycket vunnet med det föreslagna stadgandet. Det fall, uti hvilket samma stadgande vore mest af behovet påkalladt, är, då personer, som vistas utrikes, föra rättegångar här i landet, men detta fall har motionären alldeles icke berört i sina motiv. Mig synes förevarande partiela lagreform i alla händelser väl kunna uppskjutas till dess den kan företagas i sammanhang med en mera omfattande revision af rättegångsordningen, då frågan om skyldigheten att ställa säkerhet för kostnad och skada kan i sin helhet komma under öfvervägande. Jag yrkar bifall till Lag-Utskottets förslag.

Herr Rydin: I motsats mot den siste talaren, och i enlighet med hvad den förste yttrat, anser äfven jag denna fråga vara af den vigt, att den väl förtjenar en återremiss. Hvad den förre talaren nämnde derom, att man icke kan begära en fullständig utredning af Utskottet, gillar jag fullkomligt, men hvad man deremot genom en återremiss torde kunna vinna vore, att Lag-Utskottet afgåfve förslag till en skrivelse med begäran hos Regeringen, att denna måtte taga frågan under öfvervägande, och i anledning deraf till Riksdagen inkomma med ett lagförslag. I allmänhet sakna vi alla bestämmelser i privaträttsligt hänseende om utlänningars förhållande till svenska män, hvarföre det vore särdeles önskvärdt, om någon åtgärd för att afhjelpa denna brist blefve vidtagen. Den värde talaren har fäst sig vid att det endast skulie vara några arbetare, hvilka denna fråga skulle gälla, men motionären talar om arbetare eller arbetsföreståndare i vissa fabriks- eller handverksyrken jemte agenter för handel och affärer af allehanda slag. Den ifrågasatta lagbestämmelsens tillämplighet blefve således icke så inskränkt som denne talare föreställt sig. Med den lifliga kommunikation länderna emellan, som nu eger rum och då utlänningar förmedelst fastighetsköp och dylikt komma i allt närmare beröring med oss, är det af vigt, att dessa ställa garantier på det att svenska medborgare icke må blifva lidande genom rättegångar, som möjligen af dem kunna väckas. På grund häraf, och då man icke nödvändigt måste anse, att en så beskaffad internationel rättsfråga som denna ovilkorligen skall hafva sin plats uti en svensk rättegångsbalk, så anser jag, för min del, i sin ordning, att ett lagstadgande i detta hänseende kommer till stånd och ett sådant kan framkallas af en skrivelse till Kongl. Maj:t. Jag yrkar på dessa skäl återremiss, på det att Lag-Utskottet måtte kunna afgifva förslag till en sådan skrivelse och tror, att Kammaren desto heldre bör bifalla denna min begäran, som Andra Kammaren redan fattat ett liknande beslut.

Herr Nordström: Jag ber att få tillägga några ord till hvad jag yttrade, då jag förra gången hade ordet. Skulle en sådan lag som denna stiftas i Sverige, så kan man vara fullt öfvertygad om att den utomlands icke skulle väcka uppmärksamhet såsom något uttryck

uttryck af fiendtlighet mot främmande nationer, ty den grundsats, hvarpå den hvilar, är allmänt antagen. Man skall tvärtom finna det alldeles naturligt, att man begär någon säkerhet i detta fall, ja lika naturligt, som att man, såsom Herr Ordföranden i Lag-Utskottet anmärkte, hos oss fordrar, att den, som går till högre rätt, skall ställa borgen för kostnad och skada. En sådan bestämmelse har man större anledning att tillämpa på utlänningar, emedan de hafva lättare att draga sig undan, när de märka, att deras anspråk icke komma att godkännas. Den ringa åtgärd, som här är föreslagen, anser jag derföre vara fullt berättigad, och på de af mig anförda skäl fortsätter jag mitt yrkande om återremiss.

Sedan öfverläggningen ansetts härmed slutad samt Herr Grefven och Talmannen upptagit de derunder gjorda yrkanden å dels bifall till Lag-Utskottets förevarande utlåtande och dels återremiss deraf; framställde Herr Grefven och Talmannen proposition på bifall till utlåtandet och, då dervid svarades ja och nej i blandning, förklarade sig hafva funnit ja öfvervägande.

Föredrogs ånyo och bifölls Lag-Utskottets den 16 och 17 dennes bordlagda utlåtande N:o 26, i anledning af väckt motion, åsyftande förändrade bestämmelser rörande arbetsordningen inom Högsta Domstolen m. m.

Föredrogs ånyo och bifölls Stats-Utskottets den 19 och 22 dennes bordlagda utlåtande N:o 62, i anledning af väckt motion om förmedling till $\frac{1}{2}$ mantal af nyhemmanet Österskog, $1\frac{3}{4}$ mantal kronoskatte i Högstrums socken och Runstens härad af Calmar län.

Föredrogs ånyo Stats-Utskottets den 19 och 22 dennes bordlagda memorial N:o 64, i anledning af erhållen återremiss å en del af 12:te punkten utaf Stats-Utskottets Utlåtande N:o 10.

Grefve Mörner, Oscar: Genom den förändring, som Utskottet här föreslagit, har visserligen till en del vunnits, att icke alla i folkskolans tjänst anställda lärare ovilkorligen genast skulle erhålla de högre lönerna, men den förändring, som jag för min del påyrkade, då ärendet förra gången var före, har deremot icke blifvit beaktad. Jag medgaf nemligen, att minimilönen skulle få sättas till 500 R:dr, men att förhöjningen till 600 R:dr icke skulle ega rum förrän efter 10 års tjänstgöring. För min del vågar jag fortsätta detta yrkande på de skäl jag förut haft äran anförda. Jag tycker nemligen, att det vore nästan starkt om en skollärare, efter endast 5 års tjänstgöring,

skulle vara berättigad att uppnå maximum af lönen. Mig synes det icke vara för mycket, om han derförinnan får tjena 10 år, hvilket ock öfverensstämmer med den grundsats, som Riksdagen tillämpade förra gången den förhöjde dessa lärares löner. Något skäl hvarföre man nu skulle frånträda denna princip, kan jag för min del icke inse och påyrkar derföre den ändring i beslutet att stadgas må, att skollärare icke förrän efter 10 års tjenstgöring må komma i åtnjutande af högsta lönebeloppet, eller 600 R:dr.

Grefve af Ugglas: Jag anhåller endast att med ledning, af den diskussion, som här fördes då denna fråga sist förevar, få yrka bifall till Utskottets betänkande.

Sedan öfverläggningen ansetts härmed slutad samt Herr Grefven och Talmannen yttrat, att under densamma hade yrkats dels bifall till Utskottets förevarande hemställan och dels af Grefve *Mörner*, att densamma skulle bifallas med den förändring, att orden *fem år* utbyttes emot orden *tio år*; framställde Herr Grefven och Talmannen proposition på bifall till Utskottets hemställan och, då dervid svaredes många ja jemte några nej, förklarade sig hafva funnit ja öfvervägande.

Föredrogs ånyo Stats-Utskottets den 19 och 22 dennes bordlagda utlåtande N:o 65, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga förslag om höjande af aflöningen för åtskilliga vaktbetjente, och i sammanhang dermed, jemlikt Kammarrens den 22 sistlidne Mars fattade beslut, Stats-Utskottets memorial N:o 28, i anledning af erhållen återremiss å 13:de punkten af Utskottets utlåtande N:o 8, uti hvilket memorial Utskottet hemställt, att Första Kammarren måtte fatta beslut uti den i ofvanberörda punkt förekommande fråga om löneförhöjning för vaktbetjeningen vid länsstyrelserna.

Grefve af Ugglas: Jag har ansett mig böra fästa Kammarrens uppmärksamhet på ett missförhållande, som skulle uppstå i händelse Kongl. Maj:ts proposition om höjande af aflöningen för vaktmästare oförändrad bifölles.

Såsom Herrarne torde erinra sig, framlade Kongl. Maj:t vid förra riksdagen proposition om förhöjning i aflöningen åt de vaktmästare, som voro anställda vid statsdepartementen, enär dessa, såsom mest sysselsatte i tjensten, ansågos mest vara deraf i behof. Denna framställning vann då icke bifall, och vid denna riksdag har frågan återkommit, dervid den erhållit större utsträckning, så att den numera omfattar vaktmästare i allmänhet. Dervid har Kongl. Maj:t föreslagit, att för förste vaktmästarne löneförhöjningen skulle blifva sådan, att den blifvande kontanta lönen komme att i allmänhet uppgå till 750 R:dr. Nu befinnes det, enligt hvad en vid Utskottets betänkande fogad tablå utvisar, att förste vaktmästarne i åtskilliga centrala embetsverk, nemligen Armé-förvaltningen, Kommers-kollegium, General-

landtmäterikontoret, Mynt- och Kontrollverken, Kammarrätten, Skogsstyrelsen och Sundhets-kollegium, hafva, förutom lön, fri bostad samt förste vaktmästaren i Kammar-kollegium bostadsersättning. Bostadsersättningen utgår med 150 R:dr, och till lägre belopp torde förmånen af fri bostad icke kunna beräknas. Nu är tydligt, att, om enahanda löneförhöjning medgäfvos åt alla vaktmästare, oafsedt om de hafva fri bostad eller ej, komme de, som åtnjuta denna förmån, i bättre ställning än de andra, hvilket jemväl i så måtto vore obilligt, att vaktmästarne i statsdepartementen, hvilka icke hafva fri bostad, redan förut ansetts böra i första rummet hågkommas med löneförhöjning.

På grund häraf har jag ansett, att den äskade löneförhöjningen icke borde i vidsträcktare mån bifallas, äf att högsta lönebeloppet för de vaktmästare, som åtnjuta fri bostad eller bostadsersättning, komme att utgöra 600 R:dr. Om icke den antydda skillnaden iakttages, måste följden blifva den, att vid påföljande riksdag kommer framställning om ytterligare löneförhöjning åt vaktmästarne i statsdepartementen, så att dessa icke må befinna sig i sämre ställning än vaktmästarne i kollegierna.

Friherre Åkerhielm: Med afseende å den i Stats-Utskottets utlåtande N:o 65 afhandlade fråga om löneförhöjning åt vaktmästare vid embetsverk i hufvudstaden, vill jag endast erinra, att då aflönningen till dessa vaktmästare icke komme att öfverstiga 600 R:dr, torde det icke vara mer än billigt att medgifva detta belopp, oafsedt det förhållande, att, såsom den föregående talaren anmärkt, en del af vaktmästarne derjemte hafva förmånen af fri bostad. Vanliga arbetskarlar förtjena numera öfver 600 R:dr, och då kan denna siffra icke anses vara för hög; hvarföre jag anhåller om bifall till Utskottets härom gjorda hemställan.

Stats-Utskottets memorial N:o 28, som blifvit föredraget i sammanhang med förutnämnda utlåtande, afser ifrågakämd löneförhöjning åt de vid länsstyrelserna anställde vaktmästarne. Dessa hafva för närvarande endast 400 R:dr i lön; och har af Kongl. Maj:t blifvit äskadt, att lönen måtte höjas med 200 R:dr och således komma att utgöra 600 R:dr. Då nu den äskade löneförhöjningen måste anses både af behof och billighet påkallad, hemställer jag, att Kammaren behagade bifalla hvad Kongl. Maj:t i sådant afseende föreslagit.

Herr af Klint: En föregående talare har förespeglat, att om Riksdagen, på sätt Utskottet hemställt, bifölle Kongl. Maj:ts framställning, kunde vi motse en ny proposition i ämnet vid nästa riksdag. Denna förespeglning anser jag icke hafva tillräcklig grund, utan är jag förvissad, att Kongl. Maj:t, vid aflåtande af framställningen, tillgodosett behofven äfven för den närmaste framtiden. På grund häraf anhåller jag om bifall till Utskottets hemställan.

Grefve af Ugglas: Den siste värde talaren har ansett, att min förmodan derom att, i händelse Utskottets förslag bifölles, vi hade att en kommande riksdag förvänta en ny proposition i ämnet, icke

vore tillräckligt grundad. Huru Kongl. Maj:t kommer att göra, kan jag icke veta; men nog synes mig, att det föga vore med rättvisa öfverensstämmande, att de vaktmästare, som äro mest upptagne, skola åtnjuta minst löneförmåner.

Då jag, förra gången jag hade ordet, icke framställt direkt yrkande, får jag nu hos Herr Grefven och Talmannen anhålla om proposition å bifall till min vid Utskottets utlåtande fogade reservation.

Herr Faxe: Den aflöning, som nu består vaktmästarne vid länsstyrelserna, är så ringa, att de dermed icke kunna subsistera. Förr kunde de hafva rätt goda inkomster genom kommissioner, men den tiden är nu förbi, så att de blott hafva sin lön. Då nu lefnadskostnaden i landsorten är densamma som i hufvudstaden och man ökat lönerna för den öfriga vaktmästarestaten, synes mig, att billigheten kräfver, att Kongl. Maj:ts förslag med afseende å länsstyrelsernas vaktmästare bifalles, hvarom jag i likhet med Friherre Akerhielm värdsammast anhåller.

Herr Munthe: Då man måste antaga, att, vid bestämmande af de nuvarande lönerna, lefnadskostnaden utgjort en af de hufvudsakligaste faktorer, är tydligt att, sedan prisen på alla förnödenheter der efter fördubblats, dessa löner numera icke kunna anses vara tillräckliga. I Stockholm kunna vaktmästarne hafva biförtjenster, men i de mindre städerna äro tillfällena dertill sparsamma eller inga, så att billigheten oundgängligen fordrar, att dessa betjentes vilkor förbättras. Jag kan derföre icke annat än instämma med de talare, som yrkat bifall till hvad Kongl. Maj:t i sådant hänseende föreslagit.

Grefve Mörner, Carl Göran: Jag tror, att den talare, som först hade ordet, begått ett misstag, då han uppgaf, att icke några vaktmästare vid statsdepartementen hade fri bostad. På den tid, då jag hade närmare kännedom om förhållandena härutinnan, hade åtskillige af desse vaktmästare fri bostad, och jag åtminstone har mig icke bekant, att detta förändrats. Den antydda farhågan torde sålunda förfalla.

Hvad förslaget i öfrigt beträffar, är svårt att deri yrka någon förändring, sedan frågan först hos Kongl. Maj:t varit underkastad en omständlig undersökning, och derefter Stats-Utskottet ytterligare skaffat sig upplysningar, hvilka afsett t. o. m. det antal timmar, hvar under vaktmästarne äro sysselsatte. Material för frågans bedömande har sålunda icke saknats, och då Stats-Utskottet derefter godkänt Kongl. Maj:ts förslag, synes mig, att Kammaren nu icke har annat att göra, än att godkänna Utskottets hemställen. Eljest skulle jag velat påpeka, att löneförhöjning med 150 R:dr blifvit föreslagen för en vaktmästare med 600 R:dr i lön och dessutom fri bostad, hvilken vaktmästare dock är ledig alla eftermiddagar, under det för andra vaktmästare, som hafva lika löneförmåner, men tjenstgöring både för och eftermiddag, föreslagits löneförhöjning med endast 75 R:dr. Det är emellertid icke möjligt att häri nu göra ändring, hvarföre jag tillstyrker antagande af Stats-Utskottets förslag oförändradt.

Tillika får jag anhålla om bifall till Stats-Utskottets hemställan med afseende å betjente vid länsstyrelserna. När denna fråga förra gången förevar, uttröntes, att all utredning saknades, som kunde ligga till grund för bedömande af behovet utaf förhöjning. Endast med afseende å Stockholms län var sådan utredning åstadkommen, och då Stats-Utskottet härvid gifvit sitt tillstyrkande, men frågan i öfrigt gerna kan hvila ännu ett år, anhåller jag, att Utskottets hemställan måtte godkännas.

Herr Rosensvärd: Då ingen talare yttrat sig mot Kongl. Maj:ts förslag om löneförhöjning åt vaktmästarne vid länsstyrelsen i Stockholm, vill jag dervid icke uppehålla mig. Hvad åter angår vaktmästarne vid länsstyrelserna i landsorten torde jag få erinra, att under den diskussion, som föregick beslutet vid 13:de punkten i Stats-Utskottets utlåtande N:o 8, såsom skäl emot Kongl. Maj:ts framställning allenast framhölls, att begäran i sådant hänseende icke inkommit från rikets 24 landshöfdingar. Kammaren fäste emellertid så litet afseende vid denna anmärkning, att punkten, på framställning af åtskillige ledamöter, till Utskottet återremitterades, och då vaktmästarne, den gången haft så stora sympatier, änskönt de icke haft 24 förespråkare, hoppas jag, att de äfven nu skola hafva sympatierna för sig. Tydligt är också, att det är alldeles omöjligt för vaktmästare i residens-stad att subsistera med 400 R:dr i lön, sedan lefnadskostnaden numera så betydligt förökats. Tillförene hafva de haft åtskilliga sportler, såsom för tidningsstämpling och bestyr med utlemnande af utslag; men dessa sportler hafva numera antingen upphört eller ock betydligt reducerats, under det lefnadskostnaden blifvit allt drygare. Vål fordrar man icke annan färdighet af dem, än att de skola kunna läsa och skriva; men i allt fall torde uppenbart vara, att det för dem är omöjligt att kunna berga sig med 400 R:dr i lön, och jag vågar därför anhålla, att Kammaren behagade bifalla den af Kongl. Maj:t åskade löneförhöjning.

Herr Stråle: Jag anhåller endast att få, under åberopande af de skäl, som af andra talare blifvit anförda, yrka bifall till Stats-Utskottets hemställan i utlåtandet N:o 65 och till Kongl. Maj:ts framställning rörande löneförhöjning åt vaktmästarne vid länsstyrelserna.

Herr Thyselius: Med anledning deraf, att uti en vid Stats-Utskottets utlåtande fogad reservation hemställes, att de vaktmästare, hvilka åtnjuta förmånen af fri bostad eller hyresersättning, skulle erhålla mindre löneförhöjning än af Kongl. Maj:t föreslagits, anhåller jag få upplysa, att vid den allmänna reglering af vaktmästarnes löner, som sednast egt rum, den princip blifvit följd, att förste vaktmästaren i embetsverken skulle erhålla i lön 100 R:dr mer än de andra vaktmästarne och dessutom fri bostad. Förste vaktmästaren i Kammar-kollegium var emellertid ej i åtnjutande af sådan bostad, och detta föranledde, att vid sista ständsriksdagen på Kongl. Maj:ts proposition honom tilldelades 150 R:dr i bostadsersättning, ett belopp, som dock icke kan anses motsvara förmånen af fri bostad. Då nu

Kongl. Maj:t i sin proposition afsett, att alla vaktmästare skulle komma i åtnjutande af löneförmåner, som med 150 R:dr öfverstiga deras nu på stat uppförda lön, lärer det finnas, att derest, på sätt i nämnda reservation blifvit ifrågasatt, för de vaktmästare, som äro med bostad eller hyresersättning försedde, något afdrag i hvad Kongl. Maj:t för dem äskat, skulle ske, den nu varande proportionen emellan hvad förste vaktmästarne och de andre vaktmästarne åtnjuta skulle blifva rubbad, hvartill något skäl i öfrigt icke heller förefinnes. Jag anhåller således om bifall till betänkandet.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad, yttrade Herr Grefven och Talmannen, att som skiljaktiga yrkanden blifvit framställda i afseende å Stats-Utskottets Utlåtande N:o 65 och dess i 13:de punkten af Utlåtandet N:o 8 gjorda hemställan, komme berörda Utlåtande och punkt att blifva föremål för särskilda propositioner; och hade, hvad först beträffade Utlåtandet N:o 65, yrkats dels bifall till detsamma och dels utaf *Grefve af Ugglas*, att Utskottets deri gjorda hemställan måtte bifallas med följande tillägg: "dock att åt de vaktmästare, hvilka förutom lön hafva förmån af fri bostad eller åtnjuta bostadsersättning, den äskade lönetillökningen ej må beviljas i vidsträcktare mån, än att lönen ej må öfverstiga 600 R:dr."

Härefter framställde Herr Grefven och Talmannen proposition på bifall till Utlåtandet N:o 65 och då dervid svarades många Ja jemte några Nej, förklarade sig hafva funnit Ja öfvervägande.

Efter förmälan, att hvad åter rörde 13:de punkten i Utlåtandet N:o 8, yrkande afgifvits dels å bifall till Utskottets deri gjorda hemställan och dels derå, att Kammaren, med afslag å Utskottets hemställan, för så vidt den skiljde sig från Kongl. Maj:ts nådiga framställning, skulle bifalla samma framställning; gjorde Herr Grefven och Talmannen först proposition på bifall till Utskottets hemställan, hvarvid svarades många Ja jemte några Ja, och sedermera proposition på afslag å samma hemställan i dess från Kongl. Maj:ts framställning afvikande del samt bifall till Kongl. Maj:ts förslag, då svaren utföllo med många Ja jemte några Nej; och förklarades Ja nu hafva varit öfvervägande.

Grefve *Mörner*, *Carl Görän*, begärde votering.

Uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den som bifaller Stats-Utskottets hemställan i 13:de punkten af Utlåtandet N:o 8, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej. afslår Kammaren denna hemställan, för så vidt den skiljer sig från Kongl. Maj:ts ifrågavarande framställning, och bifaller samma framställning.

Omröstningen företogs och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—12;
Nej—40.

Uppå Herr Grefvens och Talmannens hemställen beslöt Kammar-
ren, att de i dag första gången bordlagda målen skulle uppföras
främst å föredragningslistan till nästa sammanträde.

Kammaren åtskiljdes kl. $\frac{1}{2}$ 11 e. m.

In fidem
O. Brakel.
